

ČASOPIS MINISTERSTVA NÁRODNÍ OBRANY

vojenská mysl

DVACÁTÝ ROČNÍK

3

Vojenská mysl je teoretický časopis
diskusní povahy

Uvádí osobní názory autorů,
které nelze považovat za oficiální
názory ministerstva národní obrany

ZAHRA NIČNÍ ODBOJ 1939 – 1945

I. Čechoslováci na východní frontě

Hovoříme-li o čs. zahraničním odboji na Východě, zpravidla jím rozumíme a většinou i zůstaneme jen u otázek, které souvisí se vznikem a činností čs. vojenských jednotek v SSSR: se vznikem 1. čs. samostatného praporu v SSSR a jeho bojem u Sokolova v březnu 1943; se vznikem 1. čs. samostatné brigády a jejím bojem u Kijsk v listopadu 1944; se vznikem 1. čs. armádního sboru v SSSR a jeho bojem v Karpatsko-dukelské operaci v září 1944 atd. Je jistě nesporné, že vznik a činnost čs. vojenských jednotek v SSSR předsta-

vuje nejdůležitější a nejvýznamnější složku čs. zahraničního ozbrojeného východního odboje. Taková představa však nevytahuje celou šíři a rozsah účasti Čechoslováků v aktivním ozbrojeném protifašistickém zápasu a ani bohatost jeho forem. Proto také chci v tomto stručném článku alespoň přehledně zachytit základní údaje a fakta o tom, kde všude, kdy, v jakém rozsahu a jakými formami příslušníci našich národů účastnili se antifašistického zápasu ať již na frontě, nebo v hlubokém týlu fašistických armád.

*

Po 15. březnu 1939 začali utíkat za hranice čeští a slovenští vlastenci zpravidla proto, aby se tam zapojili do aktivního boje za znovuzískání ztracené národní svobody a státní samostatnosti Československa. Toto hnutí, zpočátku živelné, dostává postupně stále více organizovanější charakter. Na čs. hranicích, ale prakticky i po celé Evropě, se vytváří pevná síť organizátorů z řad „amatérů“ i profesionálů čs. zpravodajské služby, která tuto činnost usměrňuje a řídí. Varšava, Budapešť, Bělehrad, Istambul, abych uvedl aspoň nejdůležitější města spojená s východním odbojem, tam všude vytvářela čs. zpravodajská služba ihned po 15. březnu své expozitury.¹⁾ Pomocí těchto

sítí se tisíce Čechů a Slováků dostává do Polska a odtud do Sovětského svazu, resp. na Západ — do Francie a Anglie.

Dosti již jsme četli o tom, za jakých okolností v září 1939 se dostala čs. vojenská jednotka, vytvořená v létě tohoto roku na území Polska, do Sovětského svazu. Mnohem méně je známo, že podstatná část jednotky spolu s některými polskými jednotkami přešla do Rumunska a že hlavní zásluhu na jejím vysvobození ze zajateckého tábora v Pitești — v němž byla internována na německý zákrok — má plukovník Píka.

Plukovník Píka působil totiž v Rumunsku již dříve — do roku 1937 — jako čs. vojenský přidělenec. Znal tudíž velice dobře poměry v Rumunsku, měl zde řadu přátel a známých i ve vyšších rumunských

¹⁾ Podrobnější údaje můžeme najít v knize J. Jablonického „Z ilegality do povstání“, str. 50, Bratislava 1989

kruzích a během své činnosti zde navázal úzkou a přátelskou spolupráci i s představiteli Sovětského svazu. V dubnu 1940 měl dokonce již odjet do Moskvy, kde měl organizovat československo-sovětskou zpravodajskou spolupráci. (Po obsazení Besarábie došlo k odložení jeho odjezdu i dalšího jednání o spolupráci.) Proto jej také Beneš již v květnu 1939 pověřil organizováním čs. odboje v Rumunsku, resp. na Balkáně. A jemu také patřil hlavní zásluha i za to, že se podařilo zachránit nejen z Rumunska, ale i z maďarských věznic desítky dalších čs. vlastenců a dopravit je přes Jugoslávii a Turecko do tvořících se čs. jednotek ve Francii.

Činnost čs. zpravodajské služby, činnost čs. odboje na východě vůbec i činnost jednotlivých čs. vlastenců se však ani v této době (do června 1941) neomezovala jen na pasivní formy odporu, na záchranu lidí apod.

Představitelé Sovětského svazu a odpovídající sovětské orgány nepřestali pochoptitelně ani po podepsání sovětsko-německého paktu ze srpna 1939 připravovat svou zemi a zvláště její ozbrojené síly na střetnutí s hitlerovským Německem. Jednou z forem této přípravy bylo i jejich úsilí o vybudování výkonné protiněmecké zpravodajské sítě na území Československa. V čele tohoto úsilí stál pracovník sovětského konzulátu v Praze Leonid Mochov—Medvěděv. S tímto cílem byla také ze Sovětského svazu do Československa vyslána řada čs. vlastenců — dobrovolníků (příslušníků tzv. Polského legionu či pracovníků zastupitelství různých čs. obchodních a jiných organizací).

V létě 1940, po porážce Francie, z podnětu Mochova a domácích představitelů čs. vojenského odboje došlo k obnovení československo-sovětského jednání o spolupráci. Sovětské představitelé měli především zájem o zpravodajskou spolupráci proti Německu; v průběhu jednání však hovořili i o možnosti organizovat na území SSSR čs. vojenské jednotky, jakmile k tomu nadejde vhodná doba.

Tato jednání probíhala ve velice složitých podmínkách a s těžší mohla dosáhnout větších výsledků.

Sovětský svaz byl oficiálně vázán smlouvou s Německem. Proto dbal na to, aby tato jednání zůstala před nacisty utajena. Současně měl zájem také na tom, aby tato jednání zůstala utajena i před anglickými úřady, neboť vztahy sovětsko-anglické byly stále ještě velice napjaté. Na druhé straně čs. vláda i přes své zkušenosti z Michova byla svým srdcem i hlavou v Londýně „domá“. Navíc, Anglie byla

první a zatím jediná země, která uznala tuto prozatímní vládu, i když čs. vládě a zvláště pak prezidentu Benešovi bylo jasné, že po porážce Francie jediný Sovětský svaz je schopen zastavit vítězné tažení fašistických armád a jejich porážkou vytvořit podmínky k obnovení národní svobody a státní samostatnosti Československa. Benešovi bylo po zkušenostech z Mnichova jasné, že jejich trvalé zajištění není možné jednostrannou orientací na Západ, bez garance Sovětského svazu nebo dokonce proti němu.

Jednání byla komplikována i rozdílností třídně politických zájmů obou jednajících stran.

Přinesla však určité pozitivní výsledky a hlavně — vytvořila podmínky k rychlejšímu rozvinutí konkrétní spolupráce po 22. červnu 1941.²⁾

Koncem dubna 1941, po příchodu skupiny plukovníka Píky do Moskvy, mohl Píka předat sovětským orgánům několik závažných údajů, zvláště pak o přípravě Německa na přepadení Sovětského svazu, získaných čs. zpravodajskou službou. Jiný čs. zpravodajský důstojník, podplukovník Stoj, plnil pro sovětskou zpravodajskou službu řadu konkrétních úkolů v Jugoslávii i v Instambul. Další konkrétní úkol Píkovy skupiny, t. j. vytvoření zpravodajského „uzlu“ na čs. — sovětských hranicích k řízení přechodů čs. občanů do Sovětského svazu, se však pro krátkost času do 22. června nevedlo k splnění.

Čs. zpravodajská služba poskytla řadu důležitých informací i jugoslávským orgánům.

Málo známá je dosud i skutečnost, že řada čs. vlastenců se již v prvním období 2. světové války seznámila s diverzní činností proti dopravě, Dunaj a železniční spoje přes Balkán představovaly v té době pro Německo a jeho válečné přípravy neobyčejně důležité komunikace. Po nich totiž proudily do Německa zásoby nafty, benzínu, obilí a jiných produktů. A proto také proti těmto spojům soustředili svou pozornost vedoucí činitelé speciální anglické organizace pro vedení drobné války, tzv. SOE (Special Operation Executive).³⁾

V té době existovala mezi čs. a anglickými vojenskými orgány úzká spolupráce. Plukovník Píka ještě v době své činnosti v Rumunsku dal anglickým orgánům k dispozici řadu čs. vlastenců, zaměstnanců

2) Podrobnější údaje o těchto zajímavých otázkách viz časopis *Historie a vojenství* č. 3 a 5/1967, ve stati V. Kurala a J. Kréna „Ke stykům mezi čs. odbojem a SSSR (1939—1941)“.

3) Profesor Deakin, Velká Británie a evropské hnutí odporu, referát na mezinárodní konferenci v Miláně v březnu 1961.

Dunajské paroplavební společnosti, zaměstnanců české textilní továrny v Orsové na Dunaji i z dalších míst Rumunska, kteří se významnou měrou podíleli na organizování diverzní činnosti.

Po 22. červnu 1941, po přepadení Sovětského svazu fašistickým Německem a po vytvoření široké antihitlerovské koalice demokratických zemí a národů v čele se Sovětským svazem, Velkou Británií a USA se radikálně zlepšily i podmínky pro čs. odboj na Východě a zvláště pak pro čs.-sovětskou spolupráci.

Uzavřením čs. - sovětské dohody z 18. července 1941, se dostalo čs. vládě a prezidentu Benešovi v Londýně prvního oficiálního a bezvýhradného uznání jako jediným a suverénním představitelům Československé republiky a čs. odboje. O den později čs. vládu definitivně uznala i vláda Velké Británie.

V této dohodě vláda SSSR souhlasila s organizováním čs. vojenských jednotek na území SSSR. Vojenská úmluva mezi Vrchním velitelstvím SSSR a Vrchním velitelstvím československým, podepsaná o několik týdnů později — 27. září 1941, stanovila pak konkrétní podmínky pro organizování těchto jednotek.

Než se počátkem února 1942 začali sjíždět první dobrovolníci do přfuralského městečka Buzuluk, bylo nutné vyřešit mnoho nejrůznějších problémů — od získání přehledu o počtu rozmistěných čs. občanů na rozsáhlém území SSSR až po zajištění výstroje a výzbroje. A to je všechno za situace, kdy na Sovětský svaz dolehla hlavní tíha fašistického náporu a kdy jeho představitelé naléhali prostřednictvím plukovníka Píky — šéfa čs. vojenské mise v SSSR — na presidenta Beneše a MNO čs. vlády, aby byla především co nejdříve rozvinuta zpravodajská a diverzní spolupráce proti Německu. I když se tato spolupráce neobešla bez komplikací a překážek, její výsledky nejsou zanedbatelné.

Po 22. červnu mohl plukovník Píka předávat sovětským orgánům (i když ne soustavně a pravidelně, což nebylo jeho vinou) nejrůznější informace, získané čs. zpravodajskou sítí. Mohl jim např. sdělit velmi podrobné údaje o množství a charakteru válečných transportů, které projíždějí z Německa na východ přes území Československa a Rakouska po železnicích nebo po Dunaji. Čs. zpravodajské orgány plnily nebo se alespoň pokoušely splnit řadu konkrétních úkolů v Rumunsku, v Tu-recku, v Íránu a jinde, o něž je sovětské orgány požádaly. Rádioová korespondence mezi Pikou a čs. zpravodajskými orgány podává o tom více než dostatek důkazů.

Je ovšem také pravda, že generál Ingr a plukovník Moravec, i přes časté naléhání plukovníka Píky, odmítali dát souhlas k tomu, aby sovětské zpravodajské orgány nebo orgány čs. vojenské mise v SSSR mohly přímo odposlouchávat radiovou korespondenci domácí čs. zpravodajské sítě se zpravodajským ústředím v Londýně. To byl také jeden z důvodů, proč Píka z vlastní iniciativy organizoval i další akce — vysílání zpravodajských desantů do Československa.

Ještě před 22. červnem 1941 byla z čs. vojenské skupiny v Suzdal vyčleněna skupina tzv. „hvězdářů“, a to na základě rozhodnutí velitele skupiny pplk. Svobody a se souhlasem sovětských orgánů. Krátce po 22. červnu uskutečnily mezi nimi sovětské orgány nábor a z dobrovolníků pak vytvořily, vycvičily a na území Československa vysadily několik skupin se zpravodajskými a diverzními úkoly.

Existence a činnost všech těchto skupin neměla bohužel dlouhé trvání a záhy skončila většinou velice tragicky v nacistických věznicích, v koncentracích a na popravištích. Na několik členů těchto skupin čekala smrt již v okamžiku jejich vysazení.

O vzniku a činnosti čs. vojenských jednotek v SSSR existuje již rozsáhlá (memoárová i odborná) literatura. Proto se omezím jen na základní údaje.

Po několikaměsíčním výcviku v Buzuluku, 30. ledna 1943, opouští **čs. samostatný prapor v SSSR**, pod velením podplukovníka Svobody, nádvorní kasáren. Následuje přesun po železnici na Valujek a odtud pěším pochodem do Charkova, vzdáleného „jen“ 350 km. A konečně, 8. března 1943 a v dalších dnech, prodělává prapor již první bojový křest při obraně Sokolova v sestavě svazku 3. tankové armády generálporučíka Rybalka.

O několik týdnů později, jakoby se historie vzniku **1. čs. samostatného praporu v SSSR opakovala**. Na zasedání smíšené československo - sovětské komise dne 29. IV. 1943 generál Žukov - zplnomocněnec pro výstavbu čs. vojenských jednotek v SSSR — oznámil plukovníku Píkoví a plukovníku Svobodovi, že vrchní velitelství Rudé armády schválilo jejich žádost, aby na území SSSR byla organizována **1. československá pěší brigáda**. Její základ vytvořil 1. čs. samostatný prapor v SSSR a záložníci se již 10. května setkali v Novochopersku, kde se brigáda připravovala na své úkoly. Po několikaměsíčním výcviku, 30. září 1943 více než 3 000 příslušníků 1. čs. samostatné brigády v SSSR odjíždí na frontu, kde se již koncem října a po-

čátkem listopadu účastní v rámci 38. armády generálplukovníka Moskalenka bojů u Kyjeva o Kyjev.

V době, kdy 1. čs. samostatná brigáda v SSSR bojovala u Kyjeva, bojovali již na východní frontě se zbraní v ruce i další tisíce československých vlastenců, zvláště na území Sovětského svazu a Jugoslávie.

Tisova vláda slovenského státu, poslušná pokynů svých nacistických ochránců, poslala své vojáky do protisovětské války. Byly to zvláště tzv. zajišťovací divize na Ukrajině a tzv. rychlá divize, později reorganizovaná na 1. pěší divizi. Slovenští vojáci však záhy začali dávat najevo své skutečné smýšlení a již během roku 1942 začínali rozmnožovat řady sovětských partyzánů. Později, v roce 1943, přechody jednotlivců změnily se v přechody celých skupin a jednotek. Za všechny uvedu jeden příklad.

V květnu 1943, po předchozí několika-měsíční spolupráci, přešla k partyzánům skupina příslušníků zajišťovací divize v čele s kapitánem J. Nálepky. Již 18. května 1943 v osadě Karteniči, okres Lelečice na Ukrajině, při hlavním štábu Sjednocených partyzánských oddílů žito-mírské oblasti — kterému velel generál-major Saburov — byl založen **Čs. partyzánský oddíl kapitána J. Nálepky — Rjepkina**. Z celkového počtu 56 příslušníků oddílu bylo 48 Slováků. Kapitán Nálepka se pak o několik měsíců později stal po nadporučíkovi Jarošovi druhým čs. občanem, jemuž byl udělen titul hrdina SSSR — poté, když 15. listopadu 1943 v boji o město Ovruch položil svůj život.

Během roku 1943 bojovalo v řadách sovětských partyzánů již několik set slovenských vojáků na Ukrajině a Bílé Rusi, na Krymu i v oděských katakombách. Další tisíce slovenských vojáků přeběhly buď jednotlivě, nebo i v celých jednotkách k sovětské armádě. K největší akci tohoto druhu došlo koncem října 1943, kdy za dramatických okolností přešlo k Rudé armádě více než 2 000 vojáků 1. pěší divize. Ti pak tvořili základ později organizované 2. čs. samostatné paradesantní brigády v SSSR.

Nejrozsáhlejší byla ovšem účast Čechů a Slováků v jugoslávském partyzánském hnutí, které se začalo cívědomě rozvíjet již několik dnů po přepadení Jugoslávie v dubnu 1941. (Tam totiž již dlouhá desetiletí žila dosti početná česká a slovenská menšina v Slavonii — v Chorvatsku a ve Vojvodině — v Srbsku).

Z počátku bojovali Češi a Slováci roztroušeni v jednotlivých partyzánských jed-

notkách. 3. května 1943 vydalo však velitelství III. operační zóny (na pokyn Hlavního štábu národně osvobozenického vojska a partyzánských oddílů v Chorvatsku) rozkaz, jímž byl založen 1. čs. prapor III. operační zóny. Podnět k tomu kroku vyšel z řad našich krajanů. O několik měsíců později, 26. října 1943, na lesní mýtině poblíž slavonské vesnice Bučje, vyslechlo téměř 300 Čechů a Slováků další rozkaz, jímž byla založena **1. čs. brigáda Jana Žižky z Trocnova v Jugoslávii**. Později, počátkem roku 1944, byla brigáda reorganizována, stala se číste československou jednotkou a její řady se postupně rozrostly až na 1200 mužů. O jejím bojovém nasazení podává určitý obraz i skutečnost, že na 700 příslušníků položilo své životy v prostorách Jugoslávie.

11. listopadu 1944 byla ve Vojvodině organizována **1. slovenská dobrovolnická brigáda**, jejíž základ tvořil původní prapor „Jánošík“. Brigáda byla pak součástí 51. úderní divize III. jugoslávské armády. Dosáhla postupně asi 2 300 bojovníků, přičemž dalších asi 2 000 Slováků bojovalo v řadách ostatních partyzánských jednotek ve Vojvodině. Počátkem března 1945 se brigáda zúčastnila i těžkých bojů při zdolávání německého předmostí na Drávě u Bolmanu.

Záměr, vytvořit z obou těchto jednotek čs. divizi Národně osvobozenické armády Jugoslávie, vzhledem ke složitosti situace a rychlému spádu událostí koncem války se již nepodařil.

Konečně, vraťme se ještě jednou k čs. vojenským jednotkám v SSSR. Jejich rozsah, tempo výstavby i vojenský a politický význam rostly úměrně tomu, jak se východní fronta přibližovala k hranicím Československa.

Ještě v první polovině září 1943 navrhl generál Žukov plukovníku Píkovu postavit v SSSR čs. letku stíhacího letectva z pilotů, kteří by byli vysláni od čs. leteckých jednotek ve Velké Británii. Krátce poté, 5. října 1943, mohl již Píka podat generálu Žukovovi oficiální žádost o povolení organizovat na území SSSR čs. leteckou jednotku. V polovině února 1944 odjela skupina čs. letců z Anglie a po téměř dvouměsíční namáhavé cestě přijela do Moskvy. V polovině dubna zahájila výcvik a 22. května 1944 vydal velitel 6. náhradní letecké brigády plk. Šumov rozkaz o zformování **128. čs. stíhací perutě**. Jejím velitelem se stal štábní kapitán František Fajtl. Protože v té době končili svůj výcvik v sovětské pilotní škole ve Vjaznikách a ve škole pro

letecké mechaniky ve Volsku vybraní příslušníci čs. pozemních jednotek v SSSR, generální štáb vzdušných sil sovětské armády rozhodl spojit **128. čs. samostatnou peruť** s touto skupinou a vytvořit **1. čs. stíhací letecký pluk**. 20. července se pluk přemístil blíže k frontě, na letiště v Proskurově, a od 4. srpna čekal v plné bojové pohotovosti na rozkaz k prvnímu bojovému nasazení.

Prakticky současně s 1. čs. stíhacím plukem vzniká v SSSR i další speciální vyšší jednotka — **2. čs. samostatná paradesantní brigáda**. 9. ledna 1944 přijely do Jefremova první slovenští vojáci a důstojníci. V následujících dnech přijely transporty s příslušníky náhradního praporu z Buzuluku, většinou zakarpatskými Ukrajinci. O něco později začali přicházet i Volynští Češi z prostorů, osvobozených počátkem roku 1944 Rudou armádou. 22. dubna 1944 uskutečnila paradesantní brigáda své závěrečné cvičení a 30. dubna 1944 zahájila přesun směrem k frontě — do Proskurova.

Dislokování obou těchto jednotek v přífrontovém pásmu v Proskurově nebylo jistě náhodné, nýbrž úzce souviselo s dalším vývojem a posláním čs. vojenských jednotek v SSSR.

Nové možnosti náboru dobrovolníků do čs. jednotek počátkem roku 1944 vytvářely předpoklady k jejich rozšíření.

Zasedání československo-sovětské smíšené komise 1. dubna 1944 rozhodlo o rozšíření čs. pozemních jednotek v SSSR na armádní sbor. Právním podkladem jeho organizace se stalo „Memorandum...“ Lidového komisariátu obrany SSSR z 10. 4. 1944. Navazovalo na vojenská jednání, k nimž došlo v prosinci 1943 za pobytu presidenta Beneše v Moskvě a odráží celkovou koncepci výstavby čs. jednotek, jak vykrystalizovala počátkem roku 1944.

Během května až srpna 1944 vyrostl pak v prostoru Černovic **1. čs. armádní**

sbor v SSSR o čtyřech brigádách (z toho jedna tanková) a s dalšími sborovými jednotkami. Koncem července 1944 bylo ve sboru již více než 16 000 lidí. Jeho velitelem jmenovalo MNO plukovníka Kratochvíla, který byl v první polovině září vystřídán velitelem 1. brigády, plukovníkem Svobodou.

Svíj bojový křest prodělal sbor v rámci 38. armády generálplukovníka Moskalenka v průběhu Karpatsko-dukelské operace, zahájené 8. září 1944 na pomoc Slovenskému národnímu povstání.

Ve Slovenském národním povstání dostal bojovou příležitost i 1. čs. stíhací pluk v SSSR, který již od 17. září po přistání na povstaleckých letištích úspěšně plnil své úkoly. Obdobně i 2. čs. samostatná paradesantní brigáda, která po svém bojovém vystoupení na Dukle byla vysazena koncem září a počátkem října na Slovensku. Patřila nesporně mezi nejlepší jednotky povstalecké armády.

Další osudy 1. čs. armádního sboru jsou pak spojeny s přímými boji při osvobození Československa — od Dukly, přes Ondavu k Liptovskému Sv. Mikuláši a dále směrem k Praze.

V několika větech chci zaznamenat ještě některé skutečnosti.

Především to, že 7. prosince 1944 sdělil zplnomocněnec sovětské vlády generál Beljanov generálu Pfkovi, že vrchní velení Rudé armády se rozhodlo postavit 1. čs. smíšenou leteckou divizi o třech leteckých plucích. Krátce poté začaly v Przemyslu její formování a výcvik. Stejně tak jako čs. tanková brigáda zúčastnila se tato divize některých bojů na území Polska, zvláště však bojů o Ostravu. Bylo by také nespravedlivé, kdybychom zapomněli na předcházející úspěšné boje čs. dělostřelců, kteří se zúčastnili úspěšné průlomové operace u Jasla v lednu 1945 v sestavě 38. armády generálplukovníka Moskalenka.

Co říci závěrem? Snad jen znovu zdůraznit, že jsem v tomto stručném článku uvedl několik základních údajů, které mají pomoci čtenáři vytvořit si alespoň hrubý obraz o rozsahu účasti čs. vlastenců v ozbrojeném protifašistickém zápasu na hlavní, východní frontě druhé světové války. A to tím spíše, že takový celkový obraz v naší literatuře stále ještě postrádáme.

II. Čechoslováci na západní frontě

Čs. antifašistická buržoazní emigrace na Západě budovala čs. vojsko z vojenských, ale hlavně z politických důvodů. I ona si uvědomovala, že k dosažení jakýchkoli cílů ve válce je zapotřebí především armády. Proto spoléhala na to, že ozbrojené síly zorganizované její péčí budou nasazeny do protifašistického boje a tím jí pomohou upevnit politické postavení v zahraničí. Počítala též s tím, že armáda zajistí i nutný základ budoucího buržoazního státního aparátu v poválečném Československu. Poslední, pro buržoazii nejdůležitější předpoklad, ovšem zcela selhal. Čs. buržoazní emigrace se sice podílela

na vládě Národní fronty, ale nezaujala své bývalé pozice v novém státě, neboť výsledek čs. protifašistického hnutí ovlivnily mnohem mocnější síly, nežli byla buržoazie s to původně předpokládat.

Avšak bez ohledu na politické úmysly čs. buržoazie je skutečností, že českoslovenští vojáci na západní frontě nasazovali své životy proti nejúhlavnějšímu nepříteli lidské civilizace a pokroku, proti fašistickým uchvatitelům, že šířili dobré jméno Československa. To je zařazuje na čestné místo v protifašistickém národně osvobozeneckém boji našeho lidu.

POLSKO (1939)

V polském Krakově se na jaře 1939 začala formovat první čs. zahraniční vojenská jednotka z níž vyrůstaly další čs. formace jak na Západě, tak v Sovětském svazu. Krakovem a později bronovickým i leszenským táborem prošly stovky československých dobrovolníků, kteří nakonec odešli do Francie, na Střední východ i do Sovětského svazu.

Velitelem jednotky byl podplukovník Svoboda. Pod jeho velením byly položeny základy k předpokládané organizaci — jednoho pěšího praporu, dělostřeleckého oddílu, letecké perutě, tankové roty, spojovací, ženijní, zákopové, minometné a protitankové čety.

3. září, tedy již po vypuknutí války, vydal polský prezident I. Mościcki dekret o vytvoření tzv. České a slovenské legie v Polsku. Tím dostala čs. jednotka oficiální charakter. Jistá část československých vojáků, zejména letců, vstoupila přímo do polské armády.

Rychle postupující válečné události a rozklad Polska nedovolily zamýšlenou organizaci dovést do konce a vyzbrojit čs. vojsko alespoň nejnужnějšími zbraněmi. V nastalém chaosu museli naši vojáci ustupovat a unikat tak nebezpečí, že budou zajati rychle postupující německou armádou. I tak tvořily pevný vojenský celek,

který zasáhl i do bojů (např. v Brodech, Lublinu a hlavně v prostoru Tarnopole).

FRANCIE (1939—1940)

Ve Francii, kde vzniklo oficiální odborové centrum Čechoslováků, do podzimu 1939 se soustředilo několik tisíc dobrovolníků. Francouzská vláda však odmítla československou žádost formovat na svém území samostatné čs. jednotky. Vyhradila pro naše vojáky pouze menší počet míst v koloniální armádě a zejména pak v cizinecké legii.

Teprve po vypuknutí války se situace změnila. Již 2. října došlo k sjednání čs.-francouzské dohody o obnovení čs. armády ve Francii, která se stala podkladem pro organizaci čs. vojska. V listopadu 1939 vznikl Čs. národní výbor, který se měl ujmout organizace čs. ozbrojených sil na francouzském území.

Střediskem čs. jednotky se stalo jiho-francouzské městečko Agde. Později se československé útvary rozložily v širokém okolí, zejména pak kolem města Béziers. Počátkem roku 1940 se ustavila 1. čs. divize, která měla přes 11 000 mužů. Jejím velitelem byl jmenován generál Viest.

Letci byli přímo — buď jednotlivě nebo po skupinách — zařazováni k francouzským perutím. Již v prosinci 1939 odešla

první část stíhačů na frontu. V květnu 1940, kdy se válečné operace přenesly na západní frontu, zasáhlo do bojů 170 československých letců. Ve dnech, kdy se bitva o Francii chýlila ke svému tragickému konci, tvořili čs. stíhači takřka čtvrtinu francouzského frontového stíhacího letectva.

Výsledky bojové činnosti československých letců ve Francii byly vynikající. Během května a června 1940 sestřelili naši stíhači 158 německých letadel. Čs. letectvo ve Francii ztratilo 1032 mužů.

Počátkem června, kdy se zhroucení Francie již zřetelně rýsovalo, francouzské velení povolalo urychleně na frontu čs. divizní pěchotu (dva pěší pluky). Českoslovenští vojáci v té době ještě neskončili svůj výcvik a také jejich výzbroj byla neúplná. V polovici června stály již oba pluky na frontě východně od Paříže, kde zasáhly poprvé do boje. Tlak nepřítele byl silný. Francouzská vojska nebyla s to se zachytit na připravených obranných postaveních a neorganizovaně ustupovala. Čs. jednotky nemohly pochopitelně změnit celkovou situaci a byly přinuceny rovněž k ústupu. Pouze na větších tocích — na Seině, Marně a Loire — pokusily se s nemnoha dosud organizovanými francouzskými útvary zastavit postup německých vojsk, přičemž docházelo ke krvavým střetnutím.

19. června, kdy situace na francouzském válečném poli byla již beznadějná, na rozkaz francouzského velení odpoutala se čs. divizní pěchota od nepřítele, který pronikal již bez odporu, a zamířila na jih. Tři dny poté Francie kapitulovala!

Čechoslováci se ctí splnili své bojové úkoly. Jejich ztráty byly ovšem vysoké. Na frontě zůstalo 1635 mužů.

VELKÁ BRITÁNIE (1940—1942)

Po podepsání francouzsko-německého příměří soustředily se zbytky čs. pozemních vojsk na jihu neobsazené Francie. Tam musely složit zbraně a očekávaly odjezd do Velké Británie. Z původního stavu 1. čs. divize byly evakuovány necelé 4 000 vojáků. Do Anglie přibýlo postupně rovněž více než 900 letců.

Po britském uznání ustavila se v Londýně prozatímní československá vláda, jejichž součástí se stalo i ministerstvo národní obrany, v čele s generálem Ingrem.

V letních i podzimních měsících prožívalo čs. vojsko v Anglii hlubokou krizi. Více než 500 mužů vystoupilo z jednotky

na protest proti politickému i vojenskému velení. Ve vojsku vznikl i další vážný problém: v jednotkách se projevil nadbytek důstojníků, pro něž nebylo zařazení. Proto byly zřízeny zvláštní důstojnické čety, v nichž byli důstojníci zařazeni na roveň mužstvu, a to i pokud šlo o platové podmínky.

25. října 1940 podepsala čs. vláda s vládou Spojeného království dohodu o čs. branné moci:

— Čl. 1. Čs. branná moc bude organizována a použita pod velením britským, jakožto Nejvyšším velením spojenectvím.

— Čl. 2. Příslušníků čs. letectva bude použito v rámci Královského letectva. Čs. jednotky, přidělené RAF, budou uznány jako čs. letectvo, které zůstává součástí čs. branné moci. Vybraní důstojníci i mužstvo budou zařazeni do dobrovolnické zálohy Královského letectva (RAFVR) na dobu nynější války. Budou přisahat prozatímní vládě a Jeho Veličenstvu králi. Bude zřízen inspektorát čs. jednotek, který bude mj. prostředníkem mezi čs. MNO a britským ministerstvem letectví.

— Čl. 3. Čs. pozemní vojsko bude vytvořeno z čs. jednotek, které jsou nyní na území Spojeného království nebo které ještě tam přibudou, a z československých jednotek, které jsou na Blízkém východě. Toto vojsko bude podléhat britskému velení. Jeho jednotkám a útvarům budou velet čs. důstojníci. Bude přijata britská organizace, ale čs. plukovní prapor a všechny odznaky hodností a označení československé armády budou zachovány.

Na základě této dohody byla 1. čs. divize reorganizována v 1. čs. smíšenou brigádu. Jejím velitelem byl jmenován generál Miroslav (Neumann). Svazek, čítající v té době 3277 mužů, měl posádku v Cholmondeley u Chestru. Zde dostali čs. vojáci novou výzbroj i výstroj a zahájili výcvik. Vzhledem k latentnímu nebezpečí německé invaze na britské ostrovy byla Českoslovákům záhy svěřena ochrana některých důležitých objektů, pobřežních zařízení apod.

Zatímco příslušníci čs. pozemních vojsk v Anglii neměli okamžitou příležitost k bojovému uplatnění přímo na frontě, čs. letci byli ihned zasazeni do vzdušných operací. O letce byl tehdy velký zájem. Proto britské úřady daly ihned souhlas k postavení tří čs. perutí. 12. července byla v Duxfordu založena 310. stíhací peruť, brzy poté v Honingtonu 311. bombardovací

peruť a konečně v září, rovněž v Duxfordu, 312. stíhací peruť. Byl zřízen i Inspektorát čs. letectva, v jehož čele stál generál Janoušek.

Bitva o Británii, zahájená počátkem srpna 1940, byla do té doby největší leteckou bitvou v dějinách. Čs. letci byli proto postaveni před velmi náročný úkol. Museli se rychle přecvičit na britské letouny a zvládnout vedle základů britské taktiky vzdušných bojů i nezbytnou dávku znalosti anglického jazyka. Již 26. srpna zasáhla do boje nedaleko Londýna 310. peruť. Bitva byla tehdy již v plném proudu. Anglie se octla v kritické situaci. Nad ostrovy létaly denně stovky německých bombardérů, doprovázených silnou stíhací ochranou. Docházelo k častým soubojům. Naši letci dosáhli velmi dobrých výsledků a 310. peruť se brzy dostala mezi nejlepší britské perutě. 2. října zahájila bojovou činnost i 312. stíhací peruť. Byl jí svěřen úkol chránit vzdušný prostor nad přístavem a městem Liverpoolem, životně důležitým pro Británii. Peruť byla složena převážně ze zkušených pilotů, kteří již prošli bitvou o Francii.

Mnoho čs. letců bylo zařazeno přímo v britských resp. polských perutích. Nejlepším z nich a jedním z nejúspěšnějších stíhačů bitvy o Británii vůbec byl četař František, příslušník slavné polské 303. perutě, který během září sestřelil 17 nepřátelských strojů.

Čs. stíhači zničili nebo poškodili celkem 76 německých letadel. Přimo v boji padlo sedm čs. pilotů.

10. září odstartovala k prvnímu bojovému letu 311. bombardovací peruť. Cílem jejího útoku byl Brusel. Nálet byl úspěšný a všechna letadla se vrátila na základnu. Od toho dne létala peruť nad nepřátelské území takřka každou noc. Noční nálety hluboko nad kontinent byly velmi složitým a nebezpečným úkolem. Protiletadlová obrana hitlerovců byla velmi silná a a dobře organizovaná. Také špatné počasí, zejména nad britskými ostrovy, i poruchy strojů, zvláště nad mořem, byly vážnou překážkou.

311. peruť bojovala v rámci britského bombardovacího velitelství plných 20 měsíců — až do 25. dubna 1942. Za tu dobu vykonala při 148 úkolech 1011 útoků na 61 cílů v Německu, Francii, Holandsku a Itálii. Nejvíce náletů vykonala na Brest, Kolín n. R., Brémy, Hamburk, Mannheim, Kiel, Düsseldorf, Hannover, Münster a Bou-

logne. Ztráty byly poměrně značné — z 52 nasazených posádek bylo 23 sestřeleno nebo jinak zničeno, 5 vyřazeno pro zranění. Z původního stavu zůstalo v boji jen 46 procent posádek.

Koncem října 1940 přešla luftwaffe k barbarským nočním náletům na britská města. Teprve v únoru 1941 se začaly německé útoky snižovat; hlavní síly německého letectva se totiž začaly přesunovat na Východ — k válce proti SSSR. Britské letectvo se tehdy už neomezovalo jen na obranu, ale stále častěji přistupovalo k odvetným akcím. Vzdušné boje se tak poznamenávaly přesouváním nad nepřátelské území.

Na všech těchto operacích se podíleli i čs. stíhači. V květnu 1941 vznikla třetí — 313. stíhací peruť. O půl roku později přibyla ještě další čs. letecká jednotka — noční stíhací letka, součást proslulé britské 68. perutě. Kromě vzdušné obrany britských ostrovů chránili naši letci lodní dopravu, doprovázeli bombardovací svazy, napadali letiště, ostřelovali dopravní prostředky nepřítele, jeho komunikace a ničili v přímých střetnutích nacistické letectvo. Např. od počátku r. 1941 do konce r. 1942 sestřelili nebo poškodili bezmála 200 německých strojů.

V květnu 1942 vznikla v Exeteru první vyšší čs. letecká jednotka — Čs. stíhací skupina, tzv. wing. Její součástí byly všechny čs. stíhací perutě. První významnější bojovou akcí čs. wingu byla účast v tzv. diepské výsadkové operaci v srpnu 1942. Přes naprostý neúspěch spojeneckých invazních sil naši letci splnili svůj úkol. Německé letectvo bylo tehdy ještě velmi silné. Nad vylodovací prostorem došlo k tvrdým soubojům. Přesto čs. wing vyšel z boje bez ztrát. Navíc zničil nebo poškodil 17 nepřátelských strojů.

STŘEDNÍ VÝCHOD

Českoslovenští vojáci zasáhli i do bojů, které vedli spojenci proti německo-italským vojskům na Středním východě i v severní Africe. Již na podzim 1940 vznikl v britské Palestině pod velením podplukovníka Klapálka 11. čs. pěší prapor — Východní. Jeho bojová cesta vedla od Alexandrie a Libyjské pouště, kde chránil letiště a jiné objekty, přes Sýrii, kde spolu s britskými vojsky potlačoval odpor francouzských vichystických kolaborantů, až po legendární Tobruk. Od konce října 1941 po celých šest týdnů pomáhalo 634 československých vojáků bránit tento důležitý

strategický bod, který ležel v hlubokém obklíčení Rommelových vojsk. Prapor působil v rámci polské brigády „Strzelców Karpachich“, která hájila západní úsek pevnostního perimetru. Úkolem Čechoslováků bylo držet svěšený prostor, průzkumnými hlídkami rušit nepřitele a zjišťovat jeho postavení, síly a zámysl. Západní úsek pevnosti byl považován za nejobtížnější, neboť fašistická vojska získala v tomto prostoru výhodná postavení a jejich přední linie byly vzdáleny od obránců pouhých 80 až 800 metrů. Pro naše vojáky, zvyklé na středoevropské podmínky, byl boj v poušti zvláštním a vyčerpávajícím úkolem.

Začátkem prosince 1941 prorazila britská 8. armáda postupující z Egypta nepřátelský kruh kolem Tobruku. 10. prosince vyrazili i obránci západního úseku ke konečnému osvobozovacímu útoku. Závěrečných bojů se zúčastnili i čs. vojáci. Obsadili několik důležitých bodů před vlastním postavením a pronásledovali ustupující fašisty dále na západ. Boj v Tobruku byl největší válečnou akcí čs. jednotky na Středním východě.

Po úspěšné obraně Tobruku čs. prapor přešel do zázemí a byl přebudován na 200. čs. lehký protiletadlový pluk — Východní. Měl ve výzbroji 42 protiletadlové kanóny. Jeho počty se pohybovaly kolem 1500 mužů. Velitelem zůstal podplukovník Klapálek. Pluk po nezbytném výcviku převzal obranu Haify, Bejrútu a posléze Tobruku. Po skončení válečných operací v severní Africe byl 200. čs. pluk v létě 1943 převezen do Anglie, kde splýnul s tamní čs. pozemní jednotkou. Během svého polního tažení ztratila Klapáčkova jednotka na sto padlých, raněných a nezvětných.

VELKÁ BRITÁNIE (1942—1945)

Na jaře 1942 byla 311. čs. bombardovací perut odvelena k britskému pobřežnímu letectvu, v jehož rámci jí připadl těžký a odpovědný úkol — hlídkovat a napadat lodě i ponorky nepřitele v Biskajském zálivu, v Severním Baltském moři i v Atlantiku, a rušit tak dopravu i útočné akce. To tedy znamenalo přímou účast v dlouhotrvající bitvě o Atlantik. 311. perut se těchto bojů účastnila již v minulém období, kdy ještě působila v rámci Bomber Command. Tehdy často napadala německé přístavy a účastnila se i významných operací britského letectva a námořnictva, jež vedly ke zničení silných německých válečných lodí „Prinz Eugen“, „Scharnhorst“ a „Gneisenau“.

Dlouhé lety nad oceánem trvající až 16 hodin byly vyčerpávající a nebezpečné. Zá-

sah nepřátelského stíhače nebo vážnější porucha na stroji znamenala zpravidla konec. Zjistit ponorku nebo jiné plavidlo nebylo snadné. Prostor nad oceánem byl nepřehledný, a proto nebylo divu, že každé setkání s lodí i každé střetnutí bylo pro letce mimořádnou událostí.

311. perut pokračovala v bojové činnosti u pobřežního letectva nepřetržitě až do 4. června 1945. Za tu dobu vykonala 2102 bojových letů v trvání takřka 22 000 hodin. Napadla 35 ponorek a zaútočila na 4 povrchová plavidla. Největšího úspěchu dosáhla koncem prosince 1943, kdy se jí podařilo potopit německou loď „Alsterufer“, pokoušející se proniknout bloádou s důležitým nákladem surovin z Dálného východu.

*

Když se v červnu 1944 spojenci vylodili ve Francii, účastnili se této nejvýznamnější operace na západní frontě i tentokrát čs. letci. Od prvního dne invaze doprovázeli čs. stíhači konvoje, směřující od britských ostrovů k Normandii a zajišťovali vojska ve vylodovací oblasti. Letci konali tři bojové lety denně a jednotlivé perutě při nich nalétaly 200 i více operačních hodin. V soubojích s nepřátelskými stíhači, kteří se v té době již jen zřídka objevovali ve vzduchu, dosáhli dalších vítězství.

Zatímco stíhači zabezpečovali přímo invazní akci a bombardovací letectvo razilo cestu pozemním vojskům, letectvo pobřežního velitelství, jehož součástí byla i 311. perut, hlídkovalo nad kanálem La Manche a pátralo po nepřátelských ponorkách a válečných lodích. Kanál byl uzavřen též spojenými námořními jednotkami, takže hitlerovcům se jen málokdy podařilo proniknout leteckou a námořní bloádou.

28. června se čs. stíhací perutě přesunuly na kontinent, aby z předem určených polních letišť přímo podporovaly pozemní vojska. Čs. wing dostal letiště B 10 u Plumetot, vzdálené pouhé 3 kilometry od předních linií. Byl to v rámci britského taktického letectva velmi náročný úkol. Přímá podpora pozemních operací ze vzduchu byla sice velmi efektivní, ale přinášela poměrně vysoké ztráty. Čs. letectvo, které nemělo již žádné větší rezervy, nemohlo si to dovolit. Proto nakonec — ke zklamání našich letců — britské velení rozhodlo přesunout čs. perutě zpět na britské ostrovy a zařadit je k velitelství vzdušné ochrany Velké Británie, v jehož rámci čs. letci již dříve působili.

3. července 1944 tedy skončila přímá účast čs. letců v invazní operaci. Za ne-

celý měsíc vykonával wing 174 operačních letů v trvání víc než 3500 hodin. Letci sestřelili nebo poškodili 11 německých strojů a vyřadili z boje mnoho válečného materiálu nacistické pozemní armády.

V létě 1943 přibyla do Anglie čs. jednotka ze Středního východu a posílila řady tamního našeho vojska. Z obou celků vznikla čs. obrněná brigáda, která čítala 4500 mužů. Jejím velitelem byl jmenován generál Liška.

Po invazi do Francie vyvstala reálná možnost, aby i čs. pozemní jednotka zasáhla aktivně do bojů na frontě. Začátkem září 1944 se přesunulo 4 200 Čechoslováků na francouzskou půdu. Britské velení, vědomo si ne příliš dobrých zkušeností s polským vojskem i nedostatečně zajištěného doplňování čs. svazku, rozhodlo zasadit brigádu na méně exponovaném úseku. Svěřilo čs. vojákům úkol — obléhat severofrancouzský přístav Dunkerque, v němž se opevnila asi jedenáctitisícová německá posádka. Brigáda, doplněná několika spojeneckými jednotkami, měla udržovat nacisty v šachu a nedovořit jim ohrožovat zázemí britských a amerických armád. Byl to úkol zdoluhavý a vyčerpávající. Dobýt pevnost přímým útokem bylo nad síly brigády. Němci, kteří měli početní převahu, zaplavili rozsáhlé předmostí města, takže tam nebylo možné použít hlavní údernou sílu brigády — tanky. Obrněná brigáda plnila tento nevděčný úkol až do 9. května 1945, kdy se velitel německé posádky vzdal.

Za celou dobu uskutečnila brigáda několik větších útočných akcí, při níž pobila asi 1000 nepřátel. Na 900 německých vojáků vzala do zajetí. Brigáda ztratila 167 padlých, 461 raněných a 40 nezvěstných vojáků.

V posledních týdnech války byl z brigády vyčleněn tzv. kombinovaný oddíl. Jeho úkolem bylo urychleně se připojit k vojskům 3. americké armády, která již 18. dubna 1945 dosáhla v chebském výběžku čs. státních hranic. Čs. vojáci ze Západu se tak měli alespoň symbolicky podílet na přímém osvobození republiky. V poledních hodinách 1. května se příslušníkům kombinovaného oddílu skutečně podařilo přejít v prostoru Cheb čs. hranice a vztýčit na tomto místě československou vlajku.

12. května započal pak přesun celé brigády do vlasti. 18. května dorazil transport do Plzně a 30. května projížděli již

českoslovenští vojáci ze Západu osvobozenou Prahou.

V posledních měsících války pokračovaly čs. stíhací perutě v podstatě v téže bojové činnosti jako před invazí. Tato „staronová“ činnost nebyla méně náročná. Letci útočili na lokomotivy, cisterny v Holandsku, na nepřátelskou lodní dopravu, doprovázeli bombardovací svazy nad nepřátelské území atd. Přibyl jim další úkol — zjišťovat a popřípadě ničit létající pumy V-1, které nacisté začali vysílat na britská města.

Ve dnech 17. až 26. září se čs. stíhači účastnili výsadek operační spojeneckých vojsk v prostoru Nijmegen, Eindhoven a Arnheim. Byla to největší akce tohoto druhu v letech druhé světové války. Skončila neúspěšně, mimo jiné i proto, že se výsadekářům nedostalo odpovídající podpory nejen ze země, ale i ze vzduchu. Mimořádně špatné počasí totiž bránilo, aby spojenecké letectvo mohlo účinněji zasáhnout.

Koncem března 1945 odstartovali naši stíhači k obdobnému úkolu — podporovali další výsadekovou operaci — tentokrát v prostoru Wessel, východně od řeky Rýna. Akce měla tehdy všeobecný úspěch a otevřela spojeneckým pozemním armádám cestu do nitra Německa.

Do konce války nalétali čs. letci ještě mnoho tisíc operačních hodin, svedli desítky leteckých soubojů a zasadili nepříteli nemalé rány.

Československé letectvo setrvalo v bojích proti hitlerovskému Německu po celých šest let války až do vítězného konce. Jeho bojový přínos na západní frontě byl nesporně veliký. Od konce srpna 1940 do května 1945 sestřelili čs. stíhači ve Velké Británii 340 nepřátelských strojů. Příslušníci bombardovací perutě svrhli 1,218 375 kg pum na nepřátelské cíle a napadli 35 ponorek a 4 povrchová plavidla. Čs. letci vykonali jen ve Velké Británii celkem přes 40 000 letů v trvání takřka 100 000 operačních hodin. Bojové úspěchy byly však zaplacené životy 511 letců. Jejich hroby jsou roztroušeny po mnoha zemích i v mnoha mořích.

Do osvobozené vlasti se vrátili čs. letci ze Západu ze všech zahraničních vojenských jednotek až poslední. 13. srpna 1945 přistálo na pražském letišti 54 spitfirů Čs. stíhací skupiny; příslušníci 311. čs. bombardovací perutě byli přivítáni na domácí půdě o týden později.

ČESKOSLOVENŠTÍ PARTYZÁNI VE FRANCII A V ITÁLII

Během pobytu Čs. obrněné brigády u Dunkerque rozmnožovali její řady znovu naši občané i krajané z osvobozené Francie. Jejich nejvýznamnější složkou byli bezesporu Čs. příslušníci francouzského hnutí odporu.

První partyzánský oddíl, jehož jádrem byli bývalí interbrigadisté, vznikl již v roce 1941 v okolí Paříže a patřil mezi nejaktivnější odbojové skupiny v okupované Francii. Čs. interbrigadisté hráli ovšem důležitou roli i v jiných oddílech. Tak např. A. Neuer, bývalý politický komisař interbrigád, se stal velitelem partyzánských skupin složených vesměs z cizích státních příslušníků. Vedl jejich boj až do září 1943, kdy byl zatčen gestapem a umučen. Mladý slovenský dělník P. Šimo převzal velení dalšího partyzánského oddílu. Při jedné z bojových akcí byl však rovněž chycen a popraven.

Začátkem roku 1944 se seskupily Čs.

partyzánské oddíly v tzv. československé bojové družiny, které se účastnily již pravidelné partyzánské války. Když 19. srpna 1944 vypuklo v Paříži povstání, bylo mezi prvními povstalci připraveno k boji na tři sta našich vlastenců. Ukořistili německou výzbroj a úspěšně ji použili na bariádách i v bojích na Rue Kleber, Rue Bonaparte, na Place de la Concorde i jinde. Po skončení bojů nabídli Čs. partyzáni ve Francii své služby Čs. vojenským úřadům a byli postupně začleňováni do obrněné brigády.

K Čs. vojenské jednotce přicházeli rovněž četní partyzáni z Itálie. Rekrutovali se především z řad bývalých příslušníků tzv. slovenské armády a protektorátního vládního vojska. Tyto útvary nasadili nacisté na jaře ke strážní a technické službě do severní Itálie. Mnozí vojáci však záhy přeběhli k místním partyzánům a bojovali proti společnému nepříteli v oblasti Piacenza, v okolí Turina, v horách Canavese a jinde.

—*—

Zahraniční odboj proti fašistickým okupantům v letech druhé světové války byl součástí celosvětového protifašistického zápasu. O osudech Evropy i světa — a tím i o osudu Československa — se rozhodovalo na světových bojištích, v bitvách, jejichž rozsah dosud nepoznaly dějiny. Podíl, místo i význam malého, nepočteného Československa nejsou přirozeně rozhodující. Avšak nelze popřít, že každý vklad do spravedlivého boje proti nesvobodě a bezpráví byl cenný a dokonce nezbytný. Bez aktivního přispění všech zemí by se mezinárodní demokratická protifašistická koalice nestala oním mohutným vojenským, politickým i morálním činitelem, který vybojoval zápas se světovým fašismem.

Boj československých vlastenců proti německým okupantům nebyl ovšem pouze bojem, který měl přispět k porážce hitlerovského Německa. Současně — a to především — byl i zápasem za obnovení československého státu. V tom smyslu vyniká hlavně politický aspekt československého odbojového hnutí. To se týká i československých vojenských jednotek, které během války vznikly v Sovětském svazu, na Západě a na Středním východě. Zahraniční jednotky se staly velkým argumentem pro československou politickou reprezentaci, která na mezinárodním fóru obhajovala existenci československé republiky. Československé vojenské jednotky

a zvláště pak statečný boj našich vojáků na exponovaných frontách pozvedl autoritu československých politických činitelů.

Od počátku má tedy československé ozbrojené hnutí především politický význam, který převyšuje jejich význam specificky vojenský. To ostatně potvrzuje i skutečnost, že Čs. ozbrojené síly tvořily v bojových vojenských masách na frontách druhé světové války jen nepatrnou částku. Československé vojenské jednotky nebyly pravidelnou československou armádou. Vznikly v mimořádných podmínkách a byly i mimořádnou formou její existence. Proto také bojová činnost neskýtá dostatečnou základnu pro hlubší vojenskoteoretické závěry.

Příslušníci zahraničního odboje splnili se ctí své poslání v boji proti fašismu, za osvobození vlasti. Podle svých sil a možností přispěli k porážce nepřítelů a pomohli tak obnovit Československou republiku. Význam jejich statečného zápasu — ať bojovali na Východě, na Západě či na Středním východě a v severní Africe, ať bojovali v partyzánských jednotkách různých okupovaných zemí — netkvěl ovšem jen ve vojenské stránce věci. Byl především politickým výrazem skutečnosti, že se československý lid nevzdal násilí, že nesložil ruce v klín před fašistickou mocí, že trpně nečekal na své vysvobození.

LENIN

o principech výstavby socialistické armády

V letošním roce vzpomínáme stého výročí narození V. I. Lenina — geniálního pokračovatele revolučního učení Marxe a Engelse, zakladatele Komunistické strany Sovětského svazu, vůdce Velké říjnové socialistické revoluce, zakladatele prvního socialistického státu a vůdce mezinárodní dělnické třídy a pracujících.

Leninův vojenskoteoretický odkaz je znám mnohem méně než teoretické, ideologické, organizační a politické základy leninismu, které měly rozhodující význam pro vznik, rozvoj a činnost komunistické strany v předrevolučním Rusku a postupně v převážné části zemí světa.

Lenin byl především politik, vědec a revoluční vůdce. Jeho zájem o vojenství je nutné vidět v úzké souvislosti a návaznosti na nejzávažnější otázky nastupující epochy. Leninismus vyrostl a nabyl své tvářnosti v období, kdy kapitalismus svobodné soutěže přerostl v imperialismus, kdy se do krajnosti vyhroutily rozpory kapitalismu, kdy se proletářská revoluce stala otázkou přímé praxe. Dřívější „klidné“ období přípravy proletariátu vyústilo a přešlo v nové období přímého útoku na kapitalismus. Ozbrojené násilí, války a armády a vojenství vcelku podstatně změnilo svou tvářnost a současně začalo stále výrazněji působit zpětně na sociálně politické, ekonomické, technické a jiné procesy vývoje společnosti a jejich řešení.

Z těchto důvodů věnoval Lenin velkou pozornost zkoumání politické a ekonomické podmíněnosti války a vojenství vcelku, především vztahu války a politiky. Určení politické podstaty války bylo pro

něj východiskem ke zkoumání válek z hlediska jejich politického charakteru a cílů, spravedlivosti či nespravedlivosti válek té či oné třídy nebo národa a stanovení postoje revoluční strany k dané válce. Současně věnoval pozornost i konkrétnějším stránkám války — podle dnešní terminologie vojenskostrategickým rysům souběhu války a faktorům určujícím průběh a výsledek války. Získané poznatky sloužily především k dalšímu rozvinutí zásad ozbrojeného povstání proletariátu, které Lenin považoval za umění podobné jako vojenské umění pravidelných armád.

Nejvlastnější přínos Leninův ve vojenství spočívá v rozvinutí teorie a praxe výstavby ozbrojených sil socialistického státu. Zde šel Lenin se svými spolupracovníky skutečně po nevyšlapaných cestách.

Základním teoretickým a praktickým východiskem zdůvodňujícím nutnost výstavby ozbrojených sil socialistického státu je nová teorie socialistické revoluce, o možnosti vítězství socialismu v jedné zemi, již Lenin v nových podmínkách tvůrčím způsobem rozvinul a obohatil učení Marxe a Engelse. Tuto teorii formuloval na základě hluboké analýzy rozporů imperialismu, odhalením a zdůvodněním zákona nerovnoměrného vývoje kapitalistických zemí v období imperialismu. Teorie o možnosti vítězství socialismu v jedné zemi nutně vyžadovala promyslet výstavbu ozbrojených sil k její obraně.

Potřebu výstavby revolučních ozbrojených sil ujasnili bolševikům praxe ozbrojených povstání. Již v roce 1905 Lenin do-

spěl k závěru: „Revoluční armáda je nutná proto, že velké historické otázky mohou být řešeny jen **silou a organizací sil** v dnešním boji je vojenská organizace.“¹⁾

Později, v době občanské války, na VIII. sjezdu strany, kdy Lenin předvídal řadu nejstrašnějších válek mezi sovětskou republikou a buržoazními státy, zdůraznil celou otázku ještě jednoznačnými: „... chce-li a bude-li vládnoucí třída, to je proletariát, vládnout, bude to muset dokázat i svou vojenskou organizací.“²⁾

Při výstavbě revolučních ozbrojených sil — Rudé armády, bylo nutné přehodnotit a v řadě případů zcela odvrhnout řadu dosud v dělnickém hnutí vžitých tradičních představ, které již neodpovídaly nové epoše společenského vývoje a podstatě války a vojenství v celku. V tomto zápase se postupně vytvářely principy výstavby ozbrojených sil — významná součást vojenského programu proletářské revoluce a vojenské doktríny sovětského státu.

Jednota celostátní a vojenské výstavby je zabezpečována důsledným uplatňováním takových **sociálně politických principů** jako je třídní princip, princip jednoty armády a lidu a princip stranického vedení ozbrojených sil komunistickou stranou, jež jsou vzájemně pevně spojeny a vzájemně se doplňují a představují i výchozí ideje vojenského programu komunistické strany a socialistického charakteru armády.

Třídní přístup je nejširší princip činnosti marxisticko-leninské strany, který se prolíná všemi ostatními principy. Je praktickou aplikací učení marxismu-leninismu o třídním boji a diktatuře proletariátu. Podstata třídního principu v budování armády socialistického státu spočívá v tom, že charakter organizace ozbrojených sil, způsob doplňování armády a loďstva, přípravy a rozmístění velitelských kádřů a systém výcviku a výchovy jsou podřízeny sociální podstatě a poslání armády — být spolehlivým nástrojem diktatury proletariátu. Tento princip ve výstavbě sovětské armády je výrazem vedoucí úlohy dělnické třídy jako nejorganizovanější a nejvědomější třídy širokých lidových mas.

„Jedině on (proletariát, pozn. A. M.) může vytvořit jádro mohutné revoluční armády, mohutné jak svými ideály, tak svou kázní, jak svou organizací, tak svým bojovým hrdinstvím, před nímž neobstojí

žádné Vendee“. (Kontrarevoluce, pozn. A. M.)³⁾

Třídní princip výstavby ozbrojených sil prodělával významné změny spolu s vývojem sovětského státu od diktatury proletariátu ke státu všelidovému, avšak vzhledem k postavení a specifice ozbrojených sil si zachovává platnost i v současné době:

„Stát diktatury proletariátu se mění v politickou organizaci všeho lidu při řídicí úloze dělnické třídy v čele s jejím předvojem — komunistickou stranou.“⁴⁾

Avšak v období nejtužší diktatury proletariátu a zostřeného třídního boje v občanské válce byl tento princip spojován a uplatňován s principem **jednoty armády a lidu**.

Objektivní předpoklady jednoty armády a lidu vytvořilo sovětské společenství a státní zařízení. Tuto myšlenku objasnil Lenin v návrhu programu strany projednávaném na VIII. sjezdu. V neuvěřitelně těžkých podmínkách rozvratu a únavy lidových mas z války, podařilo se komunistické straně vytvořit Rudou armádu díky úzkému spojení se sověty — vládou dělníků a rolníků:

„Sovětská organizace umožnila vytvořit takovou ozbrojenou sílu dělníků a rolníků, která je daleko těsněji, než tomu bylo dříve, spjata s pracujícími a vykořisťovanými masami. Jinak by nebylo možné uskutečnit jednu ze základních podmínek vítězství socialismu, totiž ozbrojení dělníků.“⁵⁾

Sociálně politický základ jednoty armády a lidu tvoří svazek dělnictva a rolnictva, přátelství národů socialistického státu a morálně politická jednota socialistické společnosti.

Rozhodujícím činitelem vojenské výstavby socialistického státu, mírového života i bojové činnosti v případě války je **vedení ozbrojených sil komunistickou stranou**. Komunistická strana je organizátorkou Rudé armády a sovětských ozbrojených sil a iniciátorkou jejich historických vítězství. Strana neustále pečuje o modernizaci ozbrojených sil, jejich morálně politický stav a bojovou připravenost vojsk.

Ve vedoucí úloze komunistické strany Lenin viděl zdroj síly a neporazitelnosti ozbrojených sil. S hrdostí hovořil, že strana vytvořila armádu, kterou vede přední část zkušených komunistů. Podstata stra-

1) V. I. Lenin: Stati o vojenství, str. 28

2) V. I. Lenin: Spisy 29, str. 146, SNPL 1955

3) V. I. Lenin: Spisy 9, str. 464, SNPL 1954

4) Též ÚV KSSS ke 100. výročí narození V. I. Lenina, Rudé právo 6. 1. 1970

5) V. I. Lenin: Spisy 29, str. 146, SNPL 1955

nického vedení ozbrojených sil spočívá v tom, že komunistická strana vytyčuje vědecky zdůvodněný program jejich výstavby, určuje vojenskou politiku k jeho realizaci a kontroluje jak se tato politika uvádí do praxe. V době občanské války ústřední výbor strany představoval kolektivní orgán velení. Činnost ústředního výboru, který dokázal mobilizovat dělnickou třídu i ozbrojené masy rolnictva k boji proti nepřítelům revoluce, byla rozhodující podmínkou vítězství revoluce. Ústřední výbor v čele s Leninem řešil všechny otázky vedení války, strategického rozvíjení a soustřeďování ozbrojených sil, zásobování, zpracování operačních a strategických plánů. Na výzvu ústředního výboru odcházeli komunisté do armády. V řadách Rudé armády bojovalo za občanské války 300 000 komunistů, asi 65 procent všech členů strany. To svědčí o tom, že strana měla v řízení armády mimořádně důležitou úlohu.

Konkrétní zásady se mohou měnit, ale základní princip vedení armády komunistickou stranou plně platí i v současné době. V něm je záruka, že byly a vždy budou spolehlivou oporou mírové politiky strany a vlády a věrnými strážci mírové práce našeho lidu i lidu zemí socialistické soustavy. Princip vedoucí úlohy strany v armádě je zárukou ostatních principů, je atributem jejího socialistického charakteru této armády i zárukou harmonického sladění sociálně politických a vojenskoodborných principů její výstavby.

V souladu se sociálně politickými principy věnovala strana v čele s Leninem nemenší pozornost vypracování **organizačních forem výstavby armády**, jež vyjadřuje její specifiku jakožto zvláštní organizace, připravované k vedení ozbrojeného zápasu. Lenin vyvinul obrovské úsilí při prosazování těchto zásad výstavby armády proti nepřítelům revoluce, ale i proti anarchistickým živelům a přežitkům parťazštiny.

Rozhodujícím fórem k jejich prosazení byl VIII. sjezd KSSS, konaný v roce 1919, tehdy v nejtěžším a rozhodujícím roce občanské války. Proto VIII. sjezd při projednávání programu komunistické strany věnoval mimořádnou pozornost i vojenské politice.

VIII. sjezd strany definitivně potvrdil princip výstavby Rudé armády jako **stálé, kádrové pravidelné armády**. Vyhlášení a probíjení této zásady znamenalo velký průlom do dosavadních představ dělnického hnutí o miliční armádě, znamenalo revizi dosavadního vojenského programu milice a přijetí programu nového — pro-

gramu budování socialistické, ale stálé pravidelné armády.

K. Marx i B. Engels, právě tak jako i ostatní socialisté éry I. a II. internacionály vycházeli z toho, že socialismus zvíťazí v několika, popřípadě ve všech kapitalisticky vyspělých zemích víceméně najednou. Z toho bylo možné vyvodit závěr, že nebude pravděpodobně nutné věnovat příliš mnoho úsilí a pozornosti vnější obraně těchto ekonomicky silných a vyspělých socialistických zemí před několika ještě existujícími, ale relativně slabšími kapitalistickými státy. Vytvoření vojenské organizace socialismu považovali marxisté za nesporné a potřebné.

Ozbrojené úkoly nové společnosti měly zabezpečovat socialistické, třídní armády, jež by byly nástrojem vítězné diktatury proletariátu. Pokud šlo o formu nové vojenské organizace, domnívali se K. Marx a B. Engels, že bude správné a výhodné budovat ji v protikladu k stálým a od lidu odtrženým buržoazním armádám jako revoluční ozbrojení všeho lidu, popřípadě jeho většiny. Brali při tom v úvahu skutečnost, že ve vyspělých kapitalistických zemích tvořil většinu obyvatelstva proletariát a ostatní vykořisťované vrstvy. Ozbrojení lidu — lidová milice se pak v jejich pojetí krylo svým třídním složením v podstatě s ozbrojeným proletariátem. Zásada všeobecného ozbrojení lidu byla zakotvena i v programu Sociálně demokratické strany Ruska (bolševiků), přijatého v roce 1903 na II. sjezdu strany. Ozbrojení proletariátu jako jediný prostředek boje proti vnějšímu i vnitřnímu nepříteli socialistické republiky obsahuje i Programové prohlášení socialistické levice Československé sociálně demokratické strany na konferenci levice dne 7. 12. 1920.

Ozbrojené povstání a vítězství revolučního převratu zabezpečily skutečně milice (Rudé gardy) a revoluční oddíly carské armády a loďstva, které dobrovolně přešly na stranu revoluce. Do jara 1918 je ostatně celá Rudá armáda budována na principu dobrovolnosti, s možností volby velitelů, diskuse o rozkazech apod. Obrana socialistické země proti pravidelným, vycvičeným a dobře vyzbrojeným armádám intervenčních států a kontrarevolučních generálů, přesvědčila Lenina a část vedení strany, že je nutné upustit od miliční formy budování Rudé armády a **přejít ke stálé, kádrové, pravidelné armádě**. V květnu 1919 na VIII. sjezdu strany byla tato zásada probíjována proti představitelům tzv. „vojenské opozice“, která v podstatě setrvala na starých

principec (proti železné kázní, proti využívání vojenských odborníků a pro zachování partyzánských metod řízení armády a vedení války). VIII. sjезд přijal nový program jednomyslně. Princip stálé pravidelné armády se stal trvalou zásadou výstavby Rudé armády. I v pozdějších letech (1924–1939), kdy byly znovu budovány teritoriálně miliční jednotky, šlo jen o dočasný stav a v podstatě o smíšený princip miliční a pravidelné armády. S nebezpečím druhé světové války se opět jednoznačně přešla na pravidelnou armádu.

Současné s požadavkem pravidelné armády vyzdvihl Lenin i zásadu přísného **centralismu a kázně**. Centralismus objektivně vyplývá z podstaty armády a jejího poslání a požadavků soudobého ozbrojeného zápasu. Lenin důsledně prosazoval tento požadavek a dával moderní armádu jako příklad dokonalé organizace, neboť tato organizace dovede dát miliónům lidí jednotnou vůli, je schopna rychle měnit formu, místo i způsob činnosti podle vznikajících požadavků. Takové organizovanosti, jednoty vůle a činnosti je dosahováno především řízením armády z jednoho centra, přísnou disciplínou a vojenským pořádkem. Systém centralizovaného řízení v armádě je charakterizován vymezením funkce ústředního aparátu řízení, jakož i nižších stupňů velení, jimž je dána možnost projevovat iniciativu a samostatnost, jež jsou nutné při plnění úkolů. Zvláště velký význam se přikládá přímému styku řídicího aparátu s vojsky a využívání zkušeností vojenských mas.

S principem centralismu a kázně souvisí i **nedílná velitelská pravomoc** jako další významný organizační princip řízení a velení. Tento princip nebyl v Rudé armádě uplatňován od začátku. V různých etapách její výstavby se nedílná velitelská pravomoc spojovala s kolektivností. Kolektivnost v souladu s nedílnou velitelskou pravomocí na nejvyšších stupních řízení (kolegium ministra, vojenské rady armád, okruhů) je v sovětské i naší armádě uplatňována dosud.

Nedílná velitelská pravomoc vznikla a vyvíjela se jako výraz objektivní nutnosti jednoty vůle a činu početných vojenských mas a železné kázně a organizovanosti nutné k porážce nepříteli. Lenin ukazoval, že zkušenosti armády naprosto jasně potvrzují nutnost nedílné velitelské pravomoci jako nejlepší metody řízení armády i průmyslu:

„Nad těmito zkušenostmi se musíme zamyslet. Tyto zkušenosti prošly zákonem vývojem od nahodilých, mlhavých kolek-

tivní velitelské pravomoci přes kolektivní pravomoc vybudovanou v organizovaný systém, pronikající do všech orgánů v armádě, a teď jako všestranné tendence dospěly k zásadě nedílné velitelské pravomoci jako jedině správnému pojetí práce.“⁶⁾

Nedílná velitelská pravomoc, centralismus v armádě se tak realizovaly v souladu s obecnými zásadami sovětského státu, ale respektovaly současně specifiku vojenské organizace.

Principy výstavby Rudé armády se staly východiskem dalšího zdokonalování sovětských ozbrojených sil a vzorem pro budování ozbrojených sil dalších socialistických států. Jejich platnost osvědčila více než padesátiletá zkušenost výstavby sovětské armády v míru i v dosud nejtěžší válečné praxi, již byla Velká vlastenecká válka. Jejich životnost a obecnou platnost prokázaly i zkušenosti z budování armád socialistických zemí i naší lidové armády.

Komunistická strana Československa při vytváření své vojenské politiky vycházela jednak z prověřených zkušeností světového dělnického hnutí, zvláště prověřených zkušenostmi KSSS a jednak ze specifických podmínek Československa, v nichž tyto podmínky aplikovala a rozvíjela. Strana svazovala vojenskou politiku s širokou problematikou boje za svržení třídního panství buržoazie, s výstavbou a obranou socialistického státu.

V období let 1921–1932 se KSČ na základě vnitřní a mezinárodní situace orientovala na likvidaci třídního panství buržoazie a nastolení diktatury proletariátu. Tomuto cíli odpovídala i práce strany v armádě. Strana v této situaci uplatňovala závěry Marxe a Engelse, které často zdůrazňoval a obhajoval proti oportunistům Lenin — proletariát musí v průběhu socialistické revoluce rozbít, rozmetat státní aparát a jeho hlavní součást — armádu a vytvořit si svůj stát, svoji armádu, stát a armádu diktatury proletariátu.⁷⁾

Nová objektivní situace nastala v roce 1933, po uchopení moci nacistickou stranou v Německu a ohrožení ČSR. KSČ musela postupně ujasňovat i svůj vztah ke státu, armádě a případné válce s fašistickým Německem, tedy nově formulovat linii své vojenské politiky.

Vojenská politika strany vycházela z faktu, že podstata buržoazní armády se nezměnila, ale současně, že tato armáda je nástrojem obrany zájmů pracujících

6) V. I. Lenin: Spisy 30, str. 311, SNPL 1955

7) Viz V. I. Lenin: Spisy 25, str. 419, SNPL 1956, dále spisy 28, str. 289, SNPL 1954 a jinde

před agresí německého fašismu. Základní obsah vojenské politiky strany byl publikován na VII. sjezdu strany v roce 1936 a při projednávání zákona o obraně státu.⁸⁾ (Podpora mírové politiky SSSR, očista politického života, státního aparátu a velitelského sboru od fašistických živlů, zlepšení sociálního postavení pracujících i vojáků, demokratická práva, rovnost národů, znárodnit průmysl, prohlubovat styk s pracujícími na závozech a s jednotkami Rudé armády Sovětského svazu.)

Byla to **linie boje za demokratizaci armády**, za její přeměnu v armádu lidovou. Strana při tom zdůrazňovala, že pevná obrana státu bude zabezpečena až po vítězství proletářské revoluce.

Tato linie mohla být však důsledně realizována a dále rozvíjena až v další etapě vývoje státu a armády, po porážce fašistického Německa.

Československé ozbrojené síly byly po 2. světové válce budovány na zcela jiných základech než byla předmnichovská armáda. Tato armáda byla neoddelitelnou součástí lidově demokratického režimu a jeho nástrojem. Aby se stala zárukou svobody a bezpečnosti našich národů, nemohla být zaměřena proti lidu, nýbrž musela být jeho součástí. Košický vládní program požadoval, aby to byla „důsledně antifašistická, národně osvobozenká armáda, armáda skutečně demokratická, uskutečňující vůli lidu, spjatá s lidem, těšící se důvěře lidu a proto zahrnovaná jeho láskou a péčí. Vláda proto učiní vše, aby při budování nové československé branné moci byl založen, utvrzen a dále prohlubován lidový demokratický ráz armády.“⁹⁾

Lidový charakter armády byl zabezpečován:

— Podstatou lidově demokratického zřízení našeho státu, jehož součástí je armáda.

— Antifašistickým, osvobozenickým charakterem nové armády. Nová armáda vznikla z vojenských zahraničních jednotek bojujících proti fašismu, zvláště z 1. československého armádního sboru v SSSR, partyzánů a příslušníků povstalecké armády Slovenského národního povstání.

— Zpolitizováním armády aktivní účastí jejích příslušníků na politickém životě lidu.

— Očistou velitelského sboru od kolaborantských a protilidových živlů. Košický vládní program žádal, aby velitelská místa zastávali „jen důstojníci upřímně demokratického, skutečně antifašistického smýšlení.“¹⁰⁾

— Školením velitelského sboru v duchu demokratické linie Košického vládního programu s cílem osvojit si sovětské vojenské zkušenosti, osvědčené ve druhé světové válce.

— Upevňováním spolupráce naší armády s Rudou armádou, která představovala „vzor pro budování nové, skutečně demokratické, antifašistické československé armády“.¹¹⁾

Realizace požadavků Košického vládního programu závisela na složité situaci hospodářského a především politického vývoje ve státě a možnostech přerůstání národně demokratické revoluce v revoluci socialistickou. V důsledku odporu reakce mohla být tato ustanovení důsledně naplněna až po únorovém vítězství pracujícího lidu. Šlo především o další prohloubení třídního principu a důsledné prosazení vedoucí úlohy strany a tím i výchovy velitelského sboru v duchu marxismu-leninismu.

Hlavním článkem další výstavby armády v tomto období bylo **budování velitelského sboru, který by byl nositelem vůle vládnoucí třídy — třídy dělnické**, který by byl politicky a odborně vyspělý a fyzicky připravený.

Díky obrovskému úsilí strany se podařilo vybudovat velitelský sbor, jehož třídní a politické kvality byly v souladu se zájmy dělnické třídy. Již v době X. sjezdu, v roce 1954 bylo v armádě 62,1 % důstojníků dělnického původu, 13,2 % z rodin malých a středních rolníků, ostatní z rodin zřízců, úředníků a živnostníků. Pouze 1,6 % důstojníků pocházelo z rodin velkých živnostníků, kapitalistů a statkářů. Početnost této kategorie se v dalších letech snižovala, ostatní kategorie se měnily jen nepatrně. V téže době bylo v KSČ organizováno 61,7 % komunistů velitelů. Tento počet se postupně zvyšoval do začátku šedesátých let na 72,2 % a pak začal nepatrně klesat s tím, jak docházelo k náboru mladých lidí do učilišť.

Souběžně probíhal i proces upevňování **vedoucí úlohy strany**. Nelze říci, že strana neměla významný vliv v armádě již před únorem. Uplatňovala jej přes řídicí orgány státu, národní fronty, část velitelského sboru a masy vojáků. Strana v té době neměla organizace v armádě.

Po únoru 1948 strana přistoupila k výstavbě stranických organizací a stranic-

8) Viz K. Gottwald: O otázkách války a obrany vlasti str. 89—113, Naše vojsko 1953

9) Program první domácí vlády republiky, vlády národní fronty Čechů a Slováků, vyd. Melantrich 1945, str. 11

10) Tamtéž str. 12

11) Tamtéž str. 11

kopolitických orgánů a zavedení výchovy vojsk důsledně v duchu marxismu-leninismu, po vzoru sovětské armády. Jiné politické strany nebyly do armády připuštěny. Stalo se tak v důsledku vítězství dělnické třídy za vedení komunistické strany nad buržoazií. Strana tak získala možnost mnohem bezprostředněji ovlivňovat velitelský sbor i masy vojáků a vytvořit tak z armády účinný nástroj dělnické třídy a obrany lidově demokratického zřízení.

Princip vedoucí úlohy strany se prolíná všemi ostatními sociálně politickými principy výstavby armády a je předpokladem realizace i organizačních principů výstavby — **centralismu, nedílné velitelské pravomoci, kázně a zabezpečení soudobosti armády jejím vybavením nejmodernější technikou.**

Vojská politika Komunistické strany Československa je **výrazem jednoty národních a internacionálních zájmů obrany státu.** Naše země tradičně budovala svou bezpečnost na spojeneckých svazcích. Po krachu versailleského systému a mnichovské zradě se naše zahraniční politika definitivně orientovala na spojení se Sovětským svazem. Vítězství socialistické revoluce tuto orientaci ještě dále upevnilo.

V důsledku současného rozložení třídních sil ve světě a soudobé revoluce ve vojenství se ukázala nutnost integrovaného obranného úsilí evropských socialistických zemí — Varšavské smlouvy, jejíž hlavní sílu tvoří vojenský potenciál SSSR.

Ve vojenské spolupráci jsou plně respektovány Leninovy požadavky — **harmonicky spojit a uplatňovat národní a internacionální zájmy.** Tato myšlenka byla nejednou zdůrazňována i na moskevských poradách komunistických stran jako obecný požadavek komunistického hnutí naší doby:

„Socialismus v marxisticko-leninském chápání musí slučovat národní a internacionální zájmy dělnické třídy a pracujících mas. Každá jednostrannost vede k omylům. Proto každý, kdo chce socialismus omezovat jen úzkým národním zájmem jednotlivých socialistických zemí, stavět do protikladu jejich internacionální a národní zájmy, postupuje v rozporu s objektivními potřebami rozvoje socialismu ve světě i s národními zájmy v jednotlivých zemích.“¹²⁾

Tím je vyjádřen současně i jeden ze základních aspektů naší vojenské politiky vyplývající ze spojeneckých závazků i z geostrategické situace a zájmů ČSSR. Jeho realizace napomáhá procesu integrace světového socialistického společenství, jeho progresivnímu rozvoji, zmírňování mezinárodního napětí, garantuje bezpečnost Československa pro všechny alternativy vývoje evropské situace a nejširší škálu možných způsobů a forem vnějšího ohrožení.

Aktuálnosti jeho vojenskoteoretického odkazu neubírají ani změny v průběhu soudobé revoluce ve vojenství. Právě naopak, nesmírná komplikovanost vojenství, prudká dynamika změn v podmínkách vedení války, složitost vztahu soudobé války a politiky, rozmanitost možných způsobů rozpoutání konfliktu, složitost vztahu člověka a techniky, náročná problematika příprav země a celé koalice na válku, i řízení ozbrojeného zápasu — to jsou otázky, na něž může dát odpověď pouze vědecká analýza, budovaná na pevných základech marxismu-leninismu. Proto Leninovo dílo, stejně jako ostatních klasiků leninismu, mělo by být studováno nikoliv jako souhrn pouček, ale jako filosofický základ pochopení a rozvoje socialistické vojenské vědy, jako metodologický návod k řešení všech složitých otázek spojených s obranou socialismu a boje za mír.

¹²⁾ Dokumenty moskevské rady komunistických a dělnických stran, str. 41, Svoboda Praha 1969

STRATÉGIA, NAJDÔLEŽITEJŠIA ZLOŽKA POLITIKY

Pojem stratégia je v našej politickej literatúre trochu neobvyklý. V diskusii o politickej vede organizovanej redakciou časopisu NOVÁ MÝSL sa ním operovalo len veľmi zriedka. Bolo by iste zaujímavé zistiť príčiny tohto stavu. Pripustíme však, že termín stratégia vyvoláva u mnohých predstavu vojenskej činnosti, či vojenskej vedy. Iní ho vari nechcú používať preto, že ho s obľubou používal J. V. Stalin a neuvedomujú si, že okrem Stalina ho používal aj V. I. Lenin, A. Gramsci, P. Togliatti atď. Hlbšie vysvetlenie tejto „záhady“ nám poskytnie sama doba, sám charakter politickej činnosti medzinárodného komunistického hnutia v období poznamenanom kultom osobnosti. Nemám v úmysle sa ním bližšie zaoberať. Budem musieť vystačiť konštatovaním, že všade tam, kde politik, strana, štát, organizácia a vôbec každý subjekt politickej činnosti, ktorý politickú vedu redukuje len na propagandu konečných cieľov komunizmu či základných princípov marxizmu-leninizmu a nestará sa o to, ako tieto ciele a zásady realizovať v zložitej a neustále sa meniacej skutočnosti — všade tam, kde sú len zásady a ciele, len idey a program, všade tam chýbi stratégia. Stratégia ako jedna z politických vied, ako jedna z najdôležitejších zložiek praktickej politickej činnosti sa totiž ničím iným nezaobráňa než otázkou: ako skutočnosť uchovávať alebo meniť; ako existujúci svet pretvárať alebo konzervovať; ako danú spoločenskú formáciu vylepšiť alebo zrušiť; ako likvidovať kapitalizmus a vybudovať komunizmus; ako zbaviť moc monopolitickú buržoáziu a nastoliť demokratickú moc pracujúcich vrstiev atď.

Prírodzene, že ten, kto chce niečo meniť, niečo reformovať, niečo rušiť, niečo

nového vytvárať, musí predmet, na ktorý mieni pôsobiť, dôkladne znáť, musí systematicky sledovať danú skutočnosť a bedlivo pozorovať každý sebamenší záchvát jej pohybu, vypátrať kam tento pohyb smeruje. Krátko, musí si počínať tak, aby k vôli tomu, že sa mu prítomnosť nezdá byť najideálnejšou, že s ňou nesúhlasí, či dokonca ju odmieta, sa nezahľadel do vzdialenej budúcnosti natoľko, že by prestal vnímať skutočnosť a namiesto reálnym svetom by sa začal zapodievať svetom ideálnym. Kto by si takto počínal — môže to byť politik, štát, strana atď. — nepotrebuje mať stratégiu. Tú potrebuje iba ten, kto chce buď meniť realitu, alebo brániť tejto zmene, kto je teda v pozitívnom či negatívnom, v pokrokovom či reakčnom zmysle spoločensky tak či onak cieľavedome angažovaným politickým subjektom. Stratégia v obecnom slova zmysle sa dá chápať ako bezprostredný a priamy návod k politickej činnosti. Je to teória pojednávajúca o tom, ako túto praktickú činnosť účinne usmerňovať a uskutočňovať. Je to systém poučiek, ktoré nás bližšie oboznamujú s jej podmienkami, cieľmi a s prostriedkami dosiahnutia týchto cieľov. Pre stratégiu je teda najcharakteristickejší subjekt — objektový vzťah v rovine:

- a) cieľ — prostriedok — predmet;
- b) stav východiskový, skutočný — stav konečný, zatiaľ neskutočný.

To znamená, že marxizmus sám nie je než stratégiou, ovšem ani nie hlavne svojím momentom poznávania sveta, ako momentom jeho pretvárania. Marxizmus chce svet nielen pochopiť, ale ho aj zmeniť. Tam kde si kladie otázku ako a čím ho zmeniť, je stratégiou. Nakoľko meniť a

pretváraj svet v jeho časove a priestorove užšie alebo širšie vymedzenom určení chce každá vedomá ľudská činnosť, stretneme sa s prvkami stratégie všade, kde nejaký subjekt ciele vedome, za pomoci nejakých reálnych prostriedkov, pôsobí na objekt, aby ho upravit, menil. Moment stratégie je teda obsiahnutý vo vojenskej politike rovnako ako v politike ekonomickej, kultúrnej, vnútornej, zahraničnej, v politike štátu, strany, organizácie, až po najposlednejšieho cieľavedome si počínajúceho jednotlivca. Nielen Napoleon, Stalin, Mao-ce-tung, ale každý môže byť a aj je svojho druhu stratégom. Stratégia bola zastúpená vždy a všade, pravda vždy a všade na inej úrovni riešenia vzťahu: cieľ — prostriedok — predmet. Ale žiadna praktická a teoretická činnosť nie je toľko stratégiou ako politika, v žiadnej nie je silnejšie zastúpený aspekt pretvárania, praxeológie ako v politike. Politika je zo všetkých vied najužšie spätá so skutočnosťou. Dokáže túto spoločenskú skutočnosť zo všetkých činností najúčinnnejšie, najmnohotvárnejšie a najpružnejšie ako celok či ako jednotlivé časti celku meniť a formovať. Zo všetkých vied skutočnosti najviac ponúka svoje služby a taktiež najodanejšie jej slúži v roli hlavného zprostredkujúceho článku medzi teóriou a praxou, medzi prítomnosťou a budúcnosťou, medzi objektívnymi záujmami vývoja a subjektívnymi záujmami spoločenských tried a skupín. Pretože v politike prevláda tendencia priority praktických potrieb, cieľov, účelov proti prostriedkom teoretického poznania, pretože politika je poznanie „za účelom organizovaného uspokojenia určitých záujmů,¹⁾ pretože daný účel je tu vývojove nadradený pravde, vedecká interpretácia skutočnosti — gnozeológia je nezriedka nútená podriaďovať sa snahám využívať či zneužívať vedu v prospech utilitaristicky, pragmaticky či ináč subjektívne chápaných záujmov vládnucich tried a skupín.

Stratégia chce preklenúť túto priepasť presunutím ťažiska svojho výskumu priamo dovnútra zprostredkujúcej sféry vzťahu subjekt — objekt — objekt v rovine ich relácie cieľ — prostriedok.

Východiskový a cieľový stav

Každá stratégia konfrontuje záujmy, potreby a ciele politických subjektov ako skutočných alebo len potenciálnych nositeľov moci s danou realitou. Daná skutočnosť je východiskovým stavom, ktorý sa má cieľavedomou činnosťou premeniť

v stav, konečný. Východiskový a konečný stav tvoria sféru štruktúry stratégie. Nakoľko východiskový stav, než sa pretvorí v konečný, než sa s ním stotožní (a stane sa východiskovým pre iný konečný stav), sa len postupne mení v konečný stav, vzniká v priestore medzi východiskovým a konečným stavom množstvo kvantitatívne rôzne odstupňovaných prechodných stavov, ktoré nie sú totožné ani so stavom východiskovým, ani konečným, a ktoré vo svojom súhrne predstavujú nekonečnú reťaz konkrétne určených situácií, z ktorých každá môže byť východiskovou a zároveň konečnou vzhľadom k inej určenosti. Pretože každý konečný stav má byť určený na základe čo najdôkladnejšieho poznania jemu odpovedajúceho východiskového stavu, rozoznávame v zprostredkujúcej sfére prechodu dva odlišné rady činnosti: rad činnosti, ktorá súvisí s poznaním rôznych stupňov vývoja každého stavu, tj. s vedou — teóriou, a rad činnosti, ktorá súvisí s praktickými akciami pretvárania daných stavov, tj. s praxou. Oba rady sú v rôznom pomere zastúpené v stratégii, ktorá síce vychádza z vedeckých výpovedí o východiskovej skutočnosti, ale hlavnú svoju pozornosť zameriava na prieskum ciest, ktoré umožnia prechod od východiskového ku konečnému stavu. Každý politik je teda povinný sa dôkladne oboznámiť s existujúcou skutočnosťou. Musí z nej vychádzať a pevne sa jej vždy držať, musí ju systematicky sledovať, analyzovať a robiť nové závery pre praktickú činnosť. Ale čo je skutočnosť v politike? Čo je východiskový stav, daná situácia, konkrétne? Je to momentálny prave prebiehajúci stav, to, čo sa práve teraz deje, tento deň, týždeň, mesiac, čo sa týka roku 1969, či obdobia 1965 až 1970, celého povojnového obdobia či historickej epochy. Daná skutočnosť, daný stav môže byť historicky objektívne rôzne vymedzená ako stav trvajúci po dobu jedného dňa či hodiny, jedného roku, celej historickej etapy, či dokonca epochy. V súlade s objektívne sa formujúcim a prebiehajúcim logickým a historickým členením môžeme rozoznávať stratégie epochy, napr. epochy imperialismu. Pretože sa každá epocha člení ďalej na kratšie historické úseky, na širokej bázi stratégie epochy sa dá koncipovať stratégia jednotlivých dejinných etáp, napr. 1918 až 1939. V rámci etapy môžeme zase koncipovať stratégiu použiteľnú pre obdobie niekoľkých rokov alebo iba pre jeden rok, pár mesiacov, ba dokonca len jediný deň, či rôzne iné časove a priestorove odlišne vymedzené stratégie. Nakoľko pri tvorbe stratégie musíme do svojich úvah zahrnúť celú his-

1) J. Fischer, T. Syllaba: Filozofický časopis čís. 4/1967

toricky rôzne, pritom vždy konkrétne vymedzenú skutočnosť, a politické vedy, ako vieme, skúmajú len niektoré špecifické veľmi dielčie stránky jej vývoja, je stratégia v tomto ohľade plne a nutne závislá a odkázaná na výpovedi a poznatky ostatných, spravidla vždy všetkých spoločenských vied o danej skutočnosti. Stratégia tieto výpovede pečlivo podchytuje, triedi, analyzuje, nakoniec integruje do špecifickej sústavy poznatkov, ktoré jej v súhrne majú dať jasný obraz o povahe a štruktúre danej skutočnosti, o fungovaní a postavení jej jednotlivých zložiek, o vzťahoch medzi nimi i smeroch budúceho vývoja.

Stratégia všetky tieto poznatky syntetizuje a konfrontuje so záujmami a potrebami jednotlivých spoločenských tried — ak ide o stratégiu vládnucej triedy so záujmami tejto triedy, v inom prípade so záujmami tried ovládaných a vykorisťovaných — zahrnie teda do takto získaných poznatkov ľudský faktor, činnosť subjektu a na tomto základe z hľadiska ňou samou odkrytých rôznych možností, alternatív či variant vývoja zdôvodní bližšie a konečné, vzdialenejšie ciele; inými slovami: dáva politickej činnosti programovú podobu.

Kategória cieľa v stratégii

Cieľ rozvedený do programu je čo do charakteru ideálny. Nedá sa totiž stotožniť so žiadnym objektívne existujúcim predmetom, dejom, vzťahom apod. Ak sa bližšie zoznámime s filozofickým vymedzením obsahu pojmu cieľ, zistíme, že cieľ existuje síce len v našom myslení, ale ako niečo, čo subjekt chce realizovať, t. j. ako subjektom predpokladaná možnosť objektívnej skutočnosti. Ak cieľ nie je iluzórny, ide o možnosť reálnu. Subjekt zamýšľa svoj subjektívny úmysel — cieľ objektívizovať vytváraním k tomu vhodných taktických objektívnych podmienok a to vlastnou cieľavedomou činnosťou. Cieľ teda vždy smeruje niekam k realite, je vždy myslený ako objektívny, a dá sa uskutočniť len činnosťou subjektu uskutočňovanou v objektívnom svete. Cieľ svojou realizáciou zaniká ako myšlienka i ako cieľ. Uchováva sa však v objektívnom výsledku cieľavedomej činnosti subjektu. Tak subjekt vstupuje do objektu — ľudia tvoria svoje dejiny.

Cieľ ako ideálna myšlienka sa dá rozložiť na dve protichodné, do jednoty integrované časti. Jedna z nich je predstavaná vôľou, priánim, túžbami subjektu, ktorý spravidla usiluje o to, čo potrebuje k svojmu životu, čím chce nejak uspokojiť svoje záujmy, medzi nimi na prvom mieste záujmy materiálneho bytia akými

sú: prostriedky zabezpečujúce základné prirodzené biologické potreby organizmu človeka, potreby vyvolané spoločenskou výrobou, sociálnym postavením ľudí a prostredím, v ktorom žijú a v ktorom sa pohybujú. Subjekt tým, že chce svoju potrebu uspokojiť, živelné motivuje svoju činnosť ako cieľavedomú. Potreby tady vstupujú do vnútra cieľa aby sa praktickou činnosťou subjektu objektivizovali, aby sa realizovali a premenili v niečo, čo existuje ako skutočnosť mimo subjekt a nezávisle na subjekte. Lenže v procese prechodu z roviny mysleného ale ešte neuskutočneného cieľa [v ktorom sú ako jeho neoddeliteľná súčasť potreby obsiahnuté — do roviny jeho realizácie sa potreby dostávajú do kontaktu s existujúcou skutočnosťou — s objektom, do ktorého majú byť vkročiť v prípade, že politická činnosť si stanovila ako cieľ len pozmeniť daný objekt, alebo ho odstrániť v prípade, že sleduje nahradiť ho iným objektom, adekvátnejším záujmom subjektu. Cieľ svojím momentom záujmov a potrieb spoločenských subjektov sa dostáva do konfliktu s objektívnou realitou, ktorá svojou povahou, štruktúrou a silou buď umožní alebo znemožní realizáciu týchto potrieb. Skutočnosť takto vstupuje do cieľa a tvorí jeho druhú časť. Preto subjekt než definitívne zformuje obsah cieľa, sa musí dôkladne zoznámiť s realitou, musí ju dôkladne preskúmať a poznať. To dokáže len veda. Len ona môže subjektu poskytnúť pokiaľ možno pravdivé informácie o skutočnosti. Len veda môže posúdiť, či záujmy subjektu sú alebo nie sú v súlade s potrebami vývoja skutočnosti, či sa dajú alebo nedajú realizovať, akými prostriedkami, kedy a za jakých podmienok atď.

Objektívne a subjektívne záujmy v stratégii

Na tomto stupni upresňovania cieľov činnosti subjektu sa zákonite otvára konflikt medzi politikou ako vedou a politikou ako praktickou činnosťou. Politika motivuje poznanie, t. j. vedu ako činnosť poverenú funkciou zistiť či podujatia subjektu pôsobia na objekt v súlade so záujmami subjektu sú alebo nie sú reálne. Politická veda sa v tomto smere dostáva do úlohy delfskej veštice, ktorá má predpovedať výsledky budúcich ľudských snáh. Veda je tu politikou tlačaná do situácie koncipovať svoj výskum, namiesto za účelom poznania pravdy podľa zásady „padni komu padni“, za účelom uspokojovania triednych záujmov, ktoré neboli vyvolané vedou samou, ale materiálnymi potrebami ľudí ako živelné pocity subjektu. Preto sa

u subjektu zákonite prejavuje sklon nútiť vedu, aby vypovedala v súlade s jeho záujmami. Tým skôr, ak ide o subjekt náležite vybavený prostriedkami ovplyvňovania vedy či dokonca donucovacími prostriedkami. V triednej spoločnosti sa vždy ako silnejšia presadzovala tendencia predpisovať vede čo má a čo nemá skúmať a k akým výsledkom sa má dopracovať. Preto politikovia príliš jednostranne spáti so živelnou stránkou hnutia a záujmami tried nemali radi vedu, podceňovali ju, hrubo napadali, dokonca i prenasledovali jej predstaviteľov, alebo si ju osedlali, donútili vedcov ideologicky zdôvodňovať či oslavovať ich politickú činnosť. Nakoľko ideológia, ak sa stane majetkom nás, môže v triednom boji po určitú dobu plniť úlohu dôležitého prostriedku sily, tlaku i násillia — a to i v prípade, že je to ideológia nevedecká, ktorá nepostihuje než bezprostredné mocenské záujmy spoločenských tried — prejavuje sa u politikov sklon chápať nielen ideológiu, ale aj vedu len ako faktor sily a moci nezávisle na tom, či jej obsah je alebo nie je v súlade s objektívnymi záujmami danej spoločenskej triedy a zo zákonitostí spoločenského vývoja. Marxizmus učí, že každá stratégia, ktorá by cieľ politickej činnosti odvozovala len z požiadaviek subjektu bez nutnej konfrontácie s výpoveďmi vedeckého výskumu skôr alebo neskôr stroskotá a namiesto k splneniu zamýšľaného cieľa povedie k jeho negácii. Preto každý cieľ musí byť výsledkom dvojrozmerne určených úvah: a to po línií subjektívnych záujmov subjektu i po línií objektívnych „záujmov“ objektu; po línií živelne sa prejavujúceho i po línií vedecky odkrytého, po línií ideológie i po línií vedy, po línií pôsobenia subjektu na objekt i po línií pôsobenia objektu na subjekt. Že subjekt chce vnútiť svoju vôľu objektu, že chce niečo hájiť, brániť, meniť, pretvárať to môže poznať politik i bez vedy, čo mu môže a čo nemôže vnútiť, kam až môže ísť vo svojom úsilí, aké prostriedky a za akých podmienok má pritom používať, aké následky bude mať jeho činnosť, to pozná politik len z vedy.

Kategória prostriedku v stratégii

V štádiu formulovania cieľa, t. j. vo východiskovom stave činnosti subjektu, politika spolu s ostatnými vedami poznáva a interpretuje skutočnosť. Tým však jej úloha nekončí. Od štádia interpretácie prechádza do štádia tvorby návodov na politické rozhodovanie a pretváranie skutočností. Výpovede o tom, ako skutočnosť pretvárať, slúžia ako vodítko k vypracova-

niu návodov na pretváranie samotnej politiky. Tak ako na stupni interpretácie vystupujú do popredia momenty dotýkajúce sa cieľov politiky, na stupni pretvárania sa do popredia derú zase prostriedky. Cieľ nemôže byť realizovaný samým sebou ale iba prostriedkom. Skutočnosť sa nedá pretvárať ani interpretáciou, ani formulovaním cieľov, ktoré predstavujú len myšlienky, ale prostriedkom, ktorý túto úlohu zastáva nielen v subjektívne vytvorenom vzťahu: cieľ — prostriedok, ale aj objektívne, t. j. prostriedok sa dá vytvoriť len z niečoho čo existuje nezávisle na subjekte ako predmet, ako objekt, vec, proces, vzťah, údaj, komponent, jav atď., ktorý bol do funkcie prostriedku subjektom, vzhľadom k stanovenému cieľu, určený. A tu pripadá významná úloha stratégií — vyberať zo skutočností tie komponenty, vzťahy, udalosti, ktoré majú schopnosť byť prostriedkom realizácie určitého cieľa, vytrhnúť ich z celkovej súvislosti a premeniť ich z vecí pre seba v nástroj, pomocou ktorého bude môcť subjekt pôsobiť na objekt tak, aby ho zmenil podľa svojich predstáv a plánov. Tým, že sa subjekt zmocní objektívne existujúceho prostriedku, môže postúpiť od činnosti vyslovene ideálnej, myšlienkovej, od čiste subjektívneho cieľa k cieľavedomej činnosti objektívne pôsobiacej; touto cestou sa realizuje cieľ, touto cestou sa pretvára objektívny svet. V rámci kategorálnej dvojice: cieľ — prostriedok musí stratégia vedieť i prakticky správne vyriešiť a určiť vzťahy:

- a) medzi skutočnosťou a prostriedkom,
- b) medzi prostriedkom a cieľovou skutočnosťou,
- c) medzi prostriedkom a skutočnosťou ako predmetom pôsobenia subjektu.

Prostriedok a východisková skutočnosť

Stratégia musí na prvom mieste dať návod na to, ako zo skutočností vytvárať prostriedky, ako skutočnosť v prostriedky meniť. Schopnosť subjektu zmocniť sa skutočností a vydeľovať ju vo forme prostriedkov jej vlastnej premeny nazval Hegel Iťou ľudského rozumu, ktorý činnosťou človeka dokáže jednu časť skutočností premeniť v prostriedok pôsobiaci na inú časť skutočností, ponechanú ako predmet. Tým, že ako subjekt navodí objektívne pôsobenie prostriedku na predmet, nechá vlastne za seba jednať prostriedok a predmet, postaví ich proti sebe — v tom záleží umenie stratégie. Politická stratégia na rozdiel od vojenskej, kultúrnej a inej stratégie, ktoré nepôsobia než vo svojej obmedzenej sfére činnosti, sa pokúša

pretvárať nie výlučne politickú ale celú skutočnosť v nástroj používaný politikou. O tom, že ekonomiku je možné zmeniť v moc, že aj ideológia môže plniť za určitých podmienok vyložené mocenskú úlohu, že ekonomika napríklad v mierovej súťaži dvoch systémov vystupuje vo funkcii mocenského prvkú, netreba pochybovať. Umenie politickej stratégie je v tomto smere priamo úmerné jej schopnosti preniknúť do skutočnosti ako celku, zmocniť sa jej a pretvoriť ju v jednotnú integrovanú silu. Politik nesmie nechať ľadom ležať žiadnu sebačnosť časť skutočnosti. Každú by mal viesť do pohybu vo smere cieľa a vytvoriť tak jednotný a celistvý systém, v ktorom sa celá skutočnosť v danom okamihu prejavuje a realizuje cez svoj jediný bod — cez stanovený cieľ, ku ktorému spoločnosť smeruje. Len mobilizáciou všetkých síl spoločnosti, tj. v našom slovníku využitím sily každej čiastočky, časti a časti spoločnosti, zužitkovaním napätia v každom existujúcom vzťahu, rozdiel, rozpore protikladu medzi javmi, medzi systémami možno ísť rýchle kupredu. Plniť takú úlohu dokáže len politika. Svojou schopnosťou prenikať do skutočnosti ako celku i schopnosťou premeniť celú skutočnosť v prostriedok jej vlastnej premeny dáva do rúk spoločnosti najmohutnejší zdroj jej sily a pohybu — dáva jej silu pochádzajúcu z dialektickej jednoty jej existencie ako systému, teda silu, ktorá drží pohromade spoločnosť ako celok s jej špecifickou štruktúrou zložiek a špecifickými vzťahmi medzi nimi. Stratégia teda nielen skutočnosť pretvára v prostriedok vzhľadom k cieľu, ona ju voči danému cieľu tiež integruje. Navyše analyzuje a triedi jednotlivé prostriedky a stanoví, ktorým z nich sa má daná skutočnosť za danej situácie pretvárať: má sa smer náporu viesť cez ekonomiku či ideológiu, cez diplomáciu, či cez vojenskú násilnú činnosť?

Prostriedok a cieľová skutočnosť

Pretože prostriedok, ako už bolo povedané, existuje ako prostriedok len vzhľadom k cieľu, tj. ak nemáme cieľ nemôžeme mať ani prostriedok, je treba si bližšie všimnúť vzťah prostriedku nielen k východiskovej reálnej skutočnosti, ale aj k finálnej, zatiaľ neexistujúcej cieľovej skutočnosti. Chyby v politike nevznikajú len z toho, že sa ignoruje daná skutočnosť, neviesť sa aká je a kam vývojove smeruje, ktorou stránkou sa momentálne nutne prejavuje a ako ju možno pretvárať v prostriedok realizácie cieľa. K chybám dochádza i preto, že sa nerešpektuje vzťah

prostriedku a cieľa. Stratégia, ktorá si zo všetkých politických vied najdôkladnejšie všima okrem iného práve tohto vzťahu, zisťuje, že jedna z najťažších úloh politiky záleží v schopnosti vedieť správne voliť prostriedky. Pre politickú teóriu a prax politických strán najmä komunistických nie sú typické ani tak nedostatky v oblasti vypracovania dlhodobých programových cieľov, ktoré sú v rôznych dokumentoch pomerne obsiahne rozvádzané a analyzované, dosť intenzívne propagované a transformované v ustálené heslá, požiadavky atď. Hlavný nedostatok spočíva v tom, že programované deklarácie nevenujú náležitú pozornosť prostriedkom. Tým si vari možno vysvetliť, prečo stratégie, ktorá sa zaoberá predovšetkým štúdiom prostriedkov, má postavenie popolušky medzi politickými vedami. Veď každý vie, že nakoľko cieľ sa nedá realizovať inak než za pomoci prostriedku, ktorý je skutočný, na rozdiel, od cieľa, ktorý je neskutočný, v relácii cieľ — prostriedok patrí rozhodujúca úloha prostriedku: fažisko politiky ako vedy by teda malo taktiež ležať v teórii prostriedkov, tj. v stratégii. Obsah cieľa je mimo iné totiž daný charakterom a vlastnosťami prostriedkov, tj. charakterom do polohy prostriedkov transformovanej skutočnosti. Preto cieľ, ktorý má svoj prostriedok, tj. ktorý sa nedá realizovať, pretože sa vo skutočnosti nenájdje nič, čo by mohlo slúžiť ako realizácia daného cieľa, nie je cieľom reálnym, ale iluzorným, a ako taký nepatrí do vedeckej, ale utopistickej politickej literatúry. Takéto ciele sa pravda v politike vyskytujú, pretože nie je ľahko poznať, čo reálne je a čo nie je reálne. niekoľko sám stupeň reálnosti sa dá určiť len vzhľadom ku konkrétnym podmienkam, a tie sa neustále menia. Preto sa za určitej situácie môžu zdať celkom nereálne, za inej zas reálnejšie prípadne i reálne napr. politické ciele de Gaulle, ktorý vyhlásil program zjednotenia Európy od Atlantiku až po Ural pod vedením Francie. Francie i v prípade, že by bola optimálne integrovaná a skonsolidovaná nepredstavuje silu adekvátnu veľkosti takého cieľa. V prípade, že by sa však medzinárodná situácia vyvíjala podľa predpovedí de Gaulle, že by sa ZSSR raz dostal do izolácie voči Číne, ktorá sa čo nevidieť stane svetovou veľmocou, i do izolácie voči USA, najväčšej svetovej veľmoci, bude musieť pod tlakom týchto protivníkov hľadať spojencov v západnej Európe, na prvom mieste vo Francii, čo by značne zväčšilo možnosť reali-

zácie programu zjednotenia Európy pod francúzskym vedením.

Prírodné, že nielen obsah cieľa je závislý na existencii, povahe a vlastnostiach prostriedkov. Platí i opačná závislosť, ktorá je ďalším stálym článkom stratégie. Subjekt má zveriť funkciu prostriedku len onej časti skutočnosti, ktorá ju vzhľadom k danému cieľu môže plniť a prevziať. Chcem povedať, že nie všetka, ale len určitá skutočnosť môže za danej situácie vystupovať voči cieľu v roli možného prostriedku. Cieľ musí byť adekvátny svojmu prostriedku, ale i prostriedok musí byť adekvátny svojmu cieľu. Medzi cieľom a prostriedkom existuje súlad i rozpor, prejavujúci sa ako proces, ktorého priebeh by mal byť riadny a usmerňovaný stratégiou. V procese realizácie daného cieľa meníme za pomoci pokiaľ možno najvhodnejších a najúčinnějších prostriedkov — v tejto súvislosti treba pripomenúť, že určiť, čo je v danej chvíli vzhľadom k danému cieľu najvhodnejšie a najúčinnější, je nesmierne zložité a ťažké — skutočnosť, presnejšie povedané predmet. Čím máme po ruke účinnější prostriedky, tým je táto premena rýchlejšia a ľahšia. Tým sa náš cieľ stáva reálnejším. Stupeň reálnosti i realizácie cieľa záleží teda na prostriedku, a to dokonca do tej miery, že ak sme vytvorili účinné prostriedky, môže byť cieľ považovaný za celkom splniteľný, t.j. reálne možný „dávno“ predtým než bol plne realizovaný. V tomto zmysle sa môžeme na cieľ dívať ako na niečo existujúceho. Filozoficky vyjadrené cieľ existuje ako možnosť vo svojom prostriedku — čím je jeho prostriedok účinnější, tým je sám reálnejší a naopak. Reálnosť cieľa je teda plne závislá od reálnosti jeho prostriedku. Prostriedok ako by bol prítomný v cieľi, ako by doň vstupoval a účinnosťou svojho pôsobenia na predmet, zmenou tohto predmetu sa so svojím cieľom viac a viac stotožňuje, až sa cieľ splní, splynie s ním, t.j. prestáva byť prostriedkom rovnako ako cieľ prestáva byť cieľom. Na tomto stupni vzťahu cieľa a prostriedku sa prostriedok, ktorý práve dokončil realizáciu nejakého cieľa, sám stáva cieľom tak, ako práve realizovaný cieľ sa mení v prostriedok realizácie ďalšieho cieľa. To čo bolo pôvodne cieľom, sa pretvára v prostriedok, čo bolo prostriedkom sa pretvorilo v cieľ. Aké nástrahy dialektiky! Ale k čomu je nám cieľ, ktorý by nemohol v inej súvislosti plniť úlohu prostriedku? Existuje snáď prostriedok, ktorý by niekedy nebol cieľom?

Nakoľko reálnosť cieľov sa pozná výlučne podľa prostriedku a prostriedok nie je než subjektom do tejto podoby určená časť skutočnosti, musí sa každá politika na každom stupni realizácie svojho cieľa vracáť ku skutočnosti, musí zaostávať s ňou nepretržite spojená, aby mohla pokiaľ možno presne zachytiť každý jej pohyb a v súlade s ním podľa potreby meniť i svoju stratégiu včetně relácie — cieľ — prostriedok. Žiaľbohu, politika ako veda nemá zatiaľ po ruke tak dokonalé technické a rozumové postupy, ktoré by jej dovolili krok za krokom sledovať zmeny vo skutočnosti, pohotovo ich analyzovať a vyvodíť z nich včas patričné závery. Politik by musel byť všetkým, t.j. filozofom, ekonómom, sociológom, historikom, proste vševedom. Nakoľko ním nemôže byť, bola politika považovaná vždy nielen za vedu ale aj umenie.

Prostriedok a predmet v stratégii

V tejto súvislosti sa dostávame k ďalšiemu aspektu stratégie, ku vzťahu medzi prostriedkom a predmetom. Cieľ sa realizuje prostriedkom, ktorý však nepôsobí na cieľ ale na predmet. Predmet na rozdiel od cieľa existuje objektívne v reálnom svete. Cieľavedomým pôsobením subjektu na objekt za pomoci prostriedku vzťahu zo skutočnosti sa napred mení objekt pôsobenia subjektu. Keď sa mení objekt, musí subjekt ihneď meniť i prostriedok, aby ho uviedol do súladu so zmeneným objektom, t.j. s novou skutočnosťou. Keby táto operácia nebola vykonaná včas a správne, mohol by prostriedok stratiť schopnosť účinne pôsobiť na predmet v pôvodne predpokladanom a zamýšľanom smere. Z toho vyplýva, že cieľ sa javí ako výsledok pôsobenia nielen subjektom priamo ovládaných prostriedkov, ale aj ako výsledok opätného ovplyvňovania subjektom len nepriamo — cez prostriedky ovládaných objektom. Prostriedkom nie je iba to, čo je nástrojom. Môže ním byť i to, na čo nástroj pôsobí, teda predmet. Tento fakt si dosť málo uvedomuje a pripúšťa voluntaristická stratégia, ktorá sa na subjekt-objektový vzťah premietnutý do roviny vzťahu cieľa a prostriedku díva ako na veličiny od východiskového až po výsledný stav skutočnosti viac menej nemenné. Na tomto základe konštruje schému neživých mechanických vzťahov, v ktorej určitej skutočnosti sa vymedzuje úloha predmetu, inej úloha prostriedku, pričom to, čo je prostriedkom, nesmie ani za zmenenej situácie vystupovať v roli cieľa, či v roli predmetu. To čo je predmetom zastáva

vždy túto nikdy nie inú funkciu. Takéto predstavy o stratégii sa diametrálne rozchádzajú s objektívnou realitou. Všade tam, kde prevládnu, sa umrtvuje rozvoj politického myslenia; politická teória ustrie a redukuje sa na pár tzv. pevných zásad, ktoré sa ako články tzv. tak dlho a neúnavne omieľajú, až stratia schopnosť pôsobiť na ľudskú myseľ. Praktická aplikácia voluntaristickej stratégie vedie preto spravidla k používaniu sily pri riešení spoločenských konfliktov. Voluntaristická stratégia deformuje subjekt — objektový vzťah zveličovaním až absolutizáciou možnosti pôsobenia subjektu na objekt a ignorant-ským postojom k objektu, ktorý v predstávach dogmatikov nie je než nehybný predmet neschopný spätne ovplyvniť chovanie subjektu. Ak si politik myslí, že si on, strana, či trieda, ktorej zaujmy zastupuje, môže dovoliť všetko, ak začne podľa svojich túžieb a priání znásilňovať skutočnosť a nútiť ju robiť to, čo je v rozpore s jej prirodzenou podstatou, mení sa v diktátora a prestáva byť politikom. Politik nemá totiž obmedzovať skutočnosť v jej dynamickom pohybe, má tento pohyb usmerňovať a odstraňovať prekážky, ktoré mu stoja v ceste. Politik nevydáva rozkazy, podľa ktorých sa má skutočnosť zmeniť v niečo, čo sa zmení vzhľadom k svojej povahe nedá, ale uvedomele na základe čo najvšestrannejšieho a najdôkladnejšieho poznania reality diriguje a riadi objektívne prebiehajúci proces zmien v záujme a ku prospechu celej spoločnosti. Politik nestavia subjekt proti objektu, ale naopak snaží sa, aby subjekt sa tak dokonale oboznámil s objektom, aby mohol k jeho prirodzenej sile pripojiť svoje vlastné tvorivé sily a vytvoriť tak nové hodnoty, ktoré by bez účasti subjektu nikdy nevytvoril. Ak si chce takto po-čínať, musí až úzkostlivo sledovať chovanie objektu, ktoré je tak mnohotvárne a tak nevyzpytateľné, že pri sebaľepšej snahe o čo najhlbšie poznanie nestačí držať krok s jeho vývojom, takže vzdialenosť medzi politickým bytím a jeho odrazom v politickom vedomí ľudí, i keď sa v dôsledku vedeckého pokroku neustále kráti, sa nikdy nezmenší do tej miery, aby subjekt dokázal myšlienkovú včas odraziť zložitosti a bohatstvo foriem pohybu. Na-koľko pohyb spoločnosti sa rok od roku zrýchľuje, uniká objekt poznaniu subjektu, takže tento dokáže zachytiť spravidla len jeho minulé, nie práve prebiehajúci stav. Z toho je vidieť, že objekt hrá v politickej stratégii veľmi dôležitú, možno povedať dominantnú úlohu, pritom nie raz navždy danú, ale ustavične sa meniacu.

Najčastejšie omyly politiky komunistických strán i v doterajších dejinách pochádzajú z nevšimavého až laxného postoja k objektu; možno ani nie tak k jeho východiskovému stavu, ako k stavom nasledujúcim, prechodným, kvantitatívne rôzne odstupňovaným. Zveličovaním úlohy subjektu v dejinách sa rozšíril nešvar ne- dbať na objekt, či znižovať jeho význam, čo podnietilo kult osobnosti s jeho ne- žiadúcimi, ba až katastrofálnymi dôsledkami.

Východisková a výsledná skutočnosť

Tak sa logickou cestou dostávame k ďalšiemu článku politickej stratégie — ku konečnému, cieľovému či výslednému stavu. Treba podotknúť, že cieľový stav by nemal byť stotožňovaný so stavom výsledným, pretože výsledok sa môže podstatne odchyľovať od pôvodne zamýšľaného cieľa. Subjekt môže svojou činnosťou dosiahnuť i to čo nechcel. To čo si prial dosiahnuť, často nedosiahne. Preto musíme rozoznávať medzi cieľom a výsledkom politickej činnosti. Ak sa cieľ plne realizoval, môžeme o ňom hovoriť ako o výsledku. To sa stáva len veľmi zriedka. V žiadnej inej sfére ľudskej činnosti nenájdeme vari väčší rozdiel medzi tým, čo bolo zamýšľané a tým, čo bolo splnené. Riziko rozdielu medzi cieľom a výsledkom je v politike o to väčšie, o čo väčší je záujem spoločenských tried a skupín, najmä vládnych, na dosiahnutí určitého, len ich potrebám odpovedajúceho výsledku, o čo väčšia je závislosť prostriedkov politiky na historicky obmedzených možnostiach triedy, ktorá ich používa a o čo väčšia je spätosť politickej teórie s živelnou, práve prebiehajúcou bezprostrednou spoločenskou činnosťou. Priestor politiky ohraničený na jednej strane tým, čo je, tj. čo práve prebiehá, a tým čo má byť, tj. tým, čo raz uastane, patrí k najmenej známym a vedou zatiaľ najmenej skúmaným priestorom. Možnosť omylov v politike je teda oveľa väčšia ako možnosť omylov v ostatných spoločenských vedách; o to viac sa od politiky žiada, aby objektívne podmienený nedostatok vedeckej exaktnosti nahradila veľkou osobnou skúsenosťou a individuálnym umením politika. To se týká vari všetkých politických vied s výnimkou politickej histórie, ale najviac politickej stratégie.

Pravdepodobnosť omylov v stratégii je veľmi vysoká aj preto, že prostriedok, ktorý má slúžiť k realizácii určitého cieľa, sa vyznačuje celým radom vlastností, ktorými zďaleka presahuje obsah tohto cieľa a ktoré se nedajú od prostriedku ani od-

myslieť ani oddeliť a vstupujú spolu s ním do výsledku politickej činnosti. Subjekt spravidla používa určitý prostriedok kvôli jeho, vzhľadom k určitému cieľu, podstatnej vlastnosti. V procese realizácie cieľa sa však okrem podstatných uplatňujú i nepodstatné vlastnosti prostriedku. Keď sa stanú integrálnou súčasťou skutočnosti, môžu za zmenenej situácie ony vystúpiť v roli vlastností podstatných, čo nebolo možno predvídať, tým menej sa niečomu takému včas vyhnúť. V tom je jedno z úskalí stratégie, ktorá ak nezná všetky dôsledky všetkých aspektov pôsobenia prostriedku na všetky stránky predmetu na všetkých stupňoch jeho premeny a realizácie cieľa sa nikdy nezabaví určitých rysov tajuplnosti, ktoré nemôže odhaliť politik-vedec so svojím rozumom a exaktnými vedeckými metódami, ale politik-umelec so svojím vysoko vyvinutým inštinktom, schopnosťou predvídať, citom pre nové atď. Pretože realizovaný cieľ, ak nemá byť samoúčelný, sa sám nutne stáva prostriedkom realizácie ďalšieho cieľa (ktorý sa po vyplnení taktiež mení v prostriedok), vytvára subjekt svojou spoluúčasťou na tvorbe dejín tým, že sa vedome zmocňuje časti skutočnosti, aby ju pretvoril v prostriedok a stavia proti nej inú časť skutočnosti, ktorá zostáva predmetom jeho pôsobenia, množstvo nových skutočností, vzťahov, procesov, reťazových reakcií, ktoré by neboli vôbec nastali bez jeho zásahov do tohto procesu. Človek svojou činnosťou pôsobuje, že svet nielen trvá a pokračuje, ale ustavične i zaniká a vzniká, pričom ľudským vtvorom nie je len to, čo vytvoril chcel, ale i to čo vytvoril nechcel, ba často sa mu stane, že vytvorí i to, čo si vytvoril neprial, pretože mu to nielen neslúži k dobru, ale stavia sa voči nemu nepriateľsky. Politická stratégia by mala s takýmito vecmi počítať, mala by brať do úvahy nielen bližšie ale i vzdialenejšie dôsledky jednotlivých čin-

ností, mala by vedieť predvídať všetky možné smery, alternatívy, varianty použiteľnosti z pôsobenia prostriedkov. Konečne, mala by do rámca svojich kalkulácií zahrnúť i procesy, ktoré vznikajú v priebehu realizácie cieľa nielen ako dôsledok pôsobenia človeka, ale i prírody, geografického prostredia spoločnosti, vnútorných i medzinárodných okolností atď. Mala by počítať so všetkým tým, čo tvorí obsah pojmu skutočnosť.

Z uvedeného je zjavné, že nároky na stratégiu, ak má byť účinná, sú obrovské a kto si uvedomuje ich zložitú variáciu, ľahšie pochopí prečo sa politikovia na rozdiel od technikov, ekonómov atď. dopúšťajú toľkých a tak závažných chýb. Vedieť sa orientovať v nesmiernej spleti spoločenských vzťahov a pokúsiť sa ich riadiť a usmerňovať z hľadiska záujmov určitého subjektu to je úloha, ktorú môžu plniť len najbystrejšie a najvšestrannejšie hlavy spoločnosti, vybavené nielen sumou vedomostí, ale i schopnosťou komplexného a koncepčného prístupu. Z hľadiska týchto požiadaviek sa môžu javiť krajne nezodpovedné, nesebekritické, ba až trestuhodné zásahy tých ľudí do politiky, ktorí nemajú najmenší rozhrád, nevedia nič o svete, o dejinách, o technike, hospodárstve, nemajú schopnosť vidieť dopredu atď.

Vedieť sa orientovať v politike, to žiada vedieť sa orientovať v epoche, tj. v tom, čo je pre život každej spoločnosti z dlhodobého hľadiska najpodstatnejšie, čo je pro dobu typické, príznačné, čo sa tak či onak ako obecné nachádza v každom zvláštnom atď. Jestlize politika interpretuje, pretvára a využíva skutočnosť za pomoci prostriedkov vzatých z nej samej, musí túto skutočnosť znáť v jej najširšom a najrozsiahlejšom časovom i priestorovom určení, tj. v určení epochy. Správne určiť charakter epochy, v tom záleží najdôležitejší predpoklad správnej stratégie.

FUNKCE ARMÁDY

jako společenské soustavy

Cílem článku je zamyslet se nad funkcí armády z hlediska kybernetiky v dnešním období vědeckotechnické revoluce a vyvodit některé důsledky, které z tohoto rozboru vyplývají. V článku rozebírám někte-

ré podstatné rysy armády z hlediska její funkce v naší společnosti a historickým přístupem vyvozují důsledky pro dnešní epochu.

Armádu je možné považovat ve smyslu teorie řízení za dynamickou společenskou soustavu relativně uzavřenou, která je svými vstupy a výstupy spojena s prostředím. Armáda neexistuje jen sama o sobě, ale v rámci států, uskupení států nebo koalice. Z tohoto hlediska je tedy možné považovat ji za soustavu nižšího řádu.

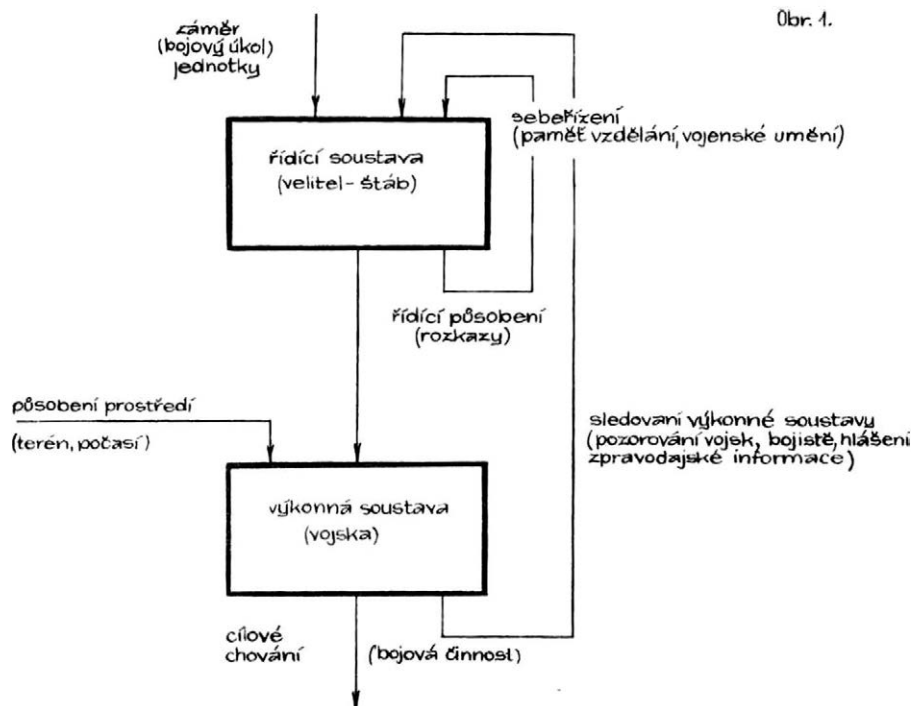
Používám v článku jako pracovní definice výrazu soustava (místo běžně používaných výrazů systém a podsystém), který je v literatuře běžný a je s pojmem systém totožný. Vzájemné vztahy jednotlivých soustav vyjadřují pak číslem stupně — jako soustava prvního, druhého a třetího řádu atd., což dovoluje zcela přesně odlišovat vzájemnou podřízenost jednotlivých soustav v poměrně složitých společenských soustavách.

Budeme-li stát považovat rovněž za dynamickou společenskou soustavu, která má své cílové chování, zjistíme bez hlubokého rozboru, že jde o soustavu velmi složitou. Chceme-li velmi hrubě posuzovat cílové chování soustavy nazvané stát, pak jde velmi stručně o tato fakta:

Zajištění dostatečných hmotných prostředků pro občany, krytí nezbytných kulturních potřeb nutných k životu v dané etapě celospolečenského vývoje, zajištění pocitu bezpečnosti, sociální jistoty a životních perspektiv a mnoho dalších funkcí, které bychom museli vypisovat z platných

zákonů dané společnosti. Na celé struktuře této soustavy můžeme rozlišit funkce řídicí (politické, právní a vědecké instituce, právní normy, zákony atd.), výkonné (ekonomika s jednotlivými výrobními odvětvími jako strojírenství, hutnictví, chemie, elektronika..., dále věda, obchod atd.) a regulační (škola, zdravotnictví, služby obyvatelstvu, kultura, informační služby, bezpečnost, armáda atd.), které opět samy o sobě jsou složitými soustavami s mnoha vzájemnými hmotnými a informačními vazbami. Chceme-li dosáhnout komplexnějšího pohledu na stát, nestačí pro naše další úvahy, abychom považovali stát za nejvyšší soustavu, ale musíme vidět stát jako soustavu nižšího řádu v soustavě společenství států dané etapy (nejbližších i vzdálených), s nimiž je opět vázán velmi složitými hmotnými a informačními vazbami. Mezi hmotné vazby počítáme samozřejmě vzájemné ekonomické vztahy, dále z vojenského hlediska i ohrožování (zničení) států nepřátelskými armádami.

Po takovém vymezení podstaty společenských soustav se můžeme vrátit zpět k armádě. Vidíme, že hlavním posláním armády, tzn. jejím cílovým chováním je obrana státu (společnosti) vůči vnějšímu nepříteli, vedlejším posláním je pak zajištění vnitřní bezpečnosti společnosti v součinnosti s bezpečnostními orgány proti vnitřnímu nepříteli, který narušuje existu-

jící právní řád. Tyto vzájemné vztahy a vazby existovaly již v minulosti a existují i v přítomnosti bez ohledu na historické změny, kterými prošla lidská společnost od období vytvoření relativně uzavřených společenských uskupení (států).

Ve smyslu dřívějšího výkladu je tedy možné považovat armádu za dynamickou společenskou soustavu (nižšího řádu), jejímž cílovým chováním je chránit vlastní stát (společenskou formaci) proti vnějšímu nepříteli — tedy hmotně na nepřitele působit a zničit ho, aby zabezpečila další existenci státu, nebo útočit na jinou společenskou formaci, aby zabezpečila větší hmotné zdroje vlastnímu státu.

Rozeberme nyní armádu jako složitou dynamickou soustavu v makropohledu a podívejme se jak se tato soustava vyvíjela v průběhu historie, a to ve vzájemném uspořádání vztahů a vazeb mezi jednotlivými složkami této soustavy.

Armáda je jako celek v makropohledu začleněna do společnosti (prostředí) jako jedna ze složek soustavy, s nimiž je vázána mnohými informačními a hmotnými vazbami. Hmotné a informační vazby jsou velmi složité a je možné je upřesnit jedině na konkrétním případě. Není cílem mého

zkoumání vymezit přesně vzájemné vazby mezi jednotlivými složkami společnosti a armádou. Pro další úvahy má však význam úzká vazba armády na ekonomiku státu, (neboť na této ekonomice závisí úroveň armády, její výzbroj, i zjištění ostatních potřeb) a na politické a vládní instituce, která stanoví cílové chování armády.

Tyto obecné závislosti platily pro armádu už v dřívějších historických etapách vývoje. „Nic není tak závislé na ekonomických podmínkách než právě armáda a loďstvo. Výzbroj, organizace, taktika a strategie závisí především vždy na příslušném stupni výroby a na komunikacích. Zde nepůsobily převratně volné výtvořky rozumu geniálních vojevůdců, nýbrž vynálezy lepších zbraní a změna vojenského materiálu; vliv geniálního vojevůdce se omezuje na přizpůsobení způsobu boje novým zbraním a bojovníkům.“¹⁾

Budeme-li aplikovat na armádu základní model řízení podle obrázku 1, můžeme v jednoduchém schématu znázornit základní vztahy nebo jednotlivými složkami.

Podle zásad teorie řízení platí pro kybernetickou soustavu určité hlavní pod-

1) Engels, Anti - Düring, str. 144—145

mínky řízení. Uvedme si je a zamysleme se nad tím, jak jsou realizovány v armádě.

1. Musí existovat organizovaná soustava, v níž rozlišujeme alespoň dvě složky — řídicí a výkonnou, které jsou obě dynamickými soustavami.

To je pro armádu zcela evidentní. Existuje v ní velitel a štáb jako řídicí soustava a vojska jako soustava výkonná, která bojuje.

2. Mezi řídicí a výkonnou složku musí existovat zpětná vazba přímá nebo nepřímá.

Tato podmínka je a musí být splněna, neboť velitel musí být buď sám (přímým pozorováním) nebo prostřednictvím štábu informován o plnění daných rozkazů a o činnosti vojsk (výkonné složky). Nepřímou vazbu mezi velitelem a vojsky tvoří zpětná vazba formou hlášení, která je pro vojenské soustavy velmi typická.

3. Musí být dán cíl, jehož dosažení je funkcí organizované soustavy.

Jde o bojový úkol armády, o její rozkaz pro danou operaci apod. Může to však být i cíl daný armádě v míru tzn. vybudování armády, zajištění dostatečného výcviku a obranyschopnosti a udržování armády na vysokém stupni bojeschopnosti.

4. Musí existovat určitá stálá varieta chování (množina možných chování) výkonné složky, jejíž omezování z hlediska

dosažení cíle výběrem žádoucího chování je funkcí řídicí složky.

Tato stálá varieta chování je armádě dána bojovými řády a předpisy a je zajišťována plněním úkolů výcvikem armády, zajišťováním vlastní bojové techniky, která je v souladu s bojovou technikou nepřítelů, nebo ji kvalitativně nebo kvantitativně převyšuje.

5. Výkonná složka musí být způsobilá dosáhnout daného cíle a musí být ovladatelná, musí být možno vyvolávat u ní žádoucí chování.

Způsobilost dosáhnout daného cíle je v armádě dána její bojeschopností, stupněm výcviku, početním stavem a technickým vybavením. Ovladatelnost je zabezpečována dobrým spojením, výcvikem apod.

6. Řídicí složka musí být způsobilá řídit výkonnou složku a přijímat informace o jejích stavech (o jejím chování).

Velitel a štáb musí být schopni velet vojskům a dostávat hlášení o bojové situaci a o stavu vojsk. Velitel i příslušníci štábu musí procházet dostatečně fundovaným odborným školením a jejich schopnosti se projevují na cvičeních a v dalším odborném školení.

7. Řídicí složka v armádě musí mít na svých vstupech všechny informace nutné k rozhodnutí o řídicím působení nejpозději v době, která není od okamžiku,

Tabulka 1

ČASOVÝ DIAGRAM PŘÍPRAVY VOJSK K AKCI

(doba reakce řídicí složky – štábu)

t_0	Sběr informací (vstupy)	Informace o vlastních vojskách (rozložení, bojová hodnota, ztráty, přísun čerstvých sil) Informace o nepříteli (rozložení v terénu, zámýsl nepřítelů, ztráty, zálohy) Informace o celkové situaci – celková strategická situace
t_1	Zpracování informací – příprava výstupu z řídicí soustavy, tj. řídicího působení	Vyhodnocení informací (prověření) Zpracování zámýslu Příprava bojového rozkazu pro přímo podřízené svazy a svazky, materiální zajištění operace apod. Vydání bojového rozkazu a programu činnosti vojsk v průběhu boje (bližší, další úkol)
t_2	Předání informací	Doba potřebná k vyhlášení rozkazu a jeho předání na nižší stupeň velení
t_3	Vlastní příprava vojsk	Upřesnění rozkazu na nižší stupeň velení, materiální zabezpečení, přesuny, přísun čerstvých sil, zálohy apod.
t_4	Bojová činnost vojsk (cílové chování)	Plnění rozkazu, ničení nepřítelů palbou, manévry, zabezpečení, informování štábu o situaci (zpětná vazba), dosažení bližšího a dalšího úkolu
t_5		

v němž je řídicí působení nutné, vzdálena více než po dobu reakce řídicí soustavy, tj. informace o cíli, stavu výkonné složky a programu řídicího působení.

Ve vojenské terminologii zní tato podmínka takto: Velitel a štáb musí mít k dispozici všechny potřebné informace nutné k vypracování bojového rozkazu v takové době, aby mohl včas zpracovat zámysl, cíl operace a potřebné bojové rozkazy a dokumenty. Zamysleme-li se nad touto podmínkou hlouběji, vidíme, že v řadě situací nebude mít velitel (štáb) dostatek přesných informací, budou mu chybět i základní informace pro řešení úkolu zcela nezbytné a přesto se bude muset umět rozhodnout. To je specifika velení. Velitel riskuje, předpokládá, uvažuje, využívá svých zkušeností a všechny neznámé informace nebo informace, které včas nedostal nahrazuje svými informacemi, které do řešení dosazuje. Tím se podstatně liší armáda jako společenská soustava od ostatních organizačních soustav, které mohou být na zdroji informací daleko náročnější.

Vyjádříme-li tuto podmínku, která je

Podívejme se nyní jak vypadalo řízení vojsk v jednotlivých historických etapách. Ve svých vojenskovědeckých pracích uvádějí autoři tyto různé historické etapy velení vojskům:

1. Velitel přímo ovládá vojska

V případě, kdy velitel sám řídí vojsko, je zpětná vazba důležitá pro řízení soustavy realizována přímým pozorováním, příprava rozkazu (tedy reakce řídicí soustavy) je dána dobou potřebnou veliteli k vytvoření zámyslu a rozkazu. Velitel sám je touto řídicí soustavou. Doba reakce je dána kvalitou osobnosti velitele, jeho zkušeností, rozhodnutí i možnostmi přímo pozorovat vojska, terén a bojiště a přijímat hlášení průzkumu. Na tomto stupni rozvoje armády je splněna podmínka, že příprava rozhodnutí musí být skončena dříve než vojska zahájí bojové akce a rovněž vlastní řízení průběhu boje, kde se opět realizuje časový diagram $t_0 - t_5$.

2. Velitel — štáb — vojska

Příčinou vzniku štábu je stav, kdy množství přicházejících informací od podřízených vojsk a z okolí je tak velké, že je nad možnosti jednotlivce všechny tyto informace přijmout, zaznamenat, zhodnotit

pro další rozbor velmi důležitá, graficky, vypadá časová posloupnost činnosti tak, jak to znázorňuje v časovém diagramu **tabulka 1**.

Pochopitelně je možné namítnout, že takový ideální postup není v praxi možný, že úkony uvedené v časových posloupnostech $t_0 - t_5$ v praxi nejsou časově rozdělitelné, někdy se prolínají nebo probíhají paralelně. Např. materiální zabezpečení připravujeme dříve než známe úkol, v praxi existuje souběžné plánování dvou i tří stupňů apod.

Vidíme tedy, že časový diagram je pouze ideální. Tak by měla ve skutečnosti situace vypadat. Nedostatek času, který je dán pro zpracování informací, velký objem informací, které během jednotlivých historických etap velmi stoupají, velký rozmach operací, vysoké nároky na materiální zabezpečení operací, to všechno přivedlo do dnešní praxe souběžné plánování, materiální přípravu operace bez znalosti konkrétní situace, plánování operace získaných zkušeností v praxi dnešních štábů apod.

a připravit rozhodnutí a zejména ten fakt, že příprava potřebných rozkazů (výstupů) by trvala jednotlivci příliš dlouho.

Specializací vojsk, rozčleněním bojové sestavy, rozmachem bojových operací i podstatně větším a hlubším prostorem, v němž operace probíhají, narůstá počet informací (vstupů) a rovněž narůstá potřeba ovládat větší počet jednotek. Štáb zde hraje úlohu duševního a pozorovacího nástroje řídicí soustavy, tj. velitele při včasné přípravě rozkazů k ovládnutí výkonu soustavy, tj. vojsk.

3. Velitel — štáb — stroj — vojska

V době vědeckotechnické revoluce a nástupu raketových jaderných zbraní v nebyvalé míře vzrůstá ničivá síla nepřítele, která si vynucuje operace na obrovském válcíšti (prakticky na celé zeměkouli i v přilehlém prostoru). Roste tempo operací a s tím nadměrně vzrůstá počet potřebných informací nutných k přípravě rozhodnutí. Nutnost rychle reagovat na situaci podstatně zkracuje **možnou reakční dobu celé řídicí soustavy**.

V průběhu boje dochází k rychlým změnám situace, které musí proběhnout v dobách $t_0 - t_5$ (viz **tabulku 1**); ty vyžadují rychlé usměrňování bojových akcí. Tato situace klade vysoké nároky na štáby při zpracování velkého objemu informací

v krátké době, vynucuje narůstání počtu specializovaných skupin, vynucuje zpracování metodiky práce štábu, která s vysokým stupněm organizovaností a diferencovaností dovoluje zkrátit potřebnou dobu k vydání rozkazů na minimum, což je v podstatě reakční doba řídicí složky.

Protože v civilním sektoru v oblasti správy a řízení pomáhají řídicím složkám při přípravě rozhodnutí (řízení) výkonné stroje (samočinné počítače) nastává v období vědeckotechnické revoluce možnost zapojit na pomoc štábu jako duševní nástroj samočinný počítač k přípravě těch úkolů, které doposud řešili lidé, příslušníci štábu.

Vysoký výkon stroje, možnost používání matematických metod operačního výzkumu, automatický sběr informací, příprava souhrnného hlášení, příprava možných a optimálních variant řešení — to vše dává štábu výkonného pomocníka a dovoluje podstatně zkrátit dobu při přípravě a vydání rozkazu tak, aby soustava ozbrojených sil byla schopna včas splnit svůj úkol. **Viz obrázek 2.**

Není tedy pronikání samočinných počítačů do štábu armád závislé na libovůli velitelů a rozhodujících složek velení, ale je nezbytnou podmínkou k tomu, aby ozbrojené složky byly schopny v období vědeckotechnické revoluce splnit svůj úkol, aby štáby mohly v relativně krátké době zpracovat ohromné množství informací a připravit rozkazy k bojové činnosti.

V předešlých modelech řízení byl kladen důraz především na řídicí a výkonnou soustavu. Tento pohled, zatím zjednodušený, byl volen proto, abychom mohli pozorovat změny probíhající historicky v řídicí soustavě.

Chceme-li však znázornit armádu podrobněji, komplexněji pro další rozbor, bude vhodnější použít podrobnějšího schématu, viz **obrázek 3.**

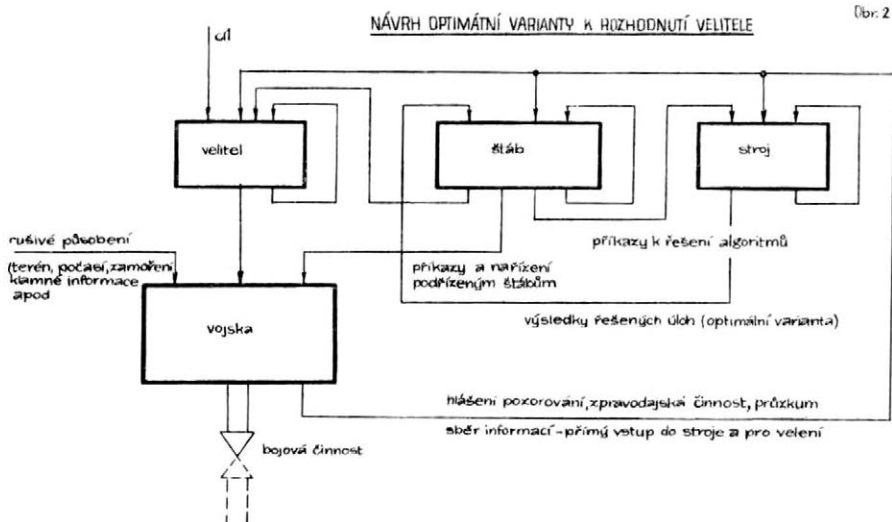
Jako nová složka vystupuje regulační soustava, která působí na výkonnou soustavu a jejím úkolem je udržovat v příslušných mezích ty vlastnosti výkonné soustavy, které jsou podstatné pro dosažení cílového chování.

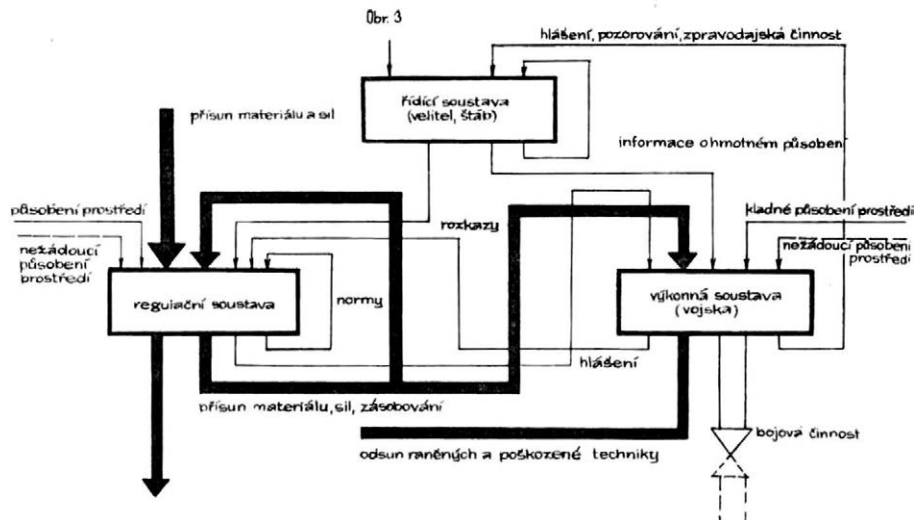
Regulační soustavu v armádě plní řada speciálních vojsk a služeb, především týl, který zásobuje vojska materiálem, municí, proviantem, pohonnými hmotami, a zajišťuje i zdravotnickou službu (obnovu živé síly), dále ženijní vojska v přípravě krytů, úpravě komunikací, dopravní letectvo apod.

Hlavní složky armády působí tedy ve třech oblastech:

1. V oblasti ničení (palba a manévr), v tzv. energetickém působení, kde zahrnujeme tyto složky ničení:

- motostřelecké svazky a svazy,
- tankové svazy a svazky,
- raketové vojsko a dělostřelectvo,
- bojové letectvo,
- rakety strategického určení,
- ponorky s raketami,

- bitevní loďstvo,
- ženijní vojsko (zátarasy, zaminování),
- chemické vojsko,
- PVO.

2. V oblasti velení řízení tj. v informačním působení, kam patří:

- sběr informací (zpravodajská činnost, spojovací vojsko, hlášení — zpětná vazba),
- zpracování informací [štáb(y) všech stupňů a druh vojsk — duševní nástroj],
- předávání informací (velitelé — orgány spojovacího vojska — přímá vazba).

3. V oblasti zabezpečování, tzv. regulačním působení, které plní:

- týlové útvary,
- proviantní útvary,
- automobilní vojsko,
- PVOS,
- zdravotnická služba,
- ženijní vojsko,
- chemické vojsko.

Podle dřívějších materiálů bojovou a operační činnost ozbrojených složek dělíme na pohyb, palbu, PVO, bojové zabezpečení, týlové zabezpečení.

Srovnáme-li navrhované a dřívější rozdělení, zdá se, že z metodického hlediska je pro popisování dynamických soustav vhodnější volit nové rozdělení. Problém je daleko složitější a bylo by třeba ho řešit pro konkrétní stupeň např. na armádu nebo divizi.

Dále je nutno si uvědomit, že v každém stupni vedení tzn. v soustavě nižšího řádu je možné pozorovat stejné tři oblasti, např. v motostřelecké divizi jsou i prvky velení i prvky týlové, u spojovacího praporu jsou i prvky týlové, ale i prvky ničení (stráž a ochrana) a u týlových útvarů jsou rovněž i prvky velení i prvky ničení. To jen dokazuje, jak složité jsou vzájemné vazby jednotlivých soustav a že žádná soustava není soustavou konečnou a je možné ji rozčlenit na soustavy nižšího řádu.

Z historie vidíme, že podstatný vliv na bojovou a operační činnost vojsk měla technika, která zejména v posledních desetiletích dosáhla v energetickém působení obrovských výsledků. Rozdělíme-li techniku opět do tří vymezených kategorií, tj. do oblasti ničení, zabezpečení a informačního působení, zjistíme, že velký pokrok byl dosažen v bojové technice určené k ničení. Raketové a jaderné zbraně vtiskly charakter příštímu ozbrojenému zápasu a v této kategorii zbraní mají koalice stojící proti sobě vyrovnané síly.

Rovněž v oblasti zabezpečování bylo dosaženo úspěchů ve vývoji zbraní. Naproti tomu je zanedbána oblast informačního působení.

Ačkoli na velení je kladen mimořádný důraz v množství a velké rychlosti při zpracování informací, nemají dodnes štáby k dispozici žádný prostředek, který by byl s to vyrovnat značnou disproporci mezi požadavky na včasnou přípravu zpracování informací a mezi možnostmi současného štábu.

Jednou z podmínek správné funkce společenské soustavy, mezi níž počítáme i armádu je, aby řídicí soustava, tj. velitel a štáb měla dostatečně krátkou reakční dobu nutnou ke zpracování všech informací o vlastních vojskách a o nepříteli, tj. výkonné soustavě a okolí k vydání rozkazů (oviádání vstupů) pro vojska (výkonnou složku) a zabezpečující služby (regulační složku).

V posledním období vědeckotechnické revoluce se v důsledku nového ozbrojeného zápasu kladou na řídicí složky mimořádně vysoké požadavky, které není s to štáb v budoucnosti bez pomoci techniky splnit. Ačkoli v kategorii ničivé techniky (energetická bilance) bylo dosaženo ne-

smírného ba hrozivého pokroku, v kategorii řídicí techniky nedostal štáb kromě spojovací techniky a štábních autobusů žádného nového pomocníka. Nastává zde disproporce mezi řízením v civilní správě, která využívá moderní techniky (počítačů) a mezi velením v armádě, kde informace dosud zpracovává jen štáb lidí.

Zařazení samočinných počítačů do štábu přichází na pořad dne, a to bez ohledu na to, zda to někdo bude nebo nebude chtít. Všichni vojenští odborníci velmi dobře chápou, že nelze pracovat se zastaralou technikou s nevhodnými technickými parametry proti dokonalejší technice nepřítelů.

—jk—

Války vedou nyní národy, a proto v nynější době zvlášť jasně vystupuje velická vlastnost války: v praxi, před očima desítek milionů lidí se odhaduje nesoulad mezi lidem a vládou, který dosud viděla jen nevelká uvědomělá menšina.

Vojenské umění

Plukovník gšt. ing. Jiří Nečas

VEDENÍ ÚTOČNÝCH OPERACÍ

V článku chci vysvětlit způsoby vedení operací a zničení velkých uskupení nepřítele a ukázat jejich aplikaci v rozličných situacích.

Jedním ze základních elementů *zámyslu* velitele je určit jaké uskupení (včetně jaderných a raketových zbraní) nepřítele, v kterém prostoru a *jakým* způsobem zničit.

Plánování považujeme za základní prvek přípravy útočné operace. Pod tímto pojmem rozumíme kromě vyhodnocování všestranně a vědecky zdůvodněné varianty použití sil a prostředků k dosažení cíle útočné operace, rozpracování otázek součinnosti, zabezpečení bojové činnosti vojsk a velení, *také rozpracování vybraných* (v rozhodnutí velitele) *způsobů vedení útočné operace a způsobů zničení velkých uskupení nepřítele.*

Proto znalost způsobů vedení útočných operací a zničení velkých uskupení nepřítele a jejich správný výběr považují za jednu z hlavních povinností velitelů a ostatních vedoucích funkcionářů štábů svazů. Zásady o způsobech vedení útočných operací a zničení velkých uskupení nepřítele považují za jednu ze základních pilířů operačního umění.

*

Pod způsobem vedení útočné operace rozumíme určitý způsob použití sil a prostředků a charakter bojové činnosti k celkovému zničení nepřítele v pásu armády nebo frontu na celou hloubku operace a tím dosažení jejich cílů.

Sovětské operační umění na základě zkušeností z Velké vlastenecké války, na základě teoretických výzkumů a praktických zkušeností z přípravy a vedení

operací v podmínkách použití zbraní hromadného ničení, raketových zbraní, vysoké motorizace a mechanizace ozbrojených sil apod., rozeznává *tři základní způsoby vedení útočné operace* (schéma 1):

a) útok vojsk na několika nejkratších směrech s cílem rozdělit hlavní a jiná uskupení nepřítele a zničit je po částech;

b) útok vojsk na sbíhajících se směrech s cílem obklíčit a zničit hlavní síly nepřítele v součinnosti se sousedním frontem (armádou), nebo samostatně, se současným rozvíjením útoku do hloubky na jiném směru (s cílem rozsek-nout určené uskupení nepřítele) a se současným, nebo postupným ovládnutím prostoru konečného cíle operace;

c) odříznout ústupové cesty uskupení nepřítele, nebo části jeho sil od jiných uskupení na válčišti, „přítisknout je“ k moři, horskému masivu, nebo jiným překážkám operačního, nebo strategického charakteru a zničit tyto izolované síly v krátké době s následujícím ovládnutím prostoru cíle operace.

Tyto tři základní způsoby vedení útočné operace nejsou šablonou a proto operační umění připouští jejich kombinaci v nejrůznějších variantách. Přitom mají platnost v podmínkách operací vedených s použitím jak zbraní hromadného ničení, tak i pouze konvenčních zbraní. V prvním případě je základem hromadné jaderné údery na nepřítele, kdežto v druhém je to soustředěné použití letectva, dělostřelectva a tankových vojsk.

Pod způsobem zničení velkých uskupení nepřítele rozumíme způsob použití sil a prostředků při zničení jen určitých uskupení nepřítele, tj. části jeho hlavních sil na tom, nebo jiném směru útoku v průběhu plnění bližšího, nebo dalšího úkolu frontu (armády). Přitom pod pojmem „velké uskupení nepřítele“ chápeme uskupení od několika divizí do několika armádních sborů, tj. uskupení, které může zásadním způsobem ovlivnit vedení útočné operace frontu (armády).

Mezi způsoby vedení útočné operace a způsoby zničení velkých uskupení nepřítele existuje organické spojení, jehož podstatou je skutečnost, že *souhrn způsobů zničení velkých uskupení nepřítele v určité operaci tvoří způsob vedení dané útočné operace.*

Volba způsobů zničení velkých uskupení nepřítele je závislá na těchto faktorech:

— na výsledcích jaderných úderů strategických jaderných sil (raketových vojsk strategického určení, dálkového letectva a atomových raketových ponorek);

— na možnostech frontu (armády) v použití jaderných i konvenčních zbraní a pohotovosti vojsk rychle využít výsledků jaderných úderů;

— na charakteru bojové činnosti nepřítele a

— na fyzikálně geografických zvláštnostech válčiště.

Rozeznáváme tři základní způsoby ničení velkých uskupení nepřítele (schéma 2):

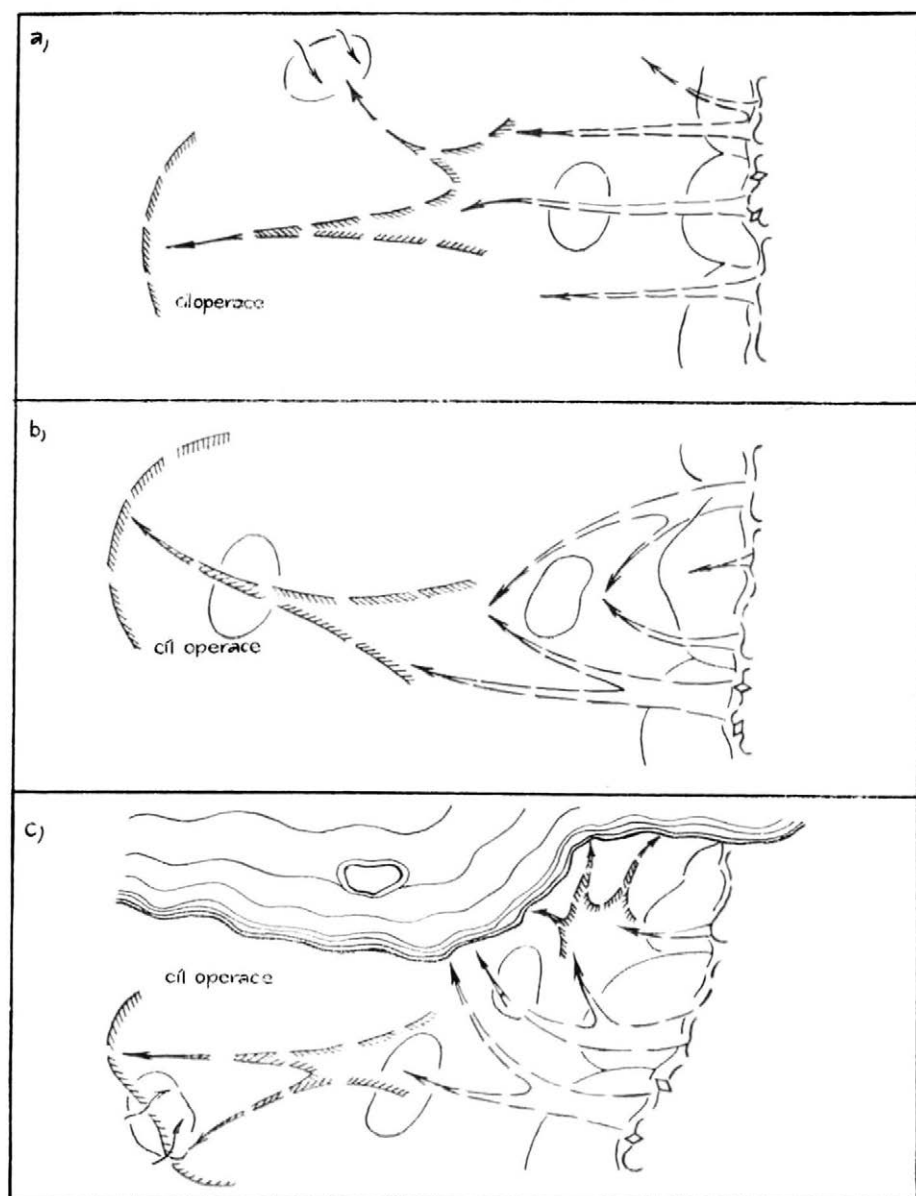
a) zničit určité uskupení nepřítele použitím jen jaderných zbraní;

b) způsobit velké ztráty uskupení nepřítele hromadnými jadernými údery a dokončit jeho zničení rozhodnou činností vojsk frontu (armády) ihned po jaderných úderech, nebo postupně;

c) zničit určité uskupení nepřítele činností vojsk s použitím jen konvenčních zbraní.

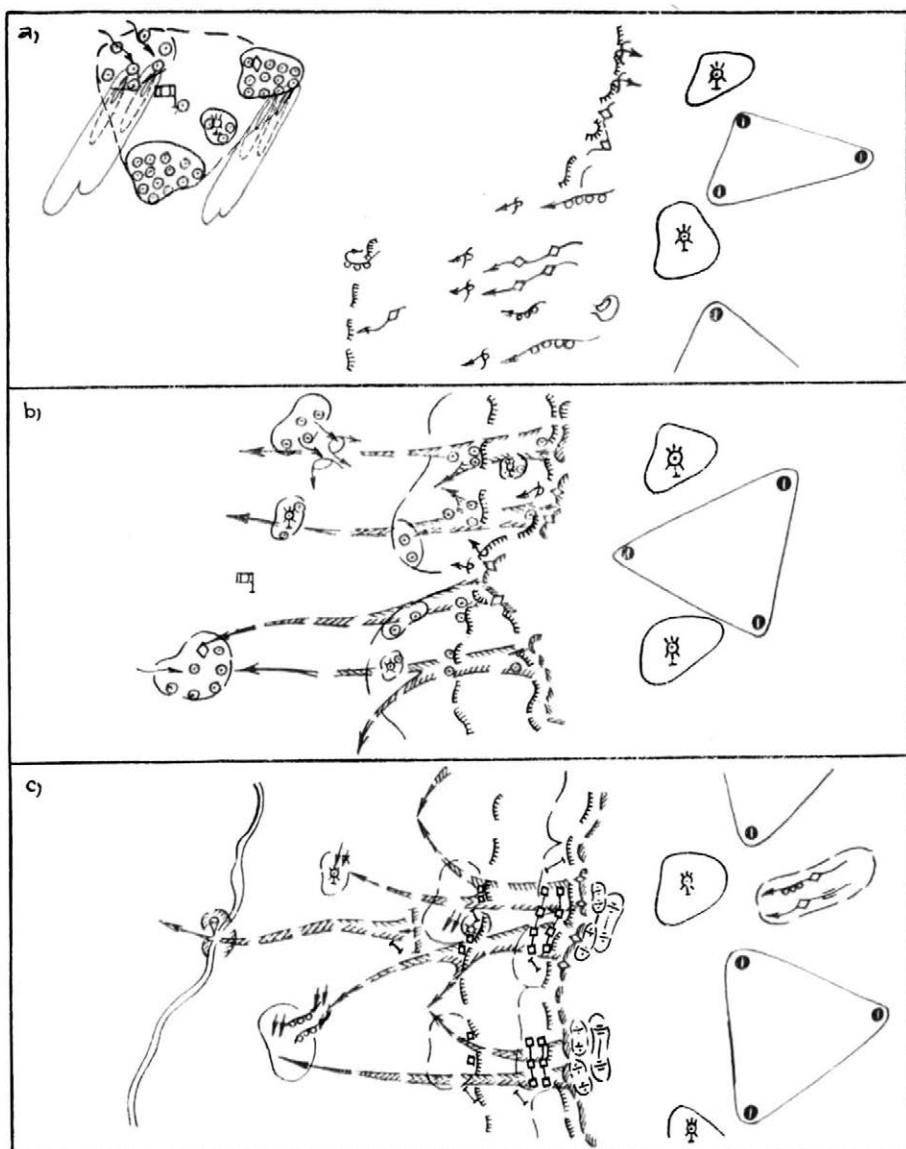
ZPŮSOBY VEDENÍ ÚTOČNÝCH OPERACÍ

Schéma 1

ZÁKLADNÍ ZPŮSOBY ZNIČENÍ VELKÝCH USKUPENÍ NEPŘÍTELE

Schéma 2

Mohou být i jiné způsoby, které nepočítáme k uvedeným třem základním, ale od kterých jsou odvozeny, jako např.:

— po postupných skupinových jaderných úderech vojska frontu (armády) dokončí zničení uskupení nepřítele;

— použít jen chemické úderu a vojska použijí jen konvenční zbraně apod.

Při použití zbraní hromadného ničení jsou základem zničení velkých uskupení nepřítele hromadné a skupinové jaderné úderu, jejichž výsledků využívají vojska frontu (armády) k dokončení likvidace nepřítele. Naproti tomu v podmínkách vedení operací s použitím jen konvenčních zbraní jsou základem hromadné úderu letectva a palby dělostřelectva na celou hloubku nepřítele, vytvoření převahy sil a prostředků a útok tankových a motostřeleckých vojsk ve vysokých tempech ihned po úderech a za nepřetržitě podpory letectva a dělostřelectva a široké použití výsadek.

Jak jsem již uvedl, operační umění nepřipouští používání šablon při řešení úkolů útočné operace. Proto i způsoby zničení uskupení nepřítele při vedení různých druhů bojové činnosti a v různých fázích útočné operace frontu (armády) mohou mít rozličné formy, jejichž základ však bude vždy stejný v jaderné i bezjaderné variantě. Pozastavme se proto u některých z nich.

Prou soudobé útočné operace (které jsou typické prováděním širokého manévru silami a prostředky) bude charakteristické časté vedení střetných srážení, ve kterých zničení uskupení nepřítele může mít v jaderné i bezjaderné variantě tyto formy:

1. Spojení vstřícných úderů částí sil na čelní uskupení nepřítele s úderu hlavními silami do boků a týlu hlavních sil nepřítele a to do té doby, než tyto rozvine.

2. Spojení vstřícných úderů částí sil na čelní uskupení nepřítele s úderu hlavními silami do jednoho boku hlavních sil nepřítele.

Tyto formy lze volit v případě, je-li dostatek času k tomu, aby hlavní síly vyšly na boky (bok) nepřátelského uskupení a jestliže terén toto vyvedení umožňuje.

3. Roztínající čelní úderu na jednom nebo několika směrech s cílem rozčlenit hlavní síly nepřítele a zničit je po částech.

Této formy použijeme, jestliže úderné uskupení frontu (armády) nemůže v určené době a v určené sestavě vyjít na boky nepřátelského uskupení.

4. Úder hlavních sil z týlu ve spojení s krycí činností částí sil z boku a čela.

Jiné způsoby budeme používat při ničení nepřítele, který přešel k *obraně činnosti*:

1. Využití mezer, úseků zničených vlastními jadernými úderu a odkrytých boků k obchvatům a obejitím a úderům z chodu na hlavní obranné uskupení nepřítele z různých směrů se současným rychlým rozvinutím útoku do hloubky sestavy nepřítele.

Tuto formu volíme tehdy, jestliže se nepříteli nepodaří organizovat pevnou a souvislou obranu.

2. Průlom obrany nepřítele s palebnou přípravou a úderu vojsk do boků a týlu a s následujícím rozvinutím útoku do hloubky.

Použijeme v případě, že nepřítel zorganizoval pevnou obranu.

3. Vede-li nepřítel boj na zdrženou, využijeme mezer k východu do týlu jeho hlavních sil a k ovládnutí mezilehlých, týlových a konečných obranných čar za širokého využití tankových vojsk a výsadek.

Jedním z hlavních úkolů frontu (armády) v průběhu útočné operace, jehož úspěšné řízení zabezpečuje vedení útoku ve vysokém tempu a dosažení útočné operace v krátké časové lhůtě, je *zmaření protiúderu nepřítele* a rychlé *zničení protiúderného uskupení nepřítele*. V tomto případě můžeme použít tyto způsoby zničení protiúderného uskupení nepřítele:

1. použít jen hromadné a skupinové, jednorázové nebo postupné jaderné a chemické údery na protiúderné uskupení nepřítele;

— v prostorech rozmístění a při přesunech v komunikační zóně, tj. na hloubku do 800—1000 km,

— při přesunech v zóně bojové činnosti (tj. v hloubce 200—300 i více kilometrů) a

— při rozvinutí k protiúderu.

Použijeme při vedení operace s použitím zbraní hromadného ničení;

2. použít systematické údery letectva a dělostřelectva na zálohy, letiště, místa velení apod. s maximálním úsilím v době rozvíjení uskupení nepřítele k protiúderu s cílem způsobit mu takové ztráty, aby se zřekl protiúderu.

Použijeme při bezjaderné variantě útočné operace, přičemž důležitou roli hraje vysoké tempo útoku vojsk frontu (armády) a použití výsadku v týlu nepřítele;

3. zničit protiúderné uskupení nepřítele ve střetném sražení, jehož možné formy jsem popsal výše;

4. dočasným přechodem části sil na směr protiúderu nepřítele k obranné činnosti s následujícím zničením protiúderného uskupení nepřítele.

Přechod k dočasné obraně v průběhu útočné operace frontu (armády) v podmínkách soudobé války bude častým jevem. Přitom základním způsobem vedení obranného boje je způsobit ztráty útočícímu uskupení nepřítele jadernými zbraněmi a palbou konvenčních zbraní ve spojení s pevnou obranou nejdůležitějších prostorů a rozhodnými protiúderem.

Vlastní způsoby zničení nepřátelských uskupení (ve spojitosti s různými etapami obranného boje) mohou být tyto:

1. jaderné údery, údery letectva a dělostřelectva s použitím chemických a konvenčních prostředků v době přesunu a rozvíjení nepřátelského uskupení a v rozmezí dosahu použitých prostředků;

2. v určitých podmínkách situace uskutečnění protipřípravy na hlavní uskupení nepřítele, které je připraveno k zahájení útoku. Bezprostředně po zakončení protipřípravy k dokončení zničení nepřítele můžeme vést úder vojsk prvního sledu před přední okraj obrany;

3. při vklínění se nepřítele — rozhodné protizteče a protiúder s použitím jaderných i konvenčních zbraní. Protizteče a protiúder můžeme vést do jednoho, nebo obou boků vklínivšího se uskupení nepřítele, nebo i čelně s cílem rozdělit toto uskupení a zničit je po částech.

VLIV JADERNÝCH ZÁTARASŮ NA PRÁCI ŠTÁBU

Použití jaderných min v operacích na střeoevropském válčišti věnuje velení armád Severoatlantického paktu trvalou pozornost.

V současné době rozsah a stav příprav ke zřízení operačních zátarasů na území NSR vede k jednoznačnému závěru, že v možných vojenských operacích na Západním válčišti je reálná možnost zřízení rozsáhlého systému jaderných zátarasů a to nejen v jaderném minovém pásu podél státní hranice NSR s NDR a ČSSR, ale i v hloubce území NSR.

Přípravy ke zřízení jaderných zátarasů a k rozsáhlému použití jaderných min zejména v jaderném minovém pásu podél státní hranice NSR se socialistickými státy má napomáhat řešení několika problémů. Základní myšlenka vychází zřejmě z předpokladu, že v případě neúspěšného napadení socialistických států a při přechodu armád států Varšavské smlouvy k útočným operacím, může být pohraniční jaderný minový pás významnou strategickou překážkou, která má získat čas k obnovení bojeschopnosti a k přísunu dalších sil. Jaderných min mohou využít k vytvoření výhodných podmínek pro použití jaderných zbraní ostatními prostředky jaderného napadení kanalizováním, zpomalováním nebo i zastavením postupu vojsk protivníka.

Jaderné miny umožňují vytvořit rozsáhlé pásmo zničeného a radioaktivně zamořeného terénu, tím šetřit síly nutné k obraně na pasívních směrech a soustředit potřebnou převahu sil a prostředků na rozhodujících směrech.

Použití jaderných min má své místo v koncepci „pružné reakce“ i v koncepci „jaderného zastrašování“. I v případě zahájení a vedení prvních operací bez pou-

žití jaderných zbraní a v případě úspěšného odrazení agrese socialistickými státy, dává svojí formou možnost použít jaderné zbraně. Dává možnost uchovat určitou pravděpodobnost, že druhá strana nebude považovat použití jaderných min za přechod k vedení operací za použití jaderných zbraní a nepoužije v odvetném hromadném úderu prostředky jaderného napadení. Jaderné miny dávají tak i možnost použít jaderné zbraně k ovlivnění vývoje operační situace při sníženém nebezpečí obdobných odvetných opatření ze strany protivníka, umožňuje uchovat si ostatní prostředky jaderného napadení a tím zachovat si i větší pravděpodobnost iniciativy volby momentu přechodu k vedení operace za použití ostatních prostředků jaderného napadení.

Vyhodnocení vlivu jaderných zátarasů na způsob činnosti a použití vojsk v operaci se proto musí odrazit v obsahu i rozsahu práce velitele a štábu vševojskové armády v přípravě i v průběhu operace.

V článku chceme ukázat nové prvky v obsahu práce velitele a štábu vševojskové armády především při přípravě operace, v jejímž průběhu bude nutné překonávat jaderné zátaras. Jsme toho názoru, že v přípravě vojsk a štábů všech stupňů i v teoretických pracích byla až dosud hlavní pozornost zaměřena na technické údaje a možnosti využití jednotlivých druhů jaderných min a na možné způsoby zneškodňování jednotlivých jaderných min nebo na možné způsoby překonávání zničeného a zamořeného prostoru po výbuchu jednotlivých jaderných min. V zaměstnáních s vojsky i štáby se dosud plně neprojevil vliv jaderných zátarasů v operačním měřítku na přípravu a vedení operace.

Z vyhodnocení cvičení ozbrojených sil USA a NSR vyplývá, že zvláště v těch fázích operace, kdy předpokládají obranný způsob bojové činnosti vojsk, začleňují jaderné miny do stálého systému zátarasů. Použití jaderných min v systému operačních zátarasů dává možnost nejen ničit důležité objekty na válčišti, ale i přehradit některé směry tak, že na dlouhou dobu se stanou neprůchodnými v důsledku rozsáhlého zničení terénu, vzniku závalů i rozsáhlých radioaktivně zamořených prostorů. Především u francouzských vojenských teoretiků se prosazuje myšlenka využít jaderné miny k vytvoření souvislého jaderného pásu k přehrazení buď celého válčiště nebo alespoň nejdůležitějších operačních směrů na něm. Tak např. C. Rougeron ve studii z roku 1965 uvažuje o tom, že např. výbuchem sta pozemních jaderných náloží ráže kolem 10 kt je možné vytvořit souvislý zátaras z kráterů o šířce kolem 150 až 200 m a délce 30 až 40 km. Doporučuje připravit podél státní hranice NSR se socialistickými státy zařízení pro uložení asi 50 pozemních jaderných náloží megatunové ráže, jejichž aktivováním by bylo možné vytvořit souvislý zátaras na významných operačních směrech na válčišti, vzniklou bariérou tak doplnit v případě krize systém překážek a klasických zátarasů.

Podle současných zásad o použití jaderných min platných v armádě USA a NSR se předpokládá v příhraničním jaderném minovém pásu vytvořit hustotu asi 1 jaderné miny na 1 km v celé hloubce příhraničního minového pásu (tj. kolem 30 až 35 km). V prvním pásu jaderných minových zátarasů, tj. do hloubky kolem 10–15 km od státní hranice, předpokládají vytvořit hustotu asi 0,3 až 0,5 JM/km. Za těchto předpokladů může být v jaderném minovém pásu podél státní hranice ČSSR s NSR použito kolem 200 jaderných min a v pásu vševojskové armády prvního sledu kolem 100 jaderných min.

Současné typy jaderných min mají jadernou náplň o mohutnosti 0,02 až 47 kt. Vzhledem k významu jaderného minového pásu v prostoru při státní hranici a vzhledem ke kapacitě a významu směru a přechodu přes státní hranice dá se předpokládat, že většina jaderných min v příhraničním jaderném minovém pásu by pravděpodobně byla ráže 2,5 a 9 kt.

Přípravy k uložení uvedeného předpokládaného počtu jaderných min spolu s nutnými klavnými pracemi představují uskutečnit značně rozsáhlé zemní práce.

Vzhledem k tomu již nyní probíhají přípravy umožňující rychlé uložení podzemních jaderných náloží. Na důležitých komunikacích a na komunikačních objektech připravují stálá zařízení, umožňující uložení jaderných min. Předpokládá se, že v období zvýšeného nebezpečí by tyto práce spojené s přípravou uložení podzemních jaderných náloží mohly zabezpečit i teritoriální jednotky a tím by mohli snížit potřebný počet speciálních jednotek i zkrátit dobu potřebnou k uložení předpokládaného značného počtu jaderných min. Pro uložení jaderných min v plánovaných prostorech můžeme předpokládat, že na jednotlivých směrech budou zřízeny sklady jaderných min.

Při použití jaderných min v příhraničním jaderném minovém pásu v plném předpokládaném rozsahu může dojít k takovému zničení a radioaktivnímu zamoření terénu, že významně ovlivní přechod vojsk armád prvního sledu k vedení první operace nebo pokračování v této operaci.

Použitím jaderných min může plně přehradit většinu přechodů přes naši západní státní hranici na dlouhou dobu již jenom zničení původního povrchu, vytvořením lesních závalů a zničením komunikací a komunikačních uzlů. Při vhodném použití jaderných min může být rozsah vzniklých zátarasů tak veliký, že ani zasažení technických prostředků nebudou moci armády prvního sledu obnovit průchodnost terénu a sjízdnost komunikací v celém pásu armády. Předpokládáme, že armáda prvního sledu by v takovém případě byla schopna obnovit a udržovat sjízdné komunikace jen na jednotlivých směrech. Tím by byl kanalizován postup vojsk prvního sledu, ale i druhého sledu a záloh jen do úzkých pásem. Při současném vysokém a rozsáhlém radioaktivním zamoření terénu předpokládáme, že obnovit průchodnost terénu a sjízdnost komunikací se podaří až po delší době. Jako minimální dobu, po kterou by bylo nutné čekat na pokles radiace na únosnou výši, odhadujeme dobu kolem jednoho týdne. Půjde hlavně o radioaktivní zamoření terénu. Po výbuchu jaderných min v jaderném minovém pásu mohou vzniknout souvislé radioaktivní zamořené prostory hluboké v závislosti na povětrnostních podmínkách více jak 100 km s prostory s vysokými úrovněmi radiace hlubokými kolem 50–70 km.

V krátké době po výbuchu jaderných min v jaderném minovém pásu mohou vzniknout souvislé zamořené prostory s tak vysokými úrovněmi radioaktivního

zamoření, že při jejich překonávání by mohla vojska obdržet dávky ozáření o výši několika set rentgenů.

Proto jaderné zátarasy se stávají významným operačním činitelem, který může zmařit okamžitý přechod k vedení první

útočné operace, oddálit zahájení nebo zmařit pokračování útočné bojové činnosti, vynutit si změny v operační sestavě a vést v některých případech k rozsáhlým a značně obtížným přeskupením sil a prostředků.

Možný způsob, obsah a postup práce při hodnocení vlivu jaderných zátarasů na přípravu a vedení operace

Význam jaderných zátarasů a vliv možného použití jaderných min na přípravu i vedení operace vyžaduje rozšířit náplň práce velitele a štábu při přípravě a řízení operace o hodnocení vlivu použití jaderných min na způsob použití a bojovou činnost vojsk, o organizaci a uskutečňování opatření spojených s udržením či obnovením bojeschopnosti vojsk při rozsáhlém použití jaderných min nepřitelem i s udržením či obnovením průchodnosti terénu k dosažení potřebného tempa útoku.

Při přípravě rozhodnutí velitele k vedení operace, v níž předpokládáme překonávání jaderných zátarasů, rozšíříme hodnocení situace o hodnocení vlivu možného použití jaderných min na vedení operace. Tomuto hodnocení budeme věnovat stejnou pozornost, jakou v současné době věnujeme přípravě použití vlastních jaderných zbraní při přípravě operace. Zkušenosti z dosavadní výuky této problematiky na VAAZ naznačují, že při hodnocení vlivu jaderných zátarasů na přípravu a vedení operace je vhodné použít obdobný metodický postup jako při použití jaderných zbraní. Považujeme proto za nejúčelnější vyhodnocovat vliv možného použití jaderných min a potřebných opatření k překonávání jaderných zátarasů ještě před přijetím ideje zámyslu (hrubého zámyslu). K hodnocení možných účinků použití jaderných min bude proto nejúčelnější vytvářet **dočasnou pracovní skupinu** ve štábu, která by připravila potřebné propočty a vyvodila z nich závěry o předpokládaném způsobu a rozsahu použití jaderných min a o možných podmínkách pro přípravu a vedení operace, jež v důsledku použití jaderných min mohou vzniknout. Tato dočasná pracovní skupina by tak připravila podklad již pro přípravu ideje zámyslu velitele a základní podklady pro přípravu odborných náčelníků na přípravu a zabezpečení operace s předpokládaným překonáváním jaderných zátarasů. Do této dočasné pracovní skupiny je účelné určit po jednom příslušníka operačního ženijního a chemického oddělení.

Při přípravě podkladů pro rozhodnutí velitele bude mít příslušník ženijního od-

dělení za povinnost stanovit prostory pravděpodobného použití jaderných min, průběh jaderných pásů, stav a rozsah příprav k uložení jaderných min, předpokládaný cíl, počet a ráže jaderných min, předpokládaný rozsah zničení terénu a možnosti překonání překážek na jednotlivých směrech, potřebu sil a prostředků k zneškodňování jaderných min a k obnovení nebo udržení průchodnosti terénu.

Příslušník **chemického oddělení** v této pracovní skupině propočte možný rozsah radioaktivního zamoření terénu a předpokládané dávky ozáření vojsk při překonávání zamořeného terénu po výbuších jaderných náloží.

Povinností příslušníka **operačního oddělení** v této skupině bude stanovit směr postupu vlastních vojsk, směry a prostory, na nichž je třeba vytvořit pásma sníženého nebezpečí, varianty možného složení a síly prvního sledu a potřebný počet přechodů přes jaderné zátarasy, pásma a směry činnosti svazků prvního sledu, potřebný počet přechodů přes jaderné zátarasy pro manévry záloh a druhých sledů. Příslušník operačního oddělení bude odpovídat za řízení práce ve skupině.

K upřesnění skutečného stavu, způsobu přípravy jaderných zátarasů, předpokládaného cíle jejich použití vzhledem k předpokládanému celkovému zámyslu činnosti nepřítele bude vhodné, aby se řešení zúčastnil i příslušník **zpravodajského oddělení** a pro stanovení vlivu radioaktivního ozáření na bojeschopnost vojsk a potřebných zdravotnických opatření i příslušník **zdravotnického oddělení**.

Při hodnocení možného vlivu jaderných zátarasů na přípravu a vedení operace je nejúčelnější tento postup:

a) stanovit nejprve **kde jsou** jaderné minové pásy nebo uzly jaderných zátarasů a obecný předpokládaný cíl jejich přípravy;

b) zhodnotit **postupně jednotlivé jaderné minové pásy** nebo samostatné uzly jaderných zátarasů a při tom stanovit:

— směr průběhu, hloubku a šířku pásma,

— charakter a systém budování (jako uzly zátarasů či jako minová pole, jako

stálá předem připravená zařízení či rychlé položení min apod.),

— hustotu uzlů zátarasů, zjištěný a předpokládaný počet a ráže jaderných náloží v celém pásmu armády a na jednotlivých směrech úderů, průměrnou hustotu jaderných min,

— nejnebezpečnější prostory, v nichž jsou zřízeny jaderné zátarasy,

— cíl možného použití jaderného zátarasu (přehradit směr, zastavit nebo zpomalit postup útočících vojsk, rozdělit operační sestavu, znemožnit nebo ztížit manévr zálohami, zabránit přísunu svazků druhého sledu apod.),

— možné způsoby aktivování jaderných zátarasů (postupně v závislosti na vývoji operace, současně v celé šíři pásma), možnou dobu aktivace jaderného zátarasu vzhledem k vývoji operace,

— možný rozsah zničení terénu, rozsah závalů, ničení komunikací a objektů na jednotlivých směrech, potřebná ženíjní opatření k obnově průchodnosti terénu, obnově komunikací a důležitých objektů k uchování volnosti manévru a k udržení potřebného tempa útoku, potřebu sil a prostředků k překonávání jaderných zátarasů, k obnově průchodnosti terénu a k vytvoření požadovaného počtu odřadů k zneškodňování jaderných min, možnost těžít z místních zdrojů materiál k překonávání jaderných zátarasů,

— možný rozsah radioaktivního zamoření terénu pro předpokládanou povětrnostní situaci, prostory s nebezpečnými úrovněmi radiace, předpokládanou dobu vzniku radioaktivního zamoření terénu a předpokládaný pokles radiace,

— předpokládané dávky ozáření vojsk do příchodu k jadernému zátarasu a při jeho překonávání na jednotlivých směrech,

— opatření k ochraně vojsk před radioaktivním zamořením před příchodem k jadernému zátarasu, při jeho překonávání a při případném pobytu v prostoru zamoření a z toho vyplývající způsob a vhodné prostory k zaujetí operační sestavy,

— možné snížení bojeschopnosti vojsk v důsledku radioaktivního ozáření a potřebná opatření zdravotnického zabezpečení.

V závěru zhodnocení možného vlivu jaderných zátarasů na přípravu a vedení operace vyjádříme:

— kde vést směr hlavního úderu armády, nejvhodnější směry úderů svazků prvního sledu,

— způsob zaujetí operační sestavy z hlediska ochrany vojsk před radioaktiv-

ním zamořením, vhodné a nebezpečné prostory k rozmístění vojsk,

— prostory a směry, kde vytvářet pásma sníženého nebezpečí, kolik, kdy a na kterých směrech vytvořit odřady k zneškodňování jaderných min, potřebné zesílení svazků k vytvoření požadovaného počtu odřadů k zneškodňování jaderných min,

— opatření k udržení tempa postupu a k rychlému překonávání jaderných zátarasů (druhé sledy k přenesení úsilí při plném přehrazení některého směru, úkoly předsunutých odřadů a vzdušných vysádků),

— opatření k udržení volnosti manévru zálohami a druhým sledem (objížďky, opatření k obnově a údržbě komunikací),

— opatření k maření použití jaderných min (rušení rádiových signálů, ničení roznětových hlídek) a která z těchto opatření je možné či nutné uskutečnit ihned,

— požadavky na průzkum.

Výsledky práce této skupiny využije skupina, která připravuje veliteli návrh manévru vševojskových svazků pro ideu rozhodnutí a závěry přednese náčelník štábu ve svém návrhu na ideu замыслу. Výsledky práce této skupiny využijí při přípravě návrhů veliteli na organizaci, vedení a zabezpečení operace, zejména náčelník operačního, zpravodajského, ženíjního a chemického oddělení i zástupce pro tyl, kteří výsledky základního hodnocení vlivu jaderných zátarasů na přípravu a vedení operace rozpracují do návrhu konkrétních opatření k zabezpečení zamýšleného způsobu vedení operace.

V průběhu operace pak výsledky práce této skupiny budou sloužit především ženíjm a chemickému náčelníkovi k přípravě konkrétních návrhů k odstranění následků po použití jaderných min.

Současné možnosti mařit použití i odstranit následky použití jaderných min jsou značně omezené. Organizace i uskutečnění opatření k maření použití a k odstranění následků po použití jaderných min se setkávají s řadou problémů obtížně řešitelných technicky i organizačně. Přípravy ke zřízení jaderných zátarasů na Západním válečném zjejmě vynutí při přípravě operace předpokládat i různé možné varianty činnosti a použití vojsk v závislosti na možných způsobech použití jaderných min, připravit předběžné propočty o možném rozsahu zamoření terénu v několika variantách a vytvořit tak podmičky pro rychlou přípravu podkladů k rozhodnutí velitele v konkrétní situaci po použití jaderných min. Předem připravené varianty činnosti vojsk v operaci by

měly předpokládat opatření a nejvhodnější způsoby použití sil a prostředků i v takových případech, kdy v důsledku zničení radioaktivního zamoření terénu nebude možný okamžitý přechod do útočné operace nebo pokračování v ní a v takových případech, kdy nebudeme moci přejít do útoku či pokračovat v něm jen na některých směrech.

V průběhu operace bude záviset obsah i způsob práce velitele a štábu armády při hodnocení vlivu jaderných minových zátarasů na činnost vojsk především na tom, do jaké míry jsme tento vliv předběžně vyhodnotili v období přípravy operace, do jaké míry jsme uskutečnili opatření k zneškodnění jaderných min a k překonávání jaderných minových zátarasů, na přesnosti a úplnosti zpráv o připravovaných nepřátelských jaderných minových zátarasech a především na konkrétní operační situaci.

Je účelné, aby velitel a štáb vševojenské armády v průběhu operace využil všech prostředků průzkumu ke zjištění konkrétních příprav nepřítele ke zřízení jaderných minových zátarasů. Podle konkrétní situace potom usměrnit činnost vojsk k ničení nepřátelských speciálních skupin k pokládání jaderných min, k ničení roznětových hlídek, k vyhledání a zneškodnění jaderných min v prostorech a na směrech důležitých k vedení operace, vyhodnotit možný vliv použití jaderných min na další vedení operace a upřesnit bojové úkoly vojsk k dosažení stanovených cílů operace.

Na základě získaných zpráv o přípravách ke zřízení jaderných minových zátarasů je štáb vševojenské armády povinen připravit veliteli návrhy k upřesnění způsobu využití při vedení operace. Při při-

pravě těchto podkladů bude mít rozhodující význam rychlá a sladěná činnost především mezi zpravodajským, chemickým, ženijním a operačním oddělením.

Úkolem zpravodajského oddělení bude usměrnit činnost průzkumu na zjišťování příprav ke zřízení jaderných minových zátarasů, v součinnosti ženijním a chemickým náčelníkem usměrnit i použití ženijních a chemických průzkumných sil a prostředků do prostorů, v nichž je největší pravděpodobnost použití jaderných min a zabezpečit rychlou a úplnou informaci štábu i podřízených vojsk.

Chemické oddělení na základě získaných zpráv o přípravách k použití jaderných min propočte možný rozsah zamoření terénu a vyhodnotí nebezpečné prostory, které mohou v důsledku použití jaderných min ohrozit další rozvíjení operace.

Úkolem operačního oddělení bude navrhnout nejvhodnější způsob manévru při rozvíjení operace a potřebná opatření k zabezpečení činnosti vojsk při uskutečňování tohoto manévru, zejména navrhnout na kterých směrech a v kterých prostorech vytvořit pásma sníženého nebezpečí.

Na tomto základě pak další složky štábu připraví návrhy na konkrétní způsob použití druhů vojsk a uskutečnění opatření k zabezpečení činnosti vojsk v průběhu dalšího rozvíjení operace.

Pro rychlou přípravu těchto dílčích podkladů k rozhodnutí velitele bude účelné i v průběhu operace vytvořit pracovní skupinu z příslušníků zpravodajského, chemického, ženijního a operačního oddělení a zabezpečit tak rychlé a komplexní vyhodnocení možného vlivu použití jaderných min v podmínkách, jež vznikly v průběhu operace.

ZJIŠŤOVÁNÍ A ZNEŠKODŇOVÁNÍ stanovišť ROZNĚTU JADERNÝCH MIN

Jaderné miny zavedené v současné době v americké armádě jsou určeny k zřizování jaderných nebo kombinovaných minových zátarasů. Po jejich odpálení vznikají rozsáhlá pásma radioaktivního zamoření, pásma nálevek a lesních závalů, která jsou velmi vážnou překážkou pro činnost našich útvarů a svazků a plnění jejich úkolů.

Použití jaderných min umožňuje dosáhnout větší účinnosti terénních překážek, vytvořit záplavy a usměrnit činnost útočících svazků na určité směry, nahromadit větší síly v malém prostoru, zastavit je, zadržet nebo ztížit jejich postup. Tím může protivník vážně narušit bojovou činnost našich útvarů a svazků a plnění jejich úkolů.

Ničením jaderných min jsme se již ve vojenských odborných časopisech zabývali doposud však jsme věnovali malou

pozornost zneškodňování samostatných stanovišť roznětu jaderných min. Stanoviště roznětu ovládá kombinovanými způsoby určitý počet jaderných min. Vyřazením tohoto stanoviště můžeme aspoň na určitou dobu ochromit činnost několika jaderných min, jakož i zabránit jejich odpálení na větším prostoru a tak vytvořit podmínky pro rychlou činnost odřadu pro zneškodňování jaderných min a vlastním vojskům.

Stanoviště roznětu je vhodné vyřadit ještě před činností odřadu pro zneškodňování jaderných min, abychom zabránili případnému odpálení jaderných min. Bude to však velmi obtížné vzhledem k druhům odpalovacích zařízení jaderných min, kdy stanoviště roznětu nezjistíme. Pak hlavní tíhu ve vyhledávání a ničení jaderných min ponese odřad pro zneškodňování jaderných min.

Rozmístění a ochrana stanoviště jaderných min

K odpálení několika jaderných min se zřizuje **stanoviště roznětu**.

V pásmu krytu státní hranice při hustotě jaderného minového pásu 0,5 až 1 jaderná mina na 1 km fronty lze předpokládat rozmístění stanovišť roznětu jaderných min podél fronty od sebe na vzdálenost 3 až 6 km a při hloubce jaderného pásu 10 až 13 km můžeme počítat s jednou, maximálně dvěma čarami stanovišť rozmístěnými do hloubky nebo aspoň s jednou čarou záložních stanovišť v hloubce jaderného minového zátarasu. Další stanoviště roznětu lze předpokládat

v hloubce nepřátelského území k odpálení uzlů jaderných zátarasů a jednotlivě položených jaderných min.

V manévrové obraně bude příprava jaderných zátarasů odpovídat podmínkám konkrétního boje a možnostem jejich použití, jakož i množství jaderných min, které bude mít nepřátelský svazek k dispozici. Tak např. použije-li divize včetně brigád přidělený počet jaderných min a vezmeme-li do počtu i zatarasovací možnosti armádního sboru, může být v pásmu činnosti divize až 15 jaderných min různé ráže. Tyto jaderné miny mohou ovládat 3

až 4 stanoviště roznětu. Stanoviště roznětu může ovládat více jaderných min — zpravidla 3—4. Přitom jedno až tři stanoviště roznětu mohou být podřízeny veliteli divize a jedno až dvě veliteli armádního sboru.

Stanoviště roznětu umísťují na vzdálenost 8 až 16 km od zapuštěných jaderných min do hloubky. V případě použití kabelových vodičů k odpálení jaderných min, bude stanoviště roznětu do 8 km. Při použití rádiového signálu k odpálení jaderných min může být stanoviště roznětu umístěno až 16 km od jaderných min. Z jednoho stanoviště se odpalují jaderné miny buď současně nebo s časovými intervaly.

Stanoviště roznětu bude do terénu umístěno tak, aby byly využity přirozené krycí a maskovací vlastnosti terénu, zvláště proti účinkům jaderných zbraní a pozorování ze vzduchu. Lze předpokládat, že na stanovištích budou vybudovány kryty, okopy a že budou zamaskovány. Počítáme, že stanoviště budou mít stálou pohotovost a že budou střežena.

Stanoviště roznětu bude mít tyto prvky:

- místo velitele stanoviště roznětu,
- několik (2—4) roznětových hlídek,
- místo nebo úkryt (úkryty) k odpočinku,

Zjišťování stanovišť roznětu

Zjišťování stanovišť roznětu bude probíhat současně se zjišťováním všech příznaků příprav použití jaderných min. Toto bude mít v průzkumové dokumentaci zpravodajské oddělení všech štábů.

Již v míru zaměříme pozornost na odhalení příprav a budování studní pro jaderné miny, a to aspoň na získání hrubých poznatků, které by daly podklady k vyhodnocení míst, vhodných k zařazení stanovišť roznětu jaderných min pro první okamžiky zahájení války.

K těmto podkladům počítáme:

- znalost a stále dopřeshňování příprav k rychlému zřízení jaderných zátarasů pro první okamžiky zahájení války,
- dobrou znalost charakteristiky terénu do hloubky 30—40 km od předního okraje jaderných zátarasů,
- neustálé sledování a znalost dislokace divizních a sborových ženijních útvarů, zvláště amerických speciálních ženijních útvarů určených pro zřizování jaderných zátarasů.

Vyhodnocené pravděpodobné prostory rozmístění stanovišť roznětu musíme

- prostor rozmístění vozidel,
- rozmístění jednotky ochrany.

Velitelem stanoviště roznětu a jeho ochrany bývá zpravidla velitel vševojskové jednotky. Jemu podléhají specialisté, kteří vytvářejí roznětové hlídky k odpálení jaderných min. Prostor rozmístění vozidel bude ve vhodném místě z hlediska ochrany proti ZHN a budou zde jen nejnужnější vozidla.

Rozkaz k odpálení jaderné miny dává velitel divize. Spojení bude mít k veliteli stanoviště roznětu a ten k roznětovým hlídkám a k jednotce ochrany.

Stanoviště roznětu zajišťuje jednotka ochrany v síle čtyř. K přímému zajištění používají dvojice a skupiny vojáků rozmístěné do 100 m od hlídek roznětu, případně hlídkování dvojic na přístupových cestách k hlídkám roznětu. Další okruh zajištění mohou tvořit menší skupiny pevně umístěné do terénu na pravděpodobných přístupech ke stanovišti roznětu. Postavení zajišťovacích prvků musí umožňovat dobrý výhled a výstřel na větší vzdálenost. Lze předpokládat, že zajišťovací jednotka bude mít převážně k boji jen své organické zbraně. Na výhodných směrech přístupu k roznětovým hlídkám lze předpokládat zřízení klasických minových polí a pohyb hlídek v mezerách nebo i před jednotkou ochrany.

upřesňovat zvláště se vzrůstajícím nebezpečím války a případným zahájením ženijních prací na jaderných zátarasech (kladení jaderných min do studní, kladení kabelů apod.), jakož i zahájením přesunu vojsk k hranici, zvláště speciálních ženijních odřadů pro kladení jaderných min. Určité poznatky také mohou poskytnout získané zprávy o cvičeních protivníkových vojsk, zvláště zámysl použití jaderných min a ZHN.

Průzkum jaderných zátarasů organizuje vševojskový velitel (štáb). I když se na průzkumu budou podílet všechny druhy vojsk, hlavní těžiště průzkumu jaderných zátarasů bude na zpravodajském, ženijním a operačním oddělení. Náčelníci těchto oddělení budou hlavními činiteli, kteří budou podle pokynů velitele a náčelníka štábu organizovat průzkum jaderných min i stanovišť roznětu a jejich zneškodňování.

Činnost bude spočívat:

a) před rozhodnutím velitele

- v získání podkladů o pravděpodobném použití jaderných zátarasů,

— ve vyhodnocení prostorů a objektů, kde je použití jaderných zátarasů pravděpodobné,

— ve vyhodnocení prostorů (míst) stanovišť roznětu,

— ve zhodnocení možnosti nepřítelů vzhledem k času, množství sil a prostředků z hlediska použití jaderných min a stanovišť roznětu,

— v návrhu veliteli na opatření pro průzkum jaderných min a stanovišť roznětu a jejich zneškodnění;

b) v průběhu bojové činnosti

— v organizaci průzkumu předpokládaných nebo vyhodnocených prostorů použití jaderných min, jaderných zátarasů a stanovišť roznětu,

— v upřesňování stanovišť roznětu podle získaných zpráv,

— v zjišťování činnosti nepřítelů v prostorách stanovišť roznětu,

poru) a rádiový průzkum speciálních rádiových stanic protivníka do hloubky až 40 km od čáry dotyku. Rádiový průzkum může zaměřit a určit prostor stanoviště roznětu na velmi malé ploše,

— **vzdušný průzkum** — zvláště cenné budou letecké snímky, které mohou prozradit umístění stanoviště roznětu. Zachycené příznaky nepřátelské jednotky na leteckém snímku bude však nesnadné klasifikovat co do druhu a funkce, jakož i účelu. Zpravidla dostaneme zprávu, že v určitém prostoru se nachází jednotka o určité síle nebo byl zjištěn její pohyb. Náčelník průzkumu se bude muset rozhodnout na základě zpráv vzdušného průzkumu a již získaných poznatků jakou pozornost tomuto místu věnovat svými průzkumnými orgány.

V útočném pásmu divize může nepřítel zředit tento počet stanovišť roznětu:

Šířka útočného pásma divize	Hustota JM/km fronty	Celkový počet JM v útoč. pásmu	Počet stanovišť roznětu
20 km	0,2	4	1 *)
	0,3	6	1
	0,5	10	1—3 **)
	1	20	3—6
30 km	0,2	6	1—2 *)
	0,3	9	1—2
	0,5	15	2—5 **)
	1	30	5—10

*) v horském terénu,

**) v silně členitém terénu.

— v organizaci ničení stanovišť roznětu a zneškodňování jaderných min.

Stanoviště roznětu mohou zjišťovat tyto orgány průzkumu:

— **agenturní průzkum** — tento způsob uplatníme více v době přípravy k válce a za války v hloubce nepřátelského území, zvláště při přípravě důležitých objektů ke zničení, uzlů zátarasů, ničení objektů na komunikacích, položení jednotlivých jaderných min apod.,

— **průzkumné orgány vševojskového průzkumu** — budou to BPzH praporů 1. sledu, PzS pluků a divize 1. sledu, SHPz divizí, armád a frontu,

— **speciální průzkum druhů vojsk** — zvláštní význam má ženijní průzkum (ŽPzH vysílané od divizního ženijního pra-

V útočném pásmu divize může působit asi 6 BPzH praporů 1. sledu, 3 i více PzS pluků 1. sledu, 5 i více PzS divize 1. sledu, celkem 14 i více průzkumných orgánů divize 1. sledu. Tento počet může být ještě zvýšen při zasazení praporů a pluků 2. sledu o jejich průzkumné orgány. Průzkumné orgány divize 1. sledu pokryjí hloubku až do 80 km na území protivníka.

BPzH praporů vysíláme do hloubky 10 km, mohou proto ojediněle narazit na stanoviště roznětu jaderných min, které bude připraveno k odpálení určitého druhu jaderného zátarasu. PzS pluků vysílané do hloubky 50 km budou mít více možností jednak zjišťovat již připravená a zaujatá stanoviště roznětu k odpálení jaderných zátarasů anebo zjišťovat jejich za-

ujímání. PzS divize vyslané do hloubky 80 km budou svoji pozornost zaměřovat na přípravu, zaujímání stanovišť roznětu, pohyb speciálních odřadů pro kladení jaderných min, dokončování prací při ukládání jaderných min, prostory armádních zásobovacích míst, skladů apod.

Porovnáme-li počet hlavních stanovišť roznětu s počtem průzkumných orgánů divize 1. sledu, zjistíme, že na zjištění jednoho stanoviště roznětu může (při největším počtu stanovišť roznětu) nasadit 1,4 průzkumných orgánů a při menším počtu stanovišť roznětu ještě více. Stanoviště roznětu jaderných min by měl zjistit běžný počet průzkumných orgánů praporů, pluků a divize a že tento počet na zjišťování stanovišť roznětu postačí. Tento počet průzkumných orgánů divize 1. sledu nebude však schopný zjišťovat všechna místa uložení jaderných min v útočném pásmu divize, neboť na to svými silami nestačí.

Hlavní způsoby průzkumu a zjišťování stanovišť roznětu budou:

- BPZh pozorováním a bojovou činností,

- PzS pluků a divizí hlavně pozorováním, výsledkem zajatců a v menší míře bojovou činností. Při ničení stanovišť roznětu se průzkumné orgány bojové činnosti nevyhnou. Tato bude na začátku sloužit k upřesnění síly a složení zjištění a poz-

ději použije palebné síly k zničení stanovišť roznětu.

Charakteristické příznaky přítomnosti stanovišť roznětu budou

- pohyb jednotlivých vojáků (případně vozidel) v prostoru roznětu,
- přítomnost ženistů speciální jednotky pro kladení jaderných min,
- dílčí zákopy a okopy obsazené jednotky ochrany,
- zřízení pozorovacích stanovišť v mezerách mezi okopy,
- hlídkování nepříteli v určitých úsecích mezi postavením jednotky ochrany,
- stopy budování minových polí, drátěné zátarasy,
- dominantní výšina, částečně zalesněná, vhodné místo pro stanoviště roznětu,
- natažené speciální kabely (na podpěrách nebo na zemi) vedoucí k stanovišti roznětu,
- rádiové stanice jednotlivých roznětových hlídek.

Stanoviště roznětu nebude nijak nápadné a nebude lehké je odlišit od jiných prvků nepřátelské sestavy. Proto velitel průzkumné jednotky musí nejprve organizovat pozorování a propátrávání podezřelých míst, osobně se přesvědčit o kvalitě získaných zpráv od pozorovatelů a pátráčů a v případě zjištění stanovišť roznětu podat hlášení veliteli, který průzkum vyslal a rozhodnout se k další činnosti.

Zneškodňování stanovišť roznětu

Po zjištění stanovišť roznětu musíme je zneškodnit v co nejkratší době. Zneškodnění značně ovlivní rychlost vytvoření pásma sníženého nebezpečí v jaderném zátarasu. Zneškodněním vyřídíme ty řízené jaderné miny, které toto stanoviště roznětu ovládá. Miny ovládané rádiovým signálem budou pravděpodobně vyřazeny dočasně, neboť nepřítel se pokusí zorganizovat náhradní systém jejich ovládnutí. Miny ovládané po linkových pojítkách budou vyřazeny trvale. Na zneškodňování stanovišť roznětu musí bezprostředně navazovat rychlá a rozhodná činnost jednotek ku zneškodňování jaderných min.

Nejvýhodnější je zničit stanoviště roznětu. Zničit stanoviště může

- pozemní jednotka,
- palebný přepad dalekonosného dělostřelectva,
- údery letectva,
- jaderný úder.

Pozemní jednotka se skrytě přiblíží ke stanovišti roznětu (případně po jeho

upřesnění v terénu), s překvapením je napadne a zničí.

Ničit stanoviště mohou všechny průzkumné orgány, které svoji silou a složením budou schopné tento úkol splnit. Budou to zejména PzS pluků a divizí v síle čety a roty. PzS pluků v síle motostřelecké nebo tankové čety vzhledem k velikosti jednotky ochrany stanovišť roznětu budou přikročovat k jeho ničení za výhodných podmínek terénu, povětrnostních podmínek, snížené viditelnosti, které umožní jejich skryté přiblížení a překvapivé zničení stanovišť roznětu. PzS divize vzhledem k tomu, že vysílá PzH, musí se nejprve soustředit v určitém prostoru a potom přikročit k ničení stanovišť roznětu.

V některých případech se zúčastní ničení i jednotky předsunutého odřadu, kterým se podaří proniknout do hloubky jaderných zátarasů a dostanou-li se do značné blízkosti stanovišť roznětu.

Není-li dostatek údajů o poloze stanovišť roznětu, je nejspolehlivějším pro-

středkem padákový nebo vrtulníkový výsadek, který si na základě přibližných údajů upřesní polohu stanoviště roznětu a pak je zničí. Tento způsob je neúčinnější a budeme jej nejčastěji používat na nejdůležitějších směrech. Tento výsadek bude mít široké použití při dobývání nebo ničení důležitých objektů, jako jsou velitelská stanoviště, polní sklady jaderné munice, důležitých objektů připravených k ničení, zabezpečovat východy z jaderných polí apod.

Výsadek bude nejvýhodněji určovat v síle motostřelecké nebo výsadkové roty, zesílené 1–2 ženijními družstvy vybavených trhavinami, minohledáčkou, vytyčovacími páskami, minovými bodci, lanem s kotvičkou apod. Rota bude muset dostat zvýšenou dávku střeliva, ručních granátů, zadýmovacích a maskovacích prostředků. Účelné bude rotě přidělit generátor místního rušení a oznámit frekvenční rozsah nepřátelských stanic pracujících na stanovišti roznětu. Požadovaná hlediska na odřad zneškodňování stanovišť roznětu budou: vysoká pohyblivost, značná palebná síla, technická a materiální vybavenost.

Do prostoru stanoviště roznětu může proniknout

- pomocí vrtulníků (nebo dopravně výsadkových letounů), což bude nejrychlejší způsob,

- na obrněných transportérech, v tankách, všechny ostatní jednotky, hlavně průzkumné orgány a čelní prvky předsunutých odřadů,

- výjimečně pěšky, zejména při boji v horském terénu, zvláště při použití odcházečích odřadů.

Jednotka po vysazení v blízkosti stanoviště roznětu a po shromáždění bude organizovat průzkum k upřesnění rozmístění stanoviště roznětu, jeho ochrany a získá podklady k rozhodnutí o způsobu jeho zničení.

Před zahájením akce vhodně umístí a zapne generátor místního rušení, aby zabránila roznětovým hlídkám nepřítele použít rádiového signálu k případnému

odpálení jaderných min. Kabely vedoucí k stanovišti stačí přeseknout.

K přepadu je nutné najít vhodné mezery mezi jednotkou ochrany, případně vytvořit průchody v zátarasech. K přepadu se určuje část jednotky. Tato se musí snažit skrytě se co nejlíže přiblížit a ráznou ztečí zničit jednotlivé roznětové hlídky. K zajištění činnosti této jednotky se vyčleňuje několik zajišťovacích skupin. Při přepadu je účelné vzít zajatce a zmocnit se spojovací techniky nepřítele.

Palebný přepad dalekonosného dělostřelectva můžeme použít na stanoviště roznětu, která budou v dostřelu. Palbu dělostřelectva musí řídit velitel průzkumného orgánu z místa, odkud může dobře stanoviště roznětu pozorovat. Tento způsob ničení použijeme tehdy, plní-li průzkumná jednotka velmi důležitý úkol a tato činnost by jí příliš vážala, nebo bude-li slabší než stanoviště roznětu. Údělostřelectva mohou tento úkol plnit vyčleněné pohotovostní baterie. Stanoviště roznětu budeme ničit úderem letectva tehdy, budeme-li jeho rozmístění v terénu přesně znát. Nejúčelnější bude použít stíhací bombardovací letectvo, a to palubní zbraň, rakety a bomby v síle 1–2 rojů. K navedení stíhacího bombardovacího letectva může přispět průzkumná jednotka tím, že se jí podaří umístit v prostoru stanoviště roznětu rádiový maják k navedení letounů.

Jaderným úderem budeme stanoviště roznětu ničit, hrozí-li bezprostřední odpálení jaderných min, kdy vlastní vojska vnikla již do jaderného minového zátarasu a nepřítel vyčkává, aby pozdějším odpálením jaderných min dosáhl většího ničivého účinku. Přitom nemusíme znát přesně místo stanoviště roznětu, neboť velký dosah ničivých faktorů jaderného úderu, zvláště tlakové vlny, vyřadí stanoviště roznětu na značné ploše terénu. Nevýhodou bude vyřazení pouze jednoho stanoviště roznětu, neboť lze předpokládat, že stanoviště roznětu budou tak daleko od sebe, aby jeden jaderný úder nevyřadil více stanovišť roznětu.

Činnost štábu svazku a útvaru při organizaci a řízení zneškodňování stanovišť roznětu

Zneškodňování stanovišť roznětu bude organizovat a řídit štáb svazku. K ničení bude určovat jednotlivé útvary, podle jejich organizace, výzbroje a materiálního vybavení.

Štáb armády bude informovat svazky o získaných zprávách o stanovištích roz-

nětu, zvláště v operační hloubce, usměrňovat vlastní SHPz k ničení těchto stanovišť a ukládat úkoly svazkům k ničení stanovišť roznětu v taktické a bližší operační hloubce a zabezpečovat svazky při plnění těchto úkolů. Bude se (dalekonosným dělostřelectvem, letectvem a pro-

Štáb svazku připraví veliteli vyhodnocení možností nepřítele v použití jaderných min, rozmístění stanovišť roznětu a zpracuje návrh na potřebná opatření. Dále zabezpečí plnění rozhodnutí velitele svazku.

Přípravy podkladů se zúčastní náčelník operačního oddělení, náčelník zpravodajského oddělení, ženijní náčelník, chemický náčelník, případně další funkcionáři. Náčelník zpravodajského oddělení upřesní rozmístění a rozsah jaderných zátarasů, jakož i pravděpodobná stanoviště roznětu, polních skladů jaderné munice, činnost speciálních jednotek pro kladení jaderných min, co je třeba v tomto směru upřesnit a požadavky na síly a prostředky a úkoly průzkumu. Ženijní náčelník bude mít za úkol vyhodnotit prostory a druh použití jaderných zátarasů, jakož i pravděpodobná místa jejich roznětu. Chemický náčelník se vyjádří k otázkám radioaktivního zamoření terénu a předpokládané dávce osob v případě výbuchu jaderných zátarasů. Náčelník operačního oddělení vzhledem k názorům uvedených náčelníků vyhodnotí nejvýhodnější směry postupu útvarů a jednotek, navrhne směry pro vytvoření pásem sníženého nebezpečí, navrhne vhodné uspořádání bojové sestavy a upřesní způsob přesunu a využití pásem sníženého nebezpečí útvarů a jednotkami druhého sledu, navrhne počet vyčleněných odřadů pro zneškodňování jaderných min, případně způsob použití výsadku k ničení stanovišť roznětu, jeho sílu a prostředky.

Náčelník štábu podle nutnosti upřesní spojení, součinnost a materiální zabezpečení, jakož i způsob proniknutí jednotek určených k ničení jaderných min a stanovišť roznětu do nepřátelské sestavy. Podle rozhodnutí velitele svazku mohou být odeslány požadavky na velitelství armády k účasti letectva, vrtulníků,

dalekonosného dělostřelectva nebo jiných prostředků k ničení stanovišť roznětu.

Při použití výsadku k ničení stanovišť roznětu náčelník operačního oddělení v součinnosti s náčelníkem zpravodajského oddělení, ženijním náčelníkem a náčelníkem spojení vypracuje nařízení k zneškodnění stanovišť roznětu a doručí je vykonavatelům.

Toto nařízení může obsahovat:

- rozmístění stanovišť roznětu a jejich charakteristiku,

- úkol, složení jednotky (jednotek), výchozí prostor k nasednutí, způsob proniknutí do sestavy nepřítele, činnost po splnění úkolu,

- úkoly dělostřelectva a letectva k zabezpečení jeho činnosti,

- signály a způsob spojení,

- pohotovost k plnění úkolu,

- lhůty a způsob podávání hlášení.

Toto nařízení může být součástí i jiného nařízení.

Jednotliví náčelníci musí potom věnovat pozornost kontrole připravenosti vševojskové i speciálních jednotek. Vyžádání, příprava vrtulníků (letounů) a příprava jednotek pro vysazení je známá, proto ji nebudu popisovat.

Velitel útvaru po obdržení nařízení k přípravě výsadku vyčlení jednotku v potřebné síle a vydá pokyny pro její přípravu a materiální zabezpečení. Zároveň pověří důstojníka štábu, který celou dobu bude dohlížet a pomáhat řešit přípravu jednotky až do odletu k plnění úkolu.

Při zneškodňování stanovišť roznětu přijímá štáb svazku hlášení od výsadku, předsunutého odřadu, nebo od průzkumných orgánů a podle jejich požadavku buď podporuje nebo zabezpečuje jejich činnost, anebo podle hlášení průzkumných orgánů vyžaduje zásah dalekonosného dělostřelectva nebo letectva k zničení stanovišť roznětu.

Ovládnutí letišť předsumutými odřady

Podmínky vedení soudobých operací, rozptýlení bojových sestav vojsk, vedení útoku na směrech spolu s vysokou manévrovostí vševojskových svazků, zejména tankových, vytváří předpoklady pro hluboké pronikání do sestavy nepřítele. To vše umožňuje zasadit vysoce pohyblivé, poměrně malé předsumuté odřady, ale s velkou údernou silou, které jsou v těchto podmínkách schopny pronikat do hloubky sestavy nepřítele, ničit jeho jednotlivé odpory, zmocňovat se důležitých objektů v hloubce a urychlovat tak tempo operace.

Úkoly předsumutých odřadů v soudobé operaci jsou mnohotvárné a závisejí na cílech operace, na konkrétní situaci dané možnostmi použití jaderných zbraní ve prospěch jejich činnosti, činnosti vlastních vojsk, záměrech a možnostech nepřítele, terénu a případně jiných podmínkách ovlivňujících jejich činnost.

Jedním z důležitých úkolů, které předsumuté odřady budou plnit v soudobé vševojskové operaci bude ovládnutí letišť.

I když požadavky na ovládnutí letišť budou vycházet z plánu letištního zabezpečení operace, praktické úkoly s ovládnutím těchto letišť budou řešit vševojskoví velitelé v úzké součinnosti s pozemními technickými sledy letectva. Proto poukáží na některé problémy, které by měl vševojskový velitel ve svém rozhodnutí a praktické řídicí činnosti brát v úvahu, na praktické otázky při řešení tohoto úkolu předsumutým odřadem.

LETIŠTNÍ MANÉVR FRONTOVÉHO LETECTVA A JEHO ZABEZPEČENÍ Z HLEDISKA LETIŠŤ.

Hloubka soudobých operací a rychlý jejich průběh má vliv na zabezpečení letištního manévru frontového letectva, který je jedním z charakteristických rysů v jeho činnosti při podpoře pozemních vojsk. Letištní manévr utváří a svazků frontového letectva spočívá v jejich plánovitém a organizovaném

přeskupování při přípravě a v průběhu operace s cílem vytvořit nejvýhodnější podmínky pro úspěšné vedení bojové činnosti letectvem při obraně a podpoře pozemních vojsk. Tento manévř se provádí s cílem udržet čelo letecké armády v takové vzdálenosti od linie fronty, která zabezpečuje výhodné podmínky k vedení bojové činnosti letectva, těsnou součinnost s pozemními vojsky a která vylučuje účinné napadení letiště nejadernými palebnými prostředky pozemních vojsk nepřítel.

Základnu bojové činnosti útvarů a svazků letectva tvoří operační a záložní letiště, která jsou rozmístěná v letištní síti, zahrnující v sobě uskupení letišť různých tříd, kategorií a typů. Za hlavní a téměř jediný způsob jejich získávání v průběhu operace byla dříve považována výhradně výstavba nových polních letišť. Tato realizace požadavků na letištní síť byla uskutečnitelná v období, kdy ve výzbroji letectva byly pístové letouny, nenáročné na rozměry vzletové a přistávací dráhy, na vzdušné přístupové cesty k vzletové a přistávací dráze, na rovnost a únosnost povrchu, jakož i na čistotu prostředí.

Se zvyšujícími se váhami, rychlostmi a složitostí soudobé letecké techniky vzrostly též enormně požadavky na celkové zabezpečení letového provozu a na letištní zabezpečení především. Proto již nelze vycházet z předpokladu, že požadavky na letištní síť na území nepřítel budou kryty výhradně výstavbou nových letišť, neboť náročnost a objem prací toto vylučuje. V soudobé operaci se předpokládá získávat letiště k provozu vlastní letecké techniky z těchto možností zabezpečení letiště k uskutečnění manévřů leteckých svazků a útvarů:

- ovládnutí letišť protivníka a jejich obnova,
- prodloužení získaných letišť na požadované rozměry,
- využívání vhodných úseků dálnic,
- výstavba nových polních letišť.

Vzhledem k tomu, že frontové letectvo působí jako součást frontu ve prospěch jeho pozemních vojsk, vyplývá z toho povinnost pro vševojskové svazy a svazky. Jejich úkolem bude rozhodnými údery podle předem stanoveného plánu ovládnout letiště protivníka. Při kalkulaci potřeb letištní sítě na území protivníka v průběhu operace se předpokládá, že až 30 % potřeby letišť bude uhrazeno ovládnutím letišť ustupujícího nepřítel a po malých stavebních úpravách bude možné je využít k manévru vlastního letectva.

Pro moderní typy letounů jsou požadavky — neuvažujeme-li letiště pro zkrácený vzlet a přistání — velmi přísné na parametry co do velikosti letištní plochy, její únosnosti, čistoty povrchu a volnosti vzletových sektorů a bezpečnostních pásem.

Podle rozměrů dělíme letiště na třídy:

- I. třída: délka vzletové a přistávací dráhy nad 2500 m,
- II. třída: s délkou vzletové a přistávací dráhy 1800—2000 m,
- III. třída: s délkou vzletové a přistávací dráhy 1200—1800 m.

Podle charakteru a rozměrů dávají předpoklad využití bez stavebních úprav (prodloužení) celoročního provozu všechna letiště I. třídy a většina letišť II. třídy. Zanedbatelná nejsou ani bývalá letiště vojenská a dnes využívaná sportovními organizacemi. Tyto letištní plochy je možné po úpravě využívat pro potřeby vojenského letectva.

V bojové činnosti nelze ovšem počítat s tím, že by nepřítel zanechal letištní plochy v takovém stavu, že by byly provozuschopné hned po ovládnutí. Naopak musíme předpokládat, že letištní plochy budou různě poškozené jednak vlastní bojovou činností a jednak různými destruktivními pracemi protivníka

při jeho ústupu. Konstrukční uspořádání letištních vozovek, odvodňovacích zařízení, kabelových podchodů apod. skýtají přímo ideální podmínky k uložení trhavých náloží včetně jaderných min. Je nutné počítat i s tím, že používáním jaderných náloží by se možnosti ničení letištních ploch podstatně zvýšily.

Z uvedených a mnoha dalších důvodů nelze předpokládat, že se podaří značnou část letišť získat pro potřeby vlastního letectva. Z hlediska uspořádání letištní sítě vzhledem k velkým politickoekonomickým centrům na pravděpodobném operačním směru můžeme usuzovat, že by tento směr byl oblastí silně bráněnou. Zejména nelze počítat, že by zanechal nepřítel nepoškozená letiště I. a II. třídy.

Nemůžeme vyloučit i získávání letišť III. třídy pro vlastní letectvo. Jsou to zpravidla letiště vybudovaná před druhou světovou válkou a proto můžeme uvažovat o jejich prodloužení na požadovanou délku; kromě toho mnohá tato letiště v míru používaná pro potřeby sportovních leteckých organizací, mohou být se zahájením bojové činnosti přebudována na letiště větších rozměrů a využívána k provozu letectva nepřítele. Tyto letištní plochy nebudou tak snadno zničitelné nepřítelem před opuštěním jejich zařízení a proto je nelze opomenout při získávání letištních ploch.

Tato letiště, zpravidla s délkou vzletové a přistávací dráhy okolo 1200 m jsou bezprostředně použitelná k přistávání vlastního dopravního výsadečového letectva, jak uvádí přehled požadavků na letiště pro soudobé dopravní a výsadečové letouny.

Požadavky na letiště pro dopravní výsadečové letouny

Charakteristika	Letouny			
	An-8	An-10	An-12	Il-14
Šířka letiště (m)	100	100	100	100
Délka letiště (m)	800	800	800	800

Po splnění úlohy pro dopravní výsadečové letectvo dokončením úprav se připraví letiště pro použití bojových letounů.

Avšak i tato letiště bude nepřítel bránit a vytvoří předpoklady k jejich zničení před příchodem vlastních vojsk. Proto je nutné plánovat současně s jejich ovládnutím i činnost k uvedení jich do provozu, opatření k zahájení provozu a vytvořit podmínky pro práce nutné k rozšíření letiště, předpokládáme-li využití pro letištní manévry.

ZAŘÍZENÍ LETIŠŤ, JEJICH FUNKCE A VÝZNAM PRO ZABEZPEČENÍ PROVOZU.

Letectvo, jako druh vojska, potřebuje ke své činnosti speciálně upravená místa v terénu, aby z nich mohlo uskutečňovat vzlety ke splnění daných úkolů a přistání po splnění úkolů. Tyto letecké základny — letiště musí umožňovat ošetřování letecké techniky, její doplňování materiálními prostředky a část sociálně hospodářskou, nutnou k zabezpečení života na daném letišti.

Letištní síť v dostatečné hustotě a na rozhodujících směrech je první předpoklad rozmístění leteckých útvarů, abychom při požadovaném rozptýlení do-

sáhli co největší zasazení leteckých sil k podpoře a ochraně pozemních vojsk a ochraně důležitých objektů.

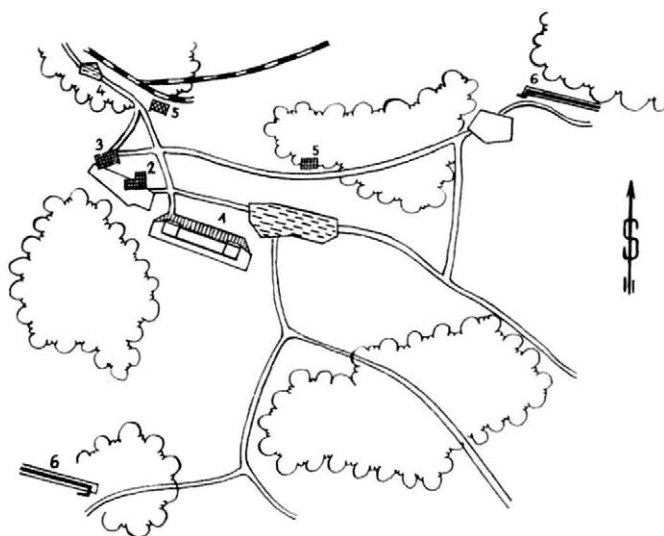
Základním objektem je letištní pás s provozně technickou částí letiště. V dostatečné vzdálenosti jsou sklady munice a sklad leteckých pohonných hmot, které spolu se sociálně hospodářskými objekty (kasárna a sídliště) tvoří komplex zařízení letiště.

Velmi vážnou složkou ochrany proti jadernému napadení je rozptyl letecké techniky, který uskutečňujeme tím, že v relativní blízkosti letištního pásu a provozně technické části letiště budujeme zpravidla dvě záložní letiště s uměle zpevněnou vzletovou a přistávací dráhou, tzv. startovky.

Jejich vzdálenost od hlavního objektu je dána požadavky ochrany proti ZHN, konfigurací terénu a leteckotechnickými požadavky. Tato záložní letiště bývají zpravidla ve vzdálenosti 8 až 28 km od operačního letiště.

Nejdůležitějším objektem z hlediska zachování provozuschopnosti letiště pro vlastní letectvo je nepoškozený letištní pás operačního letiště. Proto i vlastní bojová činnost musí být plánována a vedena tak, aby zejména letištní pás nebyl touto činností zničen nebo vážně poškozen.

LETIŠTNÍ OBJEKTY A JEJICH ROZMÍSTĚNÍ **V TERÉNU**

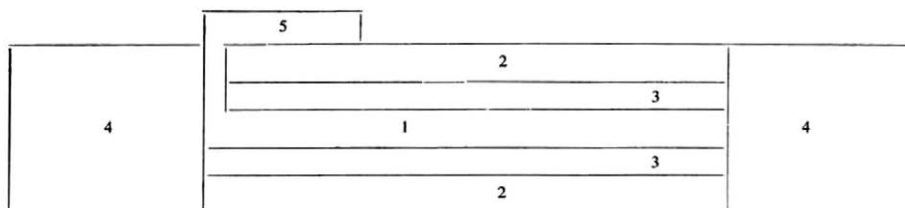

- Legenda:** 1 - letištní pás a provozně technická část
2 - kasárna
3 - ubytovny
4 - muniční sklad
5 - sklady leteckých pohonných hmot
6 - záložní letiště - startovky

V bojové činnosti bude nutné rychlým úderem zničit bránící se jednotky nepřítele a bez dlouhého zdržování ničením dílčích ohnisek odporu proniknout na odvrácený okraj letiště a přístupy k němu. Tento úkol mohou splnit výhodně tankové jednotky, které svým urychleným postupem zničí nepřítele bránícího se na přístupových směrech, rychle proniknou prostorem letiště, ničí zbytky jednotek nepřítele, případně i jeho techniku. Tím bude znemožněno nepříteli zahájit destrukční práce. To však vyžaduje, aby za tankovými jednotkami postupovaly jednotky, které dokončí zničení zbytků nepřítele, desadjustují nálože a zabrání diverzním skupinám v jejich činnosti.

K zahájení provozu vlastních leteckých pozemních sledů je výhodné zachovat neporušené provozně technické části letiště, z hlediska provozuschopnosti letiště to však není nutné. Proto vlastní jednotky při ovládnutí letiště vedou houževnatý boj s jednotkami nepřítele především tak, aby jim zabránily v přístupu k letištnímu pásu, případně k zanechané technice.

Při boji o letiště je důležité, aby nedošlo k poškození letištního pásu vlastní bojovou činností a proto je nutné respektovat technické možnosti tohoto pásu. Přitom nejde jen o to, aby se zabránilo poškození vlastní zpevněné dráhy (startovky), ale i dalších částí, k čemuž může dojít v důsledku neznalosti, např. vybudování okopů při zajištění letiště apod. To vyžaduje vydat zvláštní pokyny jednotkám určeným k ovládnutí letiště, nebo zařadit do jejich sestavy odborníky letištně technického zabezpečení.

Letištní pás startovky se skládá z těchto částí:

- 1 — zpevněná dráha (startovka),
- 2 — boční ochranný pás,
- 3 — zhutněný terén,
- 4 — předpolí,
- 5 — stanoviště letounů.

Základní charakteristiky letištního pásu

Údaje	Letištní pás (m)		
	I. stupně	II. stupně	III. stupně
Délka dráhy s umělým povrchem	2500	2000	1800
Délka předpolí	200	200	100—200
Šířka umělé dráhy (startovky)	25	20	20
Šířka zpevněných bočních pásů	17,5	12,5	12,5
Šířka stanoviště letounů	45	25	20

K poškození letištního pásu může dojít výhradně bojovou činností, přesun techniky přes letištní pás jej nemůže poškodit. Proto není nutné zvlášť se vyhýbat provozu přes ochranný pás, pokud na něm nebudou pásová vozidla otáčet ap., při čemž by mohlo dojít k částečnému poškození.

Ostatní objekty, jako jsou sklady, kasárna ap. nejsou objekty bezpodmínečně nutné k provozu, avšak je výhodné předejít jejich zničení, neboť tak se usnadní provoz vlastních jednotek na letišti. Zejména muniční sklad, který dokud nebude ovládnut, bude zdrojem nebezpečí, stejně jako sklad leteckých pohonných hmot.

Zvláštní význam však mají záložní letiště, která umožní v dalším provozu rozptýlit vlastní letecké techniky, případně při poškození hlavního letištního pásu umožní přistávání a starty do doby, než bude uveden do provozu. I když vzhledem ke vzdálenostem záložních letišť jejich ovládnutí nebude úkolem stejného předsunutého odřadu, přesto je nutné znát jejich význam z hlediska dalšího leteckého provozu.

V některých případech však budou záložní letiště na směru postupu vlastních jednotek. V takových případech je nutné ovládnout letiště obdobně, jako by šlo o operační letiště, zabránit jeho poškození a zabezpečit jeho ochranu do přechodu dalších jednotek, avšak bez časového zdržení v plnění úkolu ovládnout operační letiště.

ZPŮSOBY OVLÁDNUTÍ NEPŘÁTELSKÝCH LETIŠŤ POZEMNÍMI VOJSKY

Při ovládnutí letiště je rozhodující, zda předpokládáme ovládnout je pouze s cílem znemožnit nepříteli leteckou činnost a zničit jeho techniku na letišti, či zda předpokládáme uvést je do provozu k využití při letištním manévru vlastních leteckých útvarů.

V prvním případě, tj. k vyřazení letiště je vhodnější využít jiné prostředky, zejména údery letectva, případně raketového vojska.

Z hlediska bojové činnosti pozemních vojsk je závažným úkolem ovládnout letiště tak, aby po relativně malých úpravách mohlo být uvedeno do provozu. Plnit tento náročný úkol je jeden ze závažných problémů pozemních vojsk, neboť letectvo nepřítele při přiblížení fronty uskutečňuje včas letištní manévry, aby předešlo ohrožení vlastní techniky. Proto s ovládnutím letiště v neporušeném stavu v důsledku postupu vlastních vojsk můžeme počítat výjimečně. Rozhodující úlohu sehrají v tomto překvapivé údery vzdušných výsadků a rychle pronikajících předsunutých odřadů, odtrhujících se od vlastních sil a pronikajících urychleně do sestavy nepřítele.

Ovládnutí letiště silami předsunutého odřadu v součinnosti se vzdušným výsadkem je jeden z nejúčinnějších způsobů ovládnutí letiště při zachování jeho provozuschopnosti. Vzdušný výsadek dobývá letiště některým ze čtyř základních způsobů:

- vysazením přímo na letišti, což umožňuje nepříteli překvapit a možnost získat letiště v provozuschopném stavu (s touto variantou však nepřítel nejvíce počítá);

- vysazením mimo letiště, ale v jeho blízkosti;

- vysazením výsadku na větší vzdálenosti od letiště, při tomto způsobu ztrácí se možnost překvapení, nepřítel má možnost nejen přehradit předpokládané směry činnosti výsadku, ale dokonce může zesílit obranu jednotlivých důležitých objektů letiště;

- anebo kombinací uvedených způsobů.

Složení vzdušného výsadku bude záviset na úkolu a na síle nepřátelských jednotek umístěných na letišti nebo v jeho bezprostřední blízkosti. Svou úlohu bude hrát i doba předpokládaného střetnutí s předsunutým odřadem. Složení výsadku dále ovlivní i terénní podmínky nepřátelského letiště a ráz přilehlého terénu. Delší dobu je možné bránit letiště, která jsou umístěná v lesních masívech, než letiště v rovinatém a přehledném terénu. Tyto okolnosti jsou zejména důležité ke stanovení doby, kdy má dojít ke spojení s předsunutým odřadem.

K ovládnutí letiště budeme využívat vzdušný výsadek v síle výsadkového praporu až výsadkové brigády a k ovládnutí menších letištních zařízení výsadky o menší síle. Z toho pak zpětně budou vyplývat i časové možnosti výsadku, po kterou dobu bude schopen vést samostatně boj, čímž bude určena doba setkání s jednotkami předsunutých odřadů.

Doba k vysazení výsadku je určena jednak plánem operace, jednak vývojem celkové situace. Denní doba pro vysazení výsadku není rozhodující. Ke snížení zranitelnosti výsadku na odletových plochách a při přeletu, plánuje se většinou tato činnost na noc a vysazení na rozednění. To umožní výsadku využít výhod denní doby k ovládnutí letištních objektů, dále to umožní včasný a skrytý přesun předsunutých odřadů.

V některých případech je výhodné vysazovat vzdušné výsadky k boji o letiště pod ochranou tmy, zejména jde-li o letiště se speciálním denním provozem. Vzhledem k tomu, že je nutné pro vysazení dodržet zásadu, aby vysazení bylo uskutečněno mimo hlavní provoz letiště, v mnohých případech bude nutné vysazovat vzdušné výsadky před setměním. V tomto případě může dojít ke spojení výsadku s předsunutým odřadem v kterémkoliv denní době.

Použití taktických vzdušných výsadků závisí do značné míry na jejich časových možnostech v závislosti na vývinu situace na frontě. Příprava k použití taktického vzdušného výsadku v síle motostřeleckého praporu (podle stupně předběžných příprav) trvá 6 až 12 hodin, výsadku v hodnotě rot 5 i více hodin. Tato doba je ovlivněna přípravou letu a jednotky, určené jako vzdušný výsadek, dále plánováním použití výsadku ve štábu armády a divize. Je příliš dlouhá a neumožňuje využít taktický vzdušný výsadek v průběhu vedení boje, nebyla-li tato činnost dostatečně dlouho předem plánovaná.

Vydeme-li z předpokladu, že je třeba zmocnit se objektu v hloubce 50 km, pak příprava vzdušného výsadku trvá 5 hodin přípravy a k tomu je nutné připočítat další dobu, potřebnou na vlastní přesun do prostoru vysazení a zahájení boje k ovládnutí objektu. Za tu dobu, použijeme-li jako předsunutý odřad pluk druhého sledu, postupující 15—20 km za jednotkami prvního sledu, je schopen tuto vzdálenost překonat za jednu hodinu. K překonání 50 km (vzdálenost k objektu) při tempu postupu 8—12 km/h. je nutné počítat dalších 4—6 hodin, celkem tedy je schopen PO ovládnout objekt za 5 až 7 hodin.

Srovnáme-li tuto časovou kalkulaci s možností taktického vzdušného výsadku, pak vidíme, že současná organizace jejich použití neumožňuje v běžných případech podstatné časové zvýhodnění vezme-li v úvahu, že výsadek v síle roty je schopen zásahu do pěti hodin, nepočítaje v to dobu vlastního přesunu a ovládnutí určeného objektu. To však nevylučuje, aby i přes nepodstatnou časovou výhodu byly taktické vzdušné výsadky používány. Je třeba vzít v úvahu jeden z důležitých činitelů, kterým je překvapení, což bude hrát podstatnou úlohu při ovládnutí provozuschopného letiště.

Aby mohly být možnosti taktického vzdušného výsadku plně využity, zejména v souladu s vývojem situace na frontě, je nutné podstatně zkrátit dobu jeho

přípravy. To můžeme dosáhnout, bude-li činnost vzdušného výsadku předem plánována. Avšak takto připravovaná činnost má řadu nevýhod, především v tom, že velitel svazku má k dispozici vzdušné přepravní prostředky, které jsou vázány na vývoj určité situace, i když ve variantách. Současně jsou vázány síly motostřeleckých útvarů, které jsou připraveny k použití jako vzdušný výsadek.

I když příprava variant použití taktického vzdušného výsadku je řešením jak využít možnosti vzdušných výsadků, přesto vývoj situace na frontě bude podléhat nepředvídaným vlivům a proto bude žádoucí včas reagovat na změny v situaci. Realizovat tento záměr znamená další nároky na zkrácení doby přípravy výsadku k letu.

K získání času a tím zvýšení schopnosti manévru taktických vzdušných výsadků by přispělo vytvořit vrtulníkové jednotky divize k plnění úkolů taktických vzdušných výsadků a současně organizovat u motostřelecké divize výsadkovou rotu. Tímto řešením by se podstatně zvýšila operativnost používání taktických vzdušných výsadků v rámci divize, zvýšily by se její bojové možnosti i bojové možnosti předsunutých odřadů a hlavně by vzrostlo tempo postupu PO a tím i tempo postupu divize. I když není cílem poukázat na další výhody z této organizace plynoucí, je nutné uvést, že organizace takové mobilní jednotky v rámci svazku by vedla ke zvýšení palebné a úderné síly svazku.

Dalším způsobem ovládnutí letišť bude jejich ovládnutí pozemními vojsky. Poněvadž nepřítel před opuštěním letiště bude se snažit zničit jeho zařízení a tak zmařit jeho použití našimi vojsky, je nutné mu v tom překvapivou činností zabránit. Nepřítel bude letiště opouštět podle plánu, zpravidla při přiblížení se linie fronty na 150 až 100 km a proto mohou ovládnout letiště předsunuté odřady svazků, které vytvořily klíny v sestavě nepřítel a pronikají po prolomení obrany nepřítel vpřed bez ohledu na postup ostatních svazků. Tyto klíny do sestavy nepřítel jsou schopny vytvořit především tankové divize. Proto jejich předsunuté odřady mají nejlepší možnost proniknout k letišťům ještě před jejich opuštěním a zmocňovat se jich v neporušeném stavu, v některých případech dokonce ničit nepřátelskou leteckou techniku na letišťích a zmocňovat se v neporušeném stavu zařízení, nutných k zabezpečení leteckého provozu.

Není vyloučeno, že k ovládnutí letišť mohou být určeny i hlavní síly. Tento případ však nebude typický, neboť půjde zpravidla o letiště již opuštěné, na kterém nepřítel dostatečně s předstihem provedl destrukční práce (měl-li zájem o jeho zničení). Přesto je nutné, aby i jednotky hlavních sil svazků měly základní představu o zařízení na letišti, aby bojovou činností, případně pouhým přesunem třeba druhých sledů, nedošlo k dalšímu poškození v případech, kdy velení letecké armády má o letišti zájem, i když nebylo zahrnuto do úkolů pozemních vojsk jeho ovládnutí.

POZEMNÍ TECHNICKÉ SLEDY LETECTVA, JEJICH ÚKOLY A MOŽNOSTI

I když bojová činnost vlastních vojsk bude předem sladěna a uskutečňována s největším možným překvapením, nelze předpokládat, že by ovládnutá nepřátelská letiště byla bez jakéhokoli porušení. To budou případy pouze ojedinělé, kdy bude možné využít letiště nepřítel k manévru vlastního leteckého útvaru nebo jednotky bez oprav. K budování letišť za bojové situace v útočné

či obranné operaci, má letecká armáda k dispozici speciální útvary podléhající přímo náčelníku týlu letecké armády; jsou to letištní stavební prapory.

Jejich úkolem je:

- stavět nová polní letiště,
- rozšiřovat a opravovat letiště současná a letištní objekty,
- budovat komunikační síť na jednotlivých letištích.

Proto je nutné na každé letiště, které má být ovládnuto, plánovat zasazení alespoň jedné letecké stavební roty. Skutečnou potřebu stavebních praporů můžeme zjistit až po průzkumu na ovládnutém letišti.

Rychlost obnovy ovládnutých letišť je v první řadě závislá na rychlosti přesunu leteckých stavebních jednotek a útvarů do prostoru letiště a na pracovní kapacitě strojního vybavení těchto speciálních leteckých útvarů a jednotek. Ovšem podstatnou úlohu bude rovněž hrát stupeň poškození vzletové a přistávací dráhy.

Současná organizace leteckých stavebních praporů zabezpečuje problémy obnovy ovládnutých letišť, jakož i budování nových polních letišť. Útvar je členěn na ženijní stavební roty, z nichž každá má veškeré ženijní a stavební stroje, dopravní prostředky, jakož i vycvičený personál pro pomocné stavební práce.

Aby na ovládnutém letišti se mohla zahájit činnost co nejdříve, nebo aby mohlo být letiště vybudováno v co nejkratším čase, je nutné, aby letecké stavební jednotky, popř. útvary, dorazily k místu plnění úkolů v nejkratším čase. Proto je musíme začleňovat do sestavy prvosledových svazků pozemních vojsk. Současně však musíme mít na zřeteli, že jejich vybavení nedává možnost ochrany proti jakémukoliv napadení a z hlediska pozemních vojsk uvážit, že tyto stavební jednotky jsou značně nepohyblivé, neboť průměrná pochodová rychlost za přesunu i na poměrně dobrých komunikacích je pouze 15–20 km/h. Tento speciální útvar bude potřebovat ochranu nejen na přesunu, ale při vlastních pracích.

Letecké stavební prapory se začleňují do pochodového proudu vševojskového svazku, kterému je uloženo rozhodným úderem ovládnout letiště protivníka. Podle současných rozporů se letecký stavební prapor začleňuje za tyl vševojskového svazku, což znamená, že postupuje 30–50 km od čáry dotyku. Realizovat tento současný požadavek znamená, že letecký stavební prapor je schopen dosáhnout prostoru letiště značně opožděně. Pro kalkulaci doby dosažení letiště je nutné brát v úvahu nejen pouhou vzdálenost k letišti, ale i tu okolnost, že před ním je celá sestava svazku, kterou by bylo nutné překonat. To vše nebude reálné, neboť prvosledové útvary nadále povedou bojovou činnost. Proto musíme předpokládat, že celá sestava překoná vzdálenost 30 až 50 km za dobu 8 až 14 hodin. To je reálný čas, ve kterém může letecký stavební prapor dorazit na staveniště po ovládnutí letiště.

Avšak tyto časové možnosti leteckého stavebního praporu jsou neuspokojivé, zejména ovládl-li letiště předsunutý odřad v dostatečném časovém předstihu před hlavními silami. Proto je nutné hledat možnosti lepšího začlenění leteckého stavebního praporu do sestavy svazku. Jsou tyto možnosti:

- začlenit letecký stavební prapor blíže než je jeho tyl; tato možnost je reálná, avšak důsledky, vyplývající ze začlenění, by byly obtížně řešitelné, kdyby bylo nutné zasazovat jednotky postupující za prvním sledem,
- vyčlenit pro postup leteckých jednotek samostatnou pochodovou osu, po které by se po celou dobu pohybovaly. Vzdálenost by bylo možné volit na úrovni

týlu svazku, avšak po ovládnutí letiště bylo by možné je zasadit urychleně. V tomto případě vzdálenost 30—50 km by byly schopny jednotky překonat za dobu podstatně kratší, neboť by nebyly vázány na postup vojsk před jejich pochodovým proudem,

— k obnově letiště, které ovládl předsunutý odřad, vyčleňovat leteckou stavební rotu, postupující po ose předsunutého odřadu. V tomto případě by postup roty nebyl vázán na postup vojsk před jejich sestavou a rota by mohla dosáhnout letiště bezprostředně po jeho ovládnutí. Složitým problémem však zůstává v tomto případě otázka ochrany a obrany letecké stavební jednotky v době přesunu a zahájení obnovovacích prací. Je obtížné tuto ochranu a obranu řešit silami PO, proto se vyčleňuje jednotka druhosledového útvaru. Avšak ne vždy bude výhodné takto začleňovat leteckou stavební jednotku, zejména, bude-li PO postupovat na směru odlišném od postupu hlavních sil.

Aby letecké stavební jednotky splnily časově své úkoly, je nutné budoucí staveniště prozkoumat a na základě průzkumu vypracovat polní projektovou dokumentaci. Tyto úkoly plní speciální skupiny projekčního průzkumu a je nutné, aby na letiště, určené k obnově, dorazily o 4—6 hodin dříve před příchodem hlavních sil stavební jednotky. Proto se začleňují do sestavy svazku.

Dosud platný názor začleňovat tyto průzkumné skupiny v blízkosti VS má nevýhodu v tom, že jeho postup nemusí odpovídat nejvhodnějšímu směru postupu k letišti. Proto je výhodné začleňovat je za TVS pluku, který má za úkol ovládnout letiště, bude účelné začlenit tuto skupinu do jeho sestavy.

Složení skupiny bude záviset na předpokládaném rozsahu obnovovacích prací a vojenskoodborné vyspělosti osob. Jako variantu složení skupiny můžeme předpokládat skupinu v počtu 5—7 osob s jedním až dvěma dopravními prostředky.

Kromě vytvoření podmínek na letišti pro bezpečné přistání vybudováním nebo obnovením vzletové a přistávací dráhy, je nutné přistání letectva zabezpečit z hlediska materiálně technického zabezpečení a pozemního zabezpečení navigace. Za tím účelem je každý letecký pluk zabezpečován leteckým praporem po stránce materiálně technické a praporem pozemního zabezpečení navigace. Budeme-li po ovládnutí letiště přisunovat zásoby a odsunovat raněné, pak z obou zabezpečujících útvarů stačí vyčlenit provozní skupiny, schopné zabezpečit letecký pluk krátkodobě po všech stránkách.

Tyto provozní skupiny se budou přesunovat tak, aby dorazily na letiště 2—3 hodiny před skončením obnovovacích prací, tj., aby mohly zabezpečit přijetí letectva. Jejich prostředky jsou mobilní a tvoří skupiny u leteckého praporu v počtu cca 30 vozidel, u praporu pozemního zabezpečení navigace cca 10 vozidel.

Jeden ze závažných úkolů, který budou plnit předsunuté odřady, bude ovládnutí nepřátelských letišť. Vzhledem k tomu, že jde o problematiku značně složitou, při které je třeba plánovat nejen vlastní bojovou činnost předsunutého odřadu a jeho všestranné zabezpečení, ale současně i řešit otázky součinnosti především s pozemními technickými sledy letectva, dále brát v úvahu pravděpodobnou činnost nepřítele na jednotlivých letištích a přístupech k nim, je nutné tuto problematiku znát a při plánování z ní vycházet.

Proto jsem v článku poukázal na některé současné problémy. Vzhledem k tomu, že problematika není zejména v otázkách součinnosti s útvary letectva podrobně procvičována a nejsou z ní zkušenosti dostatečně zevšeobecněny, může být tento článek vodítkem zejména při teoretické přípravě na cvičení.

Mechanizace a automatizace velení prostředků PVO

Mohutný rozmach letectva v druhé světové válce zapojil do řešení problémů protivzdušné obrany i takové osobnosti, jako byl zakladatel kybernetiky matematik Norbert WIENER. Zabýval se otázkami radiolokačního průzkumu v systému protivzdušné obrany a technickými problémy spjatými s teoretickým výzkumem v oblasti přenosové techniky a využití analogových počítačích strojů v systému řízení palby protiletadlového dělostřelectva. Již tehdy rychlost letounů a složitost úlohy střetnutí vyvolaly nezbytnost strojového řešení daných problémů.

V období po roce 1945 pokračuje technický rozmach letectva rychleji vpřed. Soudobé letouny jsou dokonale vybaveny technickými prostředky k plnění obtížných úkolů bez ohledu na různorodost podmínek válčišť, ročního a denního období.

Naproti tomu technický vývoj protivzdušné obrany především v otázkách předávání informací, se při srovnání s rozmachem letectva poněkud opozdil. Projevuje se to především na toku informací o vzdušném nepříteli, což je problém hlavní a podstatný. Je zatím řešen bez využití mechanizace nebo automatizace, takže je závislý pouze na práci „obsluhy — člověka“, který může velmi těžko soutěžit v rychlosti a přesnosti s nejmodernější technikou letectva pravděpodobného protivníka.

Proto také vojenská protivzdušná obrana je schopna jen s krajním vypětím sil vést úspěšný boj se vzdušným protivníkem.

Současný stav a možnosti velení prostředků POV

Boj se vzdušným protivníkem u vševojskových svazků a svazů vedou:

- útvary protiletadlového dělostřelectva, tj. plo, plp, plb,
- vševojskové útvary střelbou z ručních zbraní na nízkoleťící cíle,
- tankové jednotky vyzbrojené pl kulomety 12,7 mm DŠK proti nízkoleťícím cílům.

Základem úspěšného boje se vzdušným nepřítelem je včasné jeho zjištění, rozpoznání a uvědomění jednotek o něm.

Vojenská protivzdušná obrana může tyto informace získat v zásadě ze dvou zdrojů zpráv:

a) V počátečním období válečného konfliktu ze sítě uvědomování PVOS. V tomto období vedení bojové činnosti na vlastním státním území využíváme informace sítě uvědomování protivzdušné obrany státu. Odposlouchávají je všechny orgány velení protivzdušné obrany, to je VS plo, plp, plb, VS NPOV svazku i svazů. Časové zpoždění těchto informací je maximálně 2 minuty, což při rychlosti nepřátelských letounů 250 m/vt odpovídá 30 km. Zjistíme-li letouny protivníka radiotechnickými prostředky rozmístěnými podél státní hranice na vzdálenost minimálně 100 km, je dostatek času k včasnému zahájení boje prostředků protivzdušné obrany. Potíže však nastávají, použije-li protivník takticky přiletu v malých výškách. Pokud bude přilet kolem výšky 500 m, sníží se délka zjištění o 50 %

a bude-li pod 500 m, je pro nás prakticky nezjistitelný. Ani použití vlastních průzkumných prostředků vojenské protivzdušné obrany situaci podstatně nelepší.

b) V průběhu války mimo vlastní státní území ze sítě uvědomování frontu nebo armády. Jakmile vševojenské svazy opustí při bojové činnosti vlastní státní území, musí zajistit průzkum a uvědomování o vzdušném nepříteli vlastními prostředky, to je rtpr armády nebo frontu.

Tyto sítě uvědomování pak zabezpečují informovanost štábů jednotek protivzdušné obrany a vševojenských útvarů, které slouží k všeobecné informaci. Na základě těchto informací organizují pak štáby útvarů protivzdušné obrany svůj vlastní průzkum, orientovaný již na potřeby jednotlivých útvarů. U vševojenských svazků a svazů je pak nutné postarat se cestou vlastních velitelských sítí uvědomování o předání těchto informací všem ostatním útvarům.

Obrázky 1 a 2 nám mají dát alespoň představu o problematice cesty informace od jejího vzniku až do příchodu k vykonavateli. Vysvětlí z nich, kolika stupni velení a především přes kolik „osob — obsluh“ informace prochází a kolik času zbývá vykonavatelům k zahájení včasného boje. Tyto možnosti však odpovídají za nejvýhodnějších podmínek pro celou činnost.

Musíme však počítat s tím, že:

— vzdušný nepřítel nebude zjištěn na maximálních dálkách dosahu radiolokátorů,

— nepřítel bude využívat taktiky příletu v malých výškách,

— naše průzkumné prostředky nebudou na nejlepších stanovištích, což jim sníží dosahy a technické parametry,

— nepřítel bude rušit naše radiolokátory a rádiové stanice,

— naše štáby a obsluhy nebudou vždy výtečně sladěny, bude docházet ke zpoždění a chybám,

— práce štábů a obsluh bude ztížena i použitím prostředků PCHOJ.

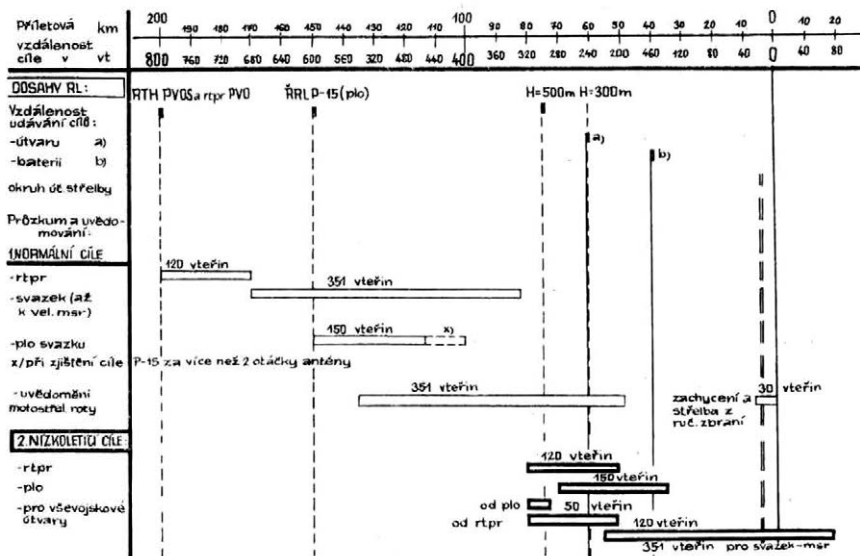
Z obrázku 1 je patrné, jak za těchto okolností se zkracuje doba pro přípravu jednotek protivzdušné obrany k zahájení boje.

Předcházející rozbor nám dostatečně odhaluje základní příčiny a problémy vojenské protivzdušné obrany a jejího velení. Jsou to:

1. Technické vybavení útvarů protivzdušné obrany s důrazem na radiolokační techniku a její možnosti.

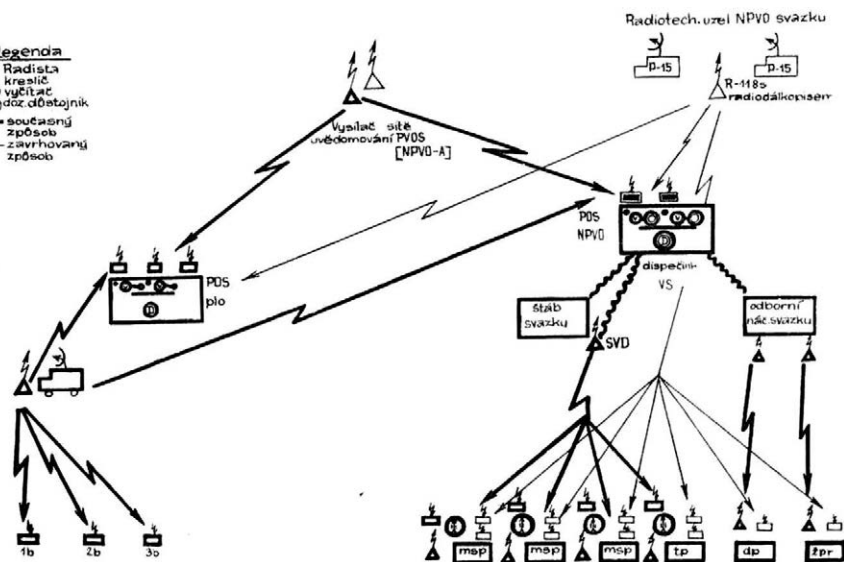
2. Organizace, technické možnosti a způsob uvědomování jednotek protivzdušné obrany a ostatních útvarů všech druhů zbraní o vzdušném nebezpečí.

3. Současné technické vybavení, taktika bojové činnosti a stupeň vycvičenosti pravděpodobného nepřítel.

Obr. 1

legenda
 • Radista
 ○ kreslič
 ⊙ vyčítáč
 ⊕ voz, důstojník
 — současný způsob
 — zavrňovaný způsob

Obr. 2: Průběh informace u vševojskového svazku

Tato příčina (ad 3) je určující. Nemůžeme ji ovlivnit, ale musíme ji soustavně studovat a podle ní řešit především technické zabezpečení vojskové protivzdušné obrany takovými prostředky, které nám plně zabezpečí úspěšný boj s pravděpodobným nepřítelem.

V zásadě jde o nutnost rozhodnout organizaci uvědomování s přihlédnutím na potřeby útvarů protivzdušné obrany a ostatních útvarů s potřebným technickým perspektivním předstihem. Na tomto základě pak přistoupit k systematickému budování těchto systémů s tím co můžeme organizačně a materiálově řešit ihned (do 1 roku) a co řešit postupným technickým zlepšováním v budoucnu.

Ihned můžeme řešit tyto otázky:

- organizaci průzkumu a uvědomování v počátečním období války a za bojové činnosti po opuštění státního území,
- organizaci jednotek protivzdušné obrany u vševojskových svazků a průzkum a uvědomování útvarů svazku,
- využití dostupné techniky k vybavení jednotek protivzdušné obrany (např. AVK-1, radiodálnopisy, stanice R-118, dekódovače, zařízení k převodu grafických textů do číselových, směrové stanice),
- předávání souřadnic cílů ujednotit do jednoho systému,

— vyřešit průzkum na stupni útvaru protivzdušné obrany.

Z technických problémů, jejichž řešení si vyžádá určitý čas, uvádím:

Zlepšit parametry radiolokátorů s důrazem na snížení vlivu terénu na dosah radiolokátoru, spodní hranice výšky zjišťovaného cíle na 100 m se současným zvětšením dosahu bez ohledu na terénní podmínky, rozměrů a váhy radiolokátorů (využití tranzistorů, tištěných spojů, integrovaných obvodů apod.) a zvýšení odolnosti přístrojů proti mechanickým poruchám.

Vyřešit přenosovou techniku tak, aby informace o cíli byly předávány automaticky.

U stanic R-118 s radiodálnopisem dosáhnout, aby zpráva nebyla uváděna na dálnopisný pásek, ale šla v otevřené řeči do sluchátek (např. pro kresliče plánů).

V organizaci průzkumu a uvědomování na stupni svazu a svazku dosáhnout zrychlení průběhu informací (viz obr. 2), případně dalšími možnostmi, jako:

- zavedením rádiových stanic R-118 s radiodálnopisy,
- využitím výkonných obrazovek radiolokátorů apod.

U vševojskových svazků pak organizovat vlastní síť uvědomování podle nové

organizace a s využitím prostředků radio-technického uzlu. Odposlech této sítě uskutečňovat u svazku na VS pl útvaru, štábech msp, tp, dp, žpr a TVS svazku, případně dalších. U msp a tp organizovat odposlech i u pl baterií těchto útvarů.

Informace předávat pouze jedním systémem souřadnic — čtvercovou sítí PVO i u radiolokátorů. K tomu upravit přehledové obrazovky řídicích radiolokátorů tak, aby s přepínáním dosahu radiolokátoru byla vyřešena i světelná síť PVO (základní čtverce) v příslušném rozsahu. Toto zařízení však musí zároveň umožňovat vertikální a horizontální posun sítě o hodnotu malého čtverce sítě PVO (využitím principu vychylování počátku časové osy).

Při tomto řešení u pl útvaru svazku odposlouchávat síť uvědomování náčelníka PVO svazku. Vlastním řídicím radiolokátorem organizovat průzkum na přímé potřeby a řízení palby pl útvaru. Tuto síť odposlouchávat na VS pl útvaru a VS jednotlivých baterií.

Velitel pl útvaru bude velitelům baterií pouze upřesňovat, které cíle bude každá baterie postřelovat.

Tyto úvahy nevyčerpávají všechny možnosti, mají být pouze náznakem, jakou cestou se ubírat při řešení tohoto problému. V těchto otázkách mohou mít hlavní slovo především techničtí odborníci.

Při řešení záležitostí státu dělníků a rolníků je nutné dodržovat zásadu kolektivního řízení. Ale jakékoli přehánění zásady kolektivního řízení, jakékoli přeměňování kolektivních orgánů ve žvanírny je obrovským zlem a tomuto zlu je nutné stůj co stůj co nejrychleji učinit konec a nezastavovat se přitom před ničím. Zásada kolektivního řízení nesmí překročit absolutně nezbytné minimum ani pokud jde o počet členů kolektivních orgánů, ani pokud jde o praktické řízení práce, zabraňování dlouhým řečem, o co nejrychlejší výměnu názorů, které se musí omezit na podání zprávy a na přesné praktické návrhy.

Grafická metoda

plánování

činnosti a kontroly

Význam plánování jako důležité součásti řízení uznávají plně jak velitelé, tak příslušníci štábů. V uplynulém období byla zaměřena pozornost i k některým novým metodám plánování, v nichž na čelním místě je i matematika, jako např. v síťových grafech metod CPM a PERT, které tak do určité míry nahradily dříve používané a zpracovávané harmonogramy činnosti.

V článku chci na příkladu štábu dělostřelecké skupiny ukázat možný způsob plánování činnosti a kontroly grafickou metodou, která kromě vyjádření chronologického postupu prací umožňuje i předeem vyjadřovat stav, který by měl být zjišťován při kontrolách. Cílem není tedy podrobně a zcela přesně vyjadřovat časové nebo obsahové trvání uvažovaných činností, jejichž plánováním se štáb zabývá, nýbrž ukázat možný způsob plánování a tak alespoň zčásti přispět k dalšímu zvýšení této tak důležité činnosti velitelů a štábů.

Grafická metoda plánování činnosti a kontroly, jak ji dále rozvádím na příkladu, je co do obsahu a využití velmi jednoduchá. Můžeme ji různě přizpůsobovat a proto i vyjádřený způsob použití není jediné možné. Při jejím použití je nutné vyjít, tak jako ve všech jiných metodách,

z analýzy celkové činnosti a časových ohodnocení jednotlivých úkolů včetně jejich návaznosti, které jsou pak základem při jejich plánování.

Tato metoda má 3 základní části:

První část grafu je v podstatě **síťový chronogram činností**, který v časovém sledu trvání zachycuje začátek a konec jednotlivých činností a jejich vzájemnou návaznost. Jednotlivé činnosti jsou proto zachycovány v časovém sledu tak, že časové zahájení a trvání je vyznačováno zleva doprava a shora dolů, při čemž každá z dílčích činností je analogicky očíslována. Vhodným způsobem, vyjádřeným v legendě, je vyznačeno i zahájení, trvání, přerušení a ukončení trvání každé činnosti.

Druhá část grafu vyjadřuje kvantitativní plnění jednotlivých plánovaných činností a to ve stejném časovém sledu jako 1. část. Společná s 3. částí grafu je pak stupnice „procento splnění“, která umožňuje vzhledem k určené době vyčíst hodnotu kvantitativního splnění daného úkolu.

Třetí část grafu je určena k vyjádření plánovaného i skutečného plnění jednotlivých úkolů, vyznačených v 1. a 2. části a umožňuje graficky vyjádřit stav, očekávaný v okamžiku kontrol. Stupnice „pro-

cento splnění“ se vztahuje ke všem jednotlivým úkolům plánované činnosti. Očekávaný stav je vyjádřen tzv. bilanční křivkou, jejíž sestavení je zřejmé z rozvedeného příkladu. Ta pak názorně vyjadřuje požadovaný stav splnění jednotlivého úkolu v dané době.

Možné využití metody plánování činnosti a kontroly ukáží na příkladu velitele a štábu dělostřelecké skupiny. Vyjděme z těchto předpokladů:

— dělostřelecká skupina ve složení dvou dělostřeleckých oddílů rozmístěných spolu s podporovanými útvary mimo dotyk s nepřítelem, obdržela v ranních hodinách D 1 úkol: „Během dvou dnů a noci připravit a vybudovat prostor bojové činnosti dělostřelecké skupiny. K ženijnímu budování palebných postavení využít přidělené lžicové rypadlo.“

— k upřesnění plnění úkolu bylo stanoveno: „Prostor bojového rozmístění a jeho přípravu maximálně utajit. Proto za dne provádět pouze rekognoskace, topografické vyměření a skrytě i výstavbu linkového spojení. Ostatní úkony, především ženijní budování pozorovatelů a palebných postavení plnit pouze v noci.“

Vzhledem k úkolům, plněným v dosavadním prostoru, stanovil velitel skupiny,

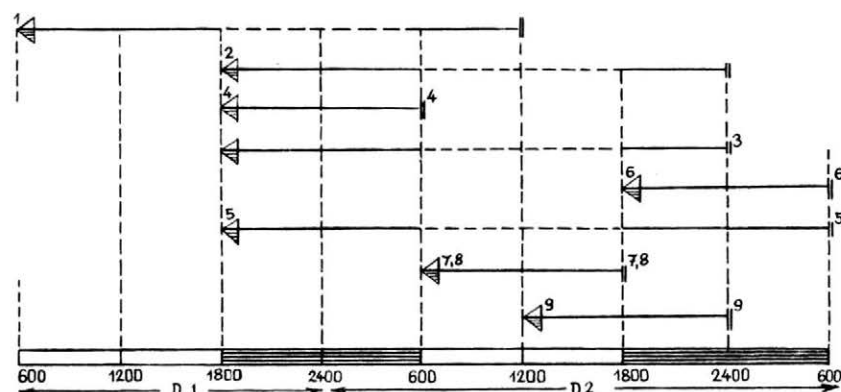
že k ženijnímu budování pozorovatelů vyčlení každý oddíl pracovní skupinu 20 osob, k budování palebných postavení pak skupinu v minimálním počtu 50 osob. Lžicové rypadlo přidělí pro každou noc jednomu z oddílů, topografické připojení zkontrolovat prostředky dělostřelecké skupiny během druhého dne. Přípravu prostoru bojové činnosti naplánuje štáb skupiny, rozsah a postup plnění jednotlivých opatření vydá velitelům oddílů. Postup prací kontrolovat v ranních hodinách druhého dne a ve 24.00 hod. D 2.

Náčelník štábu s operační skupinou kalkuluje s tímto rozsahem prací a předpokladem jejich plnění:

1 — rekognoskace a vyměření pozorovatelů a palebných postavení, které uskutečnit tak, aby rekognoskace umožnila ženijní budování se soumrakem dnešního dne, topografické připojení dokončit do 12.00 dne D 2. Úkol plní vyčleněná skupina obou oddílů současně.

2 — při ženijním budování pozorovatelů využít v nejnutnějším rozsahu trhaviny samostatně v rámci každého oddílu a ukončit do 24.00 hod. dne D 2.

3,5 — palebná postavení budovat ženijně rovněž v duchu směrnice velitele skupiny (úkol 3 — budování u 1. oddílu,

Graf 1: Síťový chronogram hlavních úkolů.

Legenda.

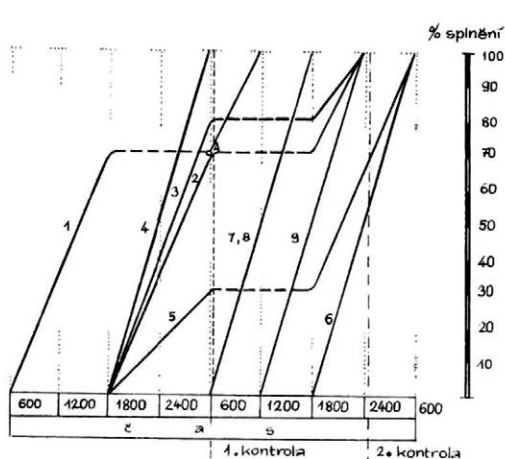
1, 2, 3, ... číslo úkolu

— zahájení plnění

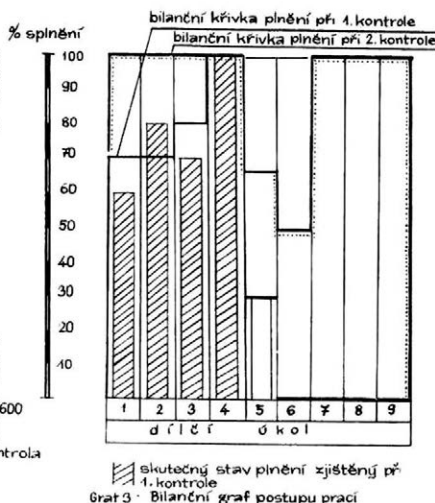
|| ukončení plnění

— plnění

--- přerušení plnění

Graf 2 Kvantitativní graf plnění úkolů

Graf 3 Bilanční graf postupu prací

úkol 5 — budování u 2. oddílu). Při ukončení ženijního budování dbát přísně na zamaskování.

4,6 — strojní budování palebných postavení uskutečnit v noci z D 1 na D 2 u 1. oddílu (úkol 4), v další noci pak u 2. oddílu (úkol 6).

7 — spojení budovat samostatně v rámci oddílů během D 2

8 — topografické připojení kontrolovat rovněž během D 2 prostředky dělostřelecké skupiny.

9 — fotografovat a panoramatické snímky zhotovit s využitím přidělených prostředků skupiny během odpoledne D 2, snímky v nařazeném počtu kopií z pozorovatelů velitelů oddílů předložit do 24.00 hod.

Uvažované hlavní úkoly, vytvářející ve svém souhrnu celkovou činnost, nutnou ke splnění úkolu přípravy a vybudování prostoru bojové činnosti dělostřelecké skupiny, jsou uvedeny v **grafu 1**.

Při určování časového trvání prací musíme přihlídnout jak k rozsahu, tak i počtu pracovníků. Tak k vybudování jedné pozorovatelnosti počítáme potřebu 8 dv, při čemž v rámci oddílu předpokládáme 4 pozorovatelnosti, tj.:

potřeba 4. 8 = 32 dv.

kapacita 2. 20 = 40 dv.

Obdobně pro jedno palebné postavení kalkulujeme s nutným výkopem 17 m³, tj. v rámci oddílu 18. 17 = 306 m³, při čemž kapacitu lžicového rypadla počítáme 50 m³/h, což představuje přibližně 6 pracovních hodin. Kromě toho uvažujeme přesuny rypadla, vybudování 3 okopů starších důstojníků baterií, vybudování a zpevnění úkrytů pro obsluhu a maskování. Obdobné úvahy jsou i k časovému splnění ostatních uvažovaných úkolů.

Na **grafu 2** je vyznačen pak plánovaný průběh jednotlivých úkolů, jejichž objem k danému času můžeme vyčíst na stupnici, označující procento splnění. Bilanční graf postupu prací, vyjádřený v **grafu 3**, je předurčen nejen k zaznamenávání stavu plnění jednotlivých úkolů v dané době, nýbrž i k vyznačení plánovaného stavu plnění, čímž pak můžeme porovnat obě hodnoty a přijmout nutná opatření.

Postup sestavení bilanční křivky je velmi jednoduchý:

— v **grafu 2** přímkou značící 6.00 hod. D 2, protíná křivku, značící časový průběh plnění úkolu čísla 1 v bodě, označeném pro názornost „A“. Vedeme-li tímto bodem rovnoběžku s časovou stupnicí grafu 2, pak v průsečíku stupnice „% splnění“ zjistíme, že úkol číslo 1 by měl být v dané době splněn na 70 %;

— prodloužíme-li tuto rovnoběžku do grafu 3, pak nám ohraničí uvažovaný úkol č. 1 v části, vytvářející již část bilanční křivky;

— obdobně sestrojíme průběh bilanční křivky v ostatních úkolech, čímž je graficky vyznačen stav plnění, očekávaný kontrolou v 6.00 hod. D 2;

— stejně je sestrojena i bilanční křivka, zachycující předpokládaný stav plnění ve 2. plánované kontrole, tj. ve 24.00 hod. D 2.

Výsledky, zjištěné kontrolou v raních hodinách D 2, jsou zaznamenány v grafu 3. Je zřejmé, že dílčí zpoždění bylo zjištěno v topografickém připojení jednotlivých prvků bojových sestav a v budování palebných postavení 1. oddílu, i když přidělené mu lžicové rypadlo spl-

nilo úkol, na něj kladený. Překročení plánovaného průběhu budování bylo zjištěno naopak na pozorovatelnách. Z výsledku kontroly je tedy možno vyvodit závěr, že pro následující noc u 1. oddílu bude nutné zvýšit počet pracovníků v palebných postaveních a to i na úkor pracovníků, vyčleněných k budování pozorovatelů.

Uvedený příklad dokumentuje, že tuto metodu plánování činnosti a kontroly můžeme využít jistě i v řadě jiných případů, především tam, kde jde o delší časové intervaly. Její použití nutí velitele a štáby k hlubší analýze činnosti a k časovému vymezení jednotlivých úkolů, což je jedním z předpokladů reálného úkolování, které, jak potvrzuje praxe, má v mnoha případech nízkou úroveň.

... nezbytnou podmínkou úspěchu v této válce je jednotné vedení nad všemi oddíly Rudé armády a nejprísnější centralizace při disponování všemi silami a zdroji socialistických republik, zejména celým aparátem vojenského zásobování a též železniční dopravou jakožto velmi složitým materiálním činitelem války, majícím prvořadý význam nejen pro splnění vojenských operací, ale i zásobování Rudé armády bojovým materiálem, výstrojem a potravinami...

Unifikace základních druhů materiálu

Charakter a povaha možné raketové jaderné války vyžadují řešit materiální zabezpečení pokud možno kolektivně v rámci celé koalice a nikoliv odděleně v jednotlivých zemích. Hlavním úkolem a cílem spolupráce je vytvořit materiální podmínky, společně pro všechny členy paktu a pro jejich pokud možno společné materiální zabezpečení v době války.

Pro společné využití materiálních zdrojů má zvláštní význam unifikace bojové techniky a základních druhů materiálu. Unifikace je předpokladem maximálně efektivního využití celkově vynakládaných finančních prostředků. Vede k zmobilizování všech dostupných zdrojů členských států pro další rozvoj celkového hospodářského potenciálu, ke konkrétním formám integrace a tedy k odstraňování základních příčin vnitřních hospodářských i politických rozporů mezi členy paktu. Je předpokladem urychlené modernizace vyzbrojení vojenských sil v celkovém paktu a k udržení převahy i ve strategických prostředcích nad protivníkem. Ve válce unifikace výzbroje a materiálu všech armád paktu umožní vzájemnou součinnost a zaměnitelnost celých svazů, svazků příp. útvarů, usnadní a urychlí organizaci zásobování, opravy apod. K tomu účelu je nutné využít všechny možnosti a spojit úsilí všech členů v dalším vojenskotechnickém výzkumu a vývoji a rozvíjet nejtěsnější spolupráci přímo ve výrobě jak bojové techniky, tak potřebného materiálu.

Země Varšavské smlouvy neměly z počátku k plánované unifikaci techniky a materiálu příznivé materiální předpoklady, nebyla stejná úroveň všech členů, nebyl rozvinut potřebný průmysl, celková struktura národní ekonomiky nebyla příliš vyhovující ke vzájemné mezinárodní spolupráci. Dnešní socialistické státy, členské státy Varšavské smlouvy, byly totiž za kapitalismu navzájem velmi slabě ekonomicky spojeny. Proto se projevila nutnost děl-

by práce již v prvních letech socialistické výstavby a s tím potřeba industrializace všech členských států Varšavské smlouvy, která měla urychlit i jednotné vyzbrojení a zabezpečení materiálem všech armád Varšavské smlouvy.

S postupným zespolečenštěním výrobních prostředků, vítězstvím socialistických výrobních vztahů v hlavních odvětvích ekonomiky, shromážděním plánovacích zkušeností se vytvořily podmínky k rozšíření mnohostranné spolupráce jak ve výzkumu a vývoji, tak i v oblasti výroby hlavně na základě koordinace národohospodářských plánů nejen dlouhodobých, ale i ročních u všech členských států RVHP.

Rozvíjející se ekonomika všech členských států RVHP významně působila na úroveň celé soustavy socialismu a podstatně přispěla při řešení typizace strojů a zařízení i výzbroje, při unifikaci výzkumu, vývoje i výroby řady druhů techniky (výzbroje) a materiálu, což mělo i podstatný význam pro společné vyzbrojování armád Varšavské smlouvy a jejich materiální zabezpečování.

K řízení rozvoje jednotlivých odvětví průmyslu i koordinaci vědeckého a technického výzkumu, vývoje, výroby i unifikace byly v rámci RVHP organizovány stálé komise, což vylučuje duplicitu, je rychlejší řešení důležitých úkolů a zvyšuje úroveň a kvalitu výroby všech zúčastněných států.

Výrobní kooperace pozitivně ovlivňuje ekonomický rozvoj jak zemí s vyšší, tak i nižší ekonomickou úrovní; umožňuje organizovat výrobu ve větších rozměrech, než by to odpovídalo možnostem (potřebám) vlastním u jednotlivých zemí a tudíž i hospodárněji. Společná výroba ovšem vyžaduje vnější investice (zahraniční zdroje, mezinárodní úvěr).

Důležitým faktorem, který může pozitivně ovlivňovat tempo ekonomického roz-

voje s nižší ekonomickou úrovní je vědeckotechnická spolupráce, která znamená větší úspory společenské práce. Není nutný vlastní výzkum, projekce, vývoj atd. nebo je možné přeskóčit určitá stadia vývoje a vycházet už z určité úrovně jiné země. Obdobně je tomu při výměně specialistů, kteří pomáhají nebo školí v jiné zemi. Výměna odborníků i technické a vědecké dokumentace může značně urychlit rozvoj země i vyzbrojení armády a tím celého socialistického tábora.

Další formou vědecko-technické spolupráce je zřizování mezinárodních výzkumných pracovišť, dokumentačních středisek, konstrukčních kanceláří, což má velký význam nejen ekonomický, ale soustředěním vysoce kvalifikovaných odborníků můžeme dosáhnout v mnohem kratší době kvalitnější výsledky.

V rámci RVHP byly zatím využity jen některé formy spolupráce, naskýtají se další možnosti. I když to bude dlouhodobý proces, kdy bude nutné postupovat systematicky, je naděje dosáhnout nejen ekonomické vyrovnání, ale úplnou specializací výroby, standardizací a unifikací techniky a materiálu nejen v civilním sektoru, ale i v armádách Varšavské smlouvy.

Mezi členskými zeměmi není např. dosud v potřebném rozsahu a předstihu rozpracována typizace a unifikace příp. normalizace ani potřebných strojírenských výrobků. Rovněž nedostatečný předstih v koordinaci výzkumu a vývoje vede k obtížím při řešení specializace výroby. Pro výrobu má v první řadě význam koordinace perspektivních plánů na delší období 10 až 15 let. Je to dáno tím, že koncepční změny např. ve struktuře strojírenské výroby, vývoj nových prvků, výstavba výrobních kapacit, budování výzkumné vývojové základny, příprava kvalifikovaných kadrů apod. vyžadují dlouhou dobu a pečlivou přípravu.

Koordinace plánů na delší období umožní účinně konfrontovat potřeby strojních i materiálních výrobků s účelovým rozmístěním výroby v členských zemích. Samotné potřeby můžeme zjišťovat nejen sumarizací návrhů jednotlivých zemí, ale komplexním rozбором za členské země RVHP jako celek se zřetelem na perspektivní úkoly např. strojírenství ve výstavbě mat. technické základny v budoucnosti. Toto současně přispěje k vyjasnění úkolů techn. rozvoje jako podkladu pro koordinaci výzkumných vývojových prací v jednotlivých zemích.

Vedle koordinace perspektivních plánů na delší období má i koordinace pětiletých

tých plánů rozvoje určitého průmyslu svůj význam, neboť konkretizuje vzájemné vztahy mezi zeměmi a přispívá ke stabilizaci pětiletých plánů.

K širokému využití typizace, unifikace a normalizace výroby má velký význam specializace jednotlivých zemí na celý sortiment určitého druhu strojů, výstroje, zařízení a materiálu na rozdíl od specializace dvou i více zemí na jednotlivé typy téhož druhu zařízení. Výhoda spočívá v tom, že pouze jedna země se může zabývat otázkami konstrukce i perspektivním technickým rozvojem daného druhu strojů (výstroje). Odstraňuje se tak rozptylování technických prací na paralelní problémy ve více zemích. Vývoj této formy specializace vzrůstá vzhledem k tomu, že vede ke kontinuálnosti výroby a na základě toho k širokému zavádění automatizace. Umožní to dále účelně soustředit výzkum a studium tendencí vývoje a zjistit kvalitní konzultační služby ostatním zemím jako odběratelům.

Vedle výrobové specializace je v mezinárodní specializaci perspektivní i specializace uzlová a součástková. Jde o takovou formu specializace, která je dosud málo uplatňována a která pro svůj charakter zasluhuje zvláštní pozornost. Její rozšíření klade ovšem značné nároky na řešení standardizace mezi zeměmi a režimu zajišťování plynulé kompletace hotových výrobků. Konkrétní možnosti a účelnost využití součástkové specializace se rýsují např. ve výrobě dopravních prostředků — traktorů, osobních a nákladních aut apod. Spojení součástkové specializace s rozsáhlou typizací, unifikací a normalizací je jedna z cest k širokému zavádění automatizace výrobních procesů ve strojírenství. O součástkové (uzlové) specializaci je účelné uvažovat v těch případech, kdy koncentrací výroby dosáhneme značné snížení spotřeby práce s materiálem na jednotku výroby.

Uplatnění této formy specializace v mezinárodních vztazích je však třeba důkladně zjistit z hlediska unifikace. Proto např. bylo přikročeno k rozsáhlé práci na unifikaci technických požadavků na park nákladní automobilní dopravy, jenž má být výhledově vyráběn v členských zemích RVHP a na základě toho na unifikaci typových řad nákladních automobilů, cisteren a autobusů, aby tak mohly být rozpracovány konstrukce automobilů, autobusů, jejich agregáty a příslušenství, dovolující širokou zaměnitelnost a využití uzlové specializace. Toto opatření má zvláštní význam pro všechny armády Varšavské smlouvy.

Při využití uzlové a součástkové specializace je dále nutné zajistit vysokou dodávkovou disciplínu, aby nedocházelo k poruchám v montáži výrobků na jedné straně a k hromadění zásob polotovarů na druhé straně.

Návrhy na specializaci strojírenské výroby i jejich odvětví musí být zdůvodněny hlubokou analýzou řady hledisek a faktorů, např. otázky optimální konstrukce výroby z hlediska množství efektivního využití vysoce produktivní techniky, dále zda předpokládaná sériovost výroby dovolí převzít rentabilně vysoce výkonné až automatické zařízení, zda by nebylo výhodnější vyrábět zařízení ve více zemích i při zachování hledisek optimální sériovosti a při úspoře dopravních nákladů spojených se zásobováním náhradními díly a s opravárenskou službou, aby nedocházelo celkově spíše k zvýšeným nákladům než k úspoře společenské práce.

Zvlášť důležitým předpokladem dalšího prohlubování specializace a kooperace výroby je široké a plánovitě uskutečňování normalizace, typizace, standardizace a unifikace strojů, výzbroje, zařízení a materiálu jak uvnitř zemí, tak i v mezinárodním měřítku. Této otázce byla již věnována v rámci jednotlivých stálých komisí RVHP velická pozornost, byla zpracována doporučení k unifikaci, typizaci a standardizaci řady druhů strojů, výzbroje, zařízení a materiálu, majících velký význam pro armádu Varšavské smlouvy. Další rozvoj specializace však vyžaduje daleko systematictější pracovat na unifikaci, typizaci a standardizaci. Současně s tím je nutné sjednocovat systém tvoření technické dokumentace, technického standardu (tolerance, normy přesnosti, přijímací podmínky, bezpečnostní předpisy) apod. Vytvořením stálé komise a ústavu RVHP pro standardizaci byly vytvořeny nesporné předpoklady k podstatnému prohloubení činnosti v této oblasti.

Ve zvýšení efektivity výroby některých druhů výrobků na základě mezinárodní specializace jsou ještě značné rezervy, neboť se dosud vyrábějí stejné výrobky ve většině zemí RVHP, např. v potravinářském, textilním, elektrotechnickém aj. průmyslu. Při tom je žádoucí koncentrovat síly na vypracování všech předpokladů k prohloubení unifikace, typizace a konečně normalizace výrobků tak, aby specializací jednotlivých zemí na celé typové řady, nebo jejich části bylo možné organizovat sériovou až hromadnou výrobu.

Zvláštní pozornost zasluhují otázky specializace a rozvoje výroby přístrojů a prostředků automatizace. Specializace vý-

roby zde vyžaduje především širokou unifikaci velkého počtu vyráběných přístrojů. V oblasti unifikace regulačního systému byla již nastoupena cesta společným řešením výzkumu a vývoje mezinárodního regulačního systému. Systém je složen z unifikovaných dílců vhodných pro sériovou výrobu, které se v podobě stavebnicového systému skládají z přístrojů pro potřeby různých odvětví národního hospodářství i armádu. Stavebnicové řešení regulačního systému velmi urychlí a zlevní zavádění automatizace. Perspektivně se bude řešit i otázka rozvoje výroby a specializace matematických strojů.

Se specializací výroby úzce souvisí koordinace plánů výzkumných a vývojových a vědecko-technická spolupráce členských zemí RVHP. Platí zásada, že organizace a realizace výzkumných a vývojových prací náleží do úkolů země, která je specializována na výrobu příslušných skupin výrobků, uzlů a součástí. Z toho vyplývá i účelnost specializace jednotlivých zemí na ucelenou skupinu strojů a zařízení. V případě, že se specializace výroby uskutečňuje v několika zemích, je nutné používat příslušné formy spolupráce v zájmu rychlejší a hospodárnější realizace úkolů. Byla již zavedena řada forem spolupráce. V dvoustranných vztazích mezi zeměmi se např. předává projekční, konstrukční a technologická dokumentace, dochází k výměně odborníků, technické expertize projektů, pomoci při zavádění nových technologií apod. Rozvíjí se dvoustranná i vícestranná spolupráce výzkumných ústavů, uskutečňují se konzultace, společná symposia, výstavy aj. jak v civilním sektoru, tak i v armádách Varšavské smlouvy.

Stále větší význam má vědecko-technická mnohostranná spolupráce. Koordinací plánů výzkumných a vývojových prací, zpravidla pětiletých, se podařilo odstranit neúčelovou paralelnost řady prací a naopak se umožnilo zařadit do plánu témata, dříve nezajištěná. Stále více se rozvíjí organizování společných prací na řešení určitého problému, nakupují se již ve větším měřítku licence na výrobu potřebných zařízení, výzbroje, bojové techniky a materiálu.

Důležitým předpokladem těsnější koordinace plánů výzkumných a vývojových prací je vypracování směrů technického rozvoje na období. K zajištění realizace perspektivních úkolů v technickém rozvoji je nutné volit podle složitosti problému vhodné formy specializace a koordinace výzkumných a vývojových prací, např. pověřené úkoly některé země, jednotné řízení pracovišť v různých zemích, společné

konstrukční kanceláře, příp. i vytvoření společných výzkumných ústavů.

Řešení uvedených úkolů je zatím v mnoha případech ještě ideálem, přesto členské státy Varšavské smlouvy mají vůči kapitalistickým státům, členům NATO mnoho výhod. Výzkum, vývoj a výroba civilní i vojenské techniky, zařízení a materiálu jsou na Západě roztrženy vlivem rozporů mezi společnými a individuálními zájmy monopolních výrobců. Dochází k mrhání finančními i materiálovými prostředky, které jsou izolovaně používány, dochází i k zpoždění tempa modernizace odzbrojených sil. Tím došlo v minulých letech k rychlému dostižení, někde i k předstihu kapitalistických států Sovětským svazem ve výrobě např. strategických zbraní. V další perspektivě nemůže Západ udržet krok s rozvojem vědy a techniky (včetně vývoje vojenské techniky) v socialistickém táboře, kde kromě nesrovnatelně lepších společenských podmínek pro rozvoj vědeckotechnického potenciálu jednotlivých zemí, je uplatňována plánovitá a hospodářská mezinárodní spolupráce, i když se snaží o co největší centralizaci roztržtého výzkumu a vývoje, zvyšuje státní příspěvky na výzkum, uskutečňuje velkou kampaň za větší tempo vývoje k přeorientaci vědeckotechnického potenciálu zemí a snaží se o odstraňování duplicit, o omezení počtů typů nových zbraní i v soukromém průmyslu.

Standardizace v rámci NATO se zabývá jen problematikou vyzbrojování jednotlivých armád paktu, ale i širšími otázkami vojenskoorganizačního charakteru v nichž se má ve společných ozbrojených silách dosáhnout jednoty jako např. u systému spojení, zásobování municí, PHM apod. Cílem je odstranit směs materiálu různých typů a druhů, různého původu zbraní, automobilní a tankové techniky, munice a PHM a zavést jednotnou výzbroj a jednotný materiál.

Již od samého založení NATO se snaží členské státy uvést objektivně nutný požadavek koaličního hospodářského zabezpečení raketové jaderné války v soulad se všemi opatřeními k vedení války. V průběhu minulých let již dosáhly řádu dílčích výsledků které však zdaleka neznamenají vyřešení těchto problémů.

V oblasti zbrojní výroby, výzkumu a vývoje nových typů výzbroje bylo významným přínosem k posílení celkového vojenského hospodářského potenciálu paktu postupné vytváření vlastní základny výroby moderních zbraní v zemích EHS. Možný objem této evropské výroby a určitý rozvoj i vlastního výzkumu a vývoje nejmo-

dernějších bojových prostředků vytvořily již podmínky pro značné urychlení modernizace výzbroje všech evropských členů paktu v nejbližších letech a zmenšení jejich závislosti na dovozu zbraní z USA v případě války.

V současné době existují v NATO tři vcelku samostatné zbrojní základny — severoamerická, britská a zemí EHS. Mezi nimi však trvá ostrý konkurenční boj o uplatnění vlastních výrobků při vyzbrojování všech armád paktu, což působí stále jako brzdicí činitel proti snaze vojenských orgánů paktu o dosažení maximálního stupně unifikace zbraní a munice a základní standardizace i všeho ostatního válečného materiálu.

Dosavadní výsledky v oblasti výzkumu, vývoje i výroby zbraní a vyzbrojování armád ukazují, že nebylo dosaženo účinné spolupráce všech členských států NATO. Jednotlivé země nebo skupiny zemí uvnitř uskupení vyrábějí zcela samostatně a značně izolovaně od ostatních členských států. Důsledkem toho pak je značná nejednotnost a roztržitost ve výzkumu, vývoji i výrobě zbraní a materiálu, které ani ekonomicky ani strategicky neodpovídají požadavkům raketové jaderné války.

Spolupráce členských států paktu v unifikaci a standardizaci válečného materiálu odráží pak jen neuspokojivý stav spolupráce ve výrobě zbraní a válečného materiálu, v oblasti výzkumu, vývoje i na ostatních úsecích.

Dosažený stav unifikace a standardizace základních typů výzbroje v armádách NATO na rozdíl od armád Varšavské smlouvy je neuspokojivý a citelně by oslaboval vedení ozbrojeného zápasu a možnosti jednotného materiálního zabezpečení armád.

Vážné nedostatky v uspokojení zákonitého požadavku na koaliční hospodářské zabezpečení raketové jaderné války u armád NATO nejsou náhodné. Vedoucí představitelé států NATO jsou si těchto nedostatků vědomi a činí vše k jejich odstranění. Avšak podstata kapitalistického způsobu výroby a z toho vyplývající vztahy mezi jednotlivými imperialistickými zeměmi znemožňují v samém základě všestranné a účinné vyřešení. Tyto státy mohou dosáhnout a také dosahují dílčích dohod o spolupráci v jednotlivých otázkách.

Spolupráce zemí NATO se mnohem lépe uplatnila v tzv. „společné infrastruktura“ tj. v opatřeních k přípravě válečného, zejména na územích, kde mají být integrované síly, vyžadující při zabezpečování maximální standardizaci, unifikaci apod., koncentrovány. Při plánování této přípravy

došly vedoucí zúčastněných zemí k závěru, že předpokládaná válčiště nemohou budovat jen jednotlivé země a podle jejich cílů a zájmů, ale jejich výstavbu určuje společná vojenská strategická koncepce celé koalice. Výstavba válčiště je pro vedení soudobé války stejně důležitá jako vyzbrojení armád. Plánováním a rozdělením nákladů na jednotlivé země byl vytvořen samostatný „Výbor pro infrastrukturu“. Výstavbu válčiště zásadně financuje společně všech 14 členských států NATO podle jejich ekonomických možností. Program spo-

lečné výstavby válčišť dosáhl značného rozsahu. Bylo již vybudováno mnoho letišť, komunikací, potrubí na PH, námořních základen, výcvikových prostorů, raketových a leteckých základen, vzdušných obranných zařízení, radiolokátorů, skladů, spojovací sítě aj.

Spolupráce NATO v této oblasti by mohla být státům Varšavské smlouvy příkladem při operační přípravě, neboť jednotlivé země nejsou samy schopny to uskutečnit ať již z finančních či materiálových důvodů.

Ve standardizaci, typizaci a unifikaci výzbroje, techniky a materiálu armád Varšavské smlouvy bylo již mnoho vykonáno. Nejlepší stav je u výroby, základní bojové techniky a munice, které jsou vyráběny podle licencí. U dopravní techniky byly zatím stanoveny jen typizační řady s cílem dosáhnout stejnou obloženost.

U týlového materiálu z hlediska potřeb unifikace je nejdůležitější materiál PHM, u něhož již byly rovněž unifikační práce ukončeny. Nyní půjde již jen o to jak budou jednotlivé armády unifikační doporučení, vydaná velením Varšavské smlouvy, využívat. Pokud jde o technické prostřed-

ky PHM v ČSLA se již zpracovávají jejich ekonomické rozbor, aby byly k dispozici jako základní podklady k přípravě nového pětiletého plánu. Pokud jde o pohonné hmoty, u nichž nelze docílit na 100 % unifikace, byla velením Varšavské smlouvy vydána pravidla pro vzájemnou zaměnitelnost PHM, vyráběných na území všech členských států Varšavské smlouvy.

Proviant a výstroj v rámci Varšavské smlouvy unifikaci nepodléhá, ač i to by bylo účelné. V další perspektivě je třeba unifikovat ještě některé druhy zdravotnického, silničního materiálu a proviantu, výstupní a PHM techniky.

Unifikace základní výzbroje a technického vybavení je jedna z doktrinárních zásad koalice, a to nikoli nejméně důležitá. Možnosti praktické realizace opatření k unifikaci vojenského materiálu jsou v zemích socialistického tábora podstatně vyšší než u našich možných protivníků. Nepůsobí totiž v takové míře vlivy a zájmy jednotlivých podniků, concernů i států, pro něž je nabídka různých typů i jednou z možností konkurence.

Lze předpokládat, že činnost unifikační komise při RVHP se bude v příštím desetiletí rozvíjet účinněji, než tomu bylo doposud, a to v souladu s celkovou reformou RVHP, která je na pořadu dne. Toho by měli využít zejména všichni materiální hospodáři k prosazení účelné delimitace výroby, zabezpečení náhradních dílů, maximální standardizace materiálu, zlevnění výroby jejím zhromadněním na jedné straně a omezením sortimentu na druhé straně.

Tytéž zásady, platné pro výrobu, platí

v podstatě i pro výzkum a vývoj, kde účelné delimitace umožní úspory kádrů, materiálu, času, finančních prostředků a využití výrobních kapacit.

V tomto směru stejně jako v samotné výrobě jsou v rámci koalice ještě nevyužité rezervy.

Unifikace by měla sledovat i zvýšení univerzálnosti použití techniky, možnosti jejích různouúčelových modifikací při ponechání stejných základních prvků.

Dalším hlediskem by měla být kromě vnější unifikace, tj. směrem ke koaličním partnerům — i potřebná **vnitřní unifikace v rámci druhů vojsk ČSLA**. To znamená např. vybavovat vojska i týly dopravní technikou podobných parametrů, sjednocovat ženijní a silniční mostní materiál atd.

Použití určitého druhu techniky má nesporně přímý vliv i na organizaci sil, které tuto techniku využívají. Proto se může odrazit realizace některých opatření k unifikaci materiálu i v oblasti výstavby a organizace.

ZE SOCIALISTICKÝCH ARMÁD

Skryté rozvinutí vojsk v útočné operaci

Příprava útočné operace je vždy spojena s překvapením a rozvinutím vojsk. Přitom skryté rozvinutí vojsk je nejdůležitější podmínkou k dosažení strategického nebo operačního překvapení, které vytváří ve své podstatě výhodné předpoklady k dosažení vítězství nad nepřítelem.

Pravděpodobný nepřítel má dnes k dispozici velké množství různých sil a prostředků průzkumu, které při jejich komplexním využití mohou za každého počasí v kterékoli denní době zjišťovat uskupení vlastních vojsk frontu na celou hloubku operační sestavy. Např. na fotografiích, získaných aparaturou umělé družice SAMOS za jasného počasí s výšky 200–300 km, zjistíme letouny na letištích, rakety na odpalovacích základnách i jinou bojovou techniku. Jejich koordináty lze určit s velkou přesností.

Vojenská teorie a praxe, s využitím zkušeností Velké vlastenecké války a s přihlédnutím k zásadním změnám ve vedení soudobých operací, musí proto úsilovně zkoumat nové způsoby k dosažení maximálně skrytého rozvinutí vojsk.

Základním předpokladem skrytého rozvinutí vojsk je včasná příprava podmínek k rychlému vytvoření útočného uskupení vojsk frontu. Již v míru tedy vytváříme takovou dislokaci svazků a útvarů, která umožní vojskům v nejkratší době vyjít do plánovaných prostorů a na plánované směry činnosti. Prostory posádek svazků a útvarů vybíráme proto vzhledem k pravděpodobnému použití vojsk v první frontové operaci. Součástí výběru je i přijetí opatření k zamaskování směru hlavního úderu. V praxi se však k této zásadě často nepřihlíží.

Nejdůležitějším opatřením k zabezpečení skrytého rozvinutí vojsk a k překvapí-

Upraveno ze sovětského tisku

vému zahájení operace je **operační průzkum**. Je to nepřetržitá činnost,

— ke krytí skutečné dislokace vojsk, štábů a charakteru jejich činnosti;

— k dezinformaci průzkumu pravděpodobného nepřítele.

Operační maskování a dezinformace má zvláštní význam při přípravě a v průběhu velkých velitelsko-štábních cvičení a taktických cvičení s vojsky s cílem skrýt přesuny štábů a vojsk i činnosti jejich radioelektronických prostředků.

Každý štáb, který připravuje cvičení, zpracovává plán řízení cvičení, ve kterém určuje cíle, způsoby a prostředky operačního maskování. Cílem obvykle je skrýt prostor, začátek a dobu cvičení, množství štábů a vojsk, řešené učební otázky. Způsoby se určují v závislosti na rozsahu cvičení a množství sil a prostředků. Např. na frontovém VŠC se může vytvářet systém klamných míst velení (2—3 armádní, 5—6 divizních s minimálním počtem důstojníků a prostředků spojení na každém), nebo se může konat rádiový výcvik se štáby, které se cvičení nezúčastní. Klamná místa velení mohou začít práci dříve než skutečná a pokračovat v práci i určitý čas po skončení cvičení. Současně je účelné aktivizovat meziposádkové rádiové sítě.

Důležité je, aby charakter operačního maskování v míru umožňoval postupně opatření zesilovat s cílem zabezpečit další skryté přípravy pro případné provedení frontové útočné operace.

Zvláštní pozornost při organizaci operačního maskování zasluhuje pravidelné hodnocení možností průzkumu nepřítele v určitých časových obdobích. Hlavním způsobem průzkumu nepřítele v pásmu plánovaného útoku frontu při přípravě operace může být rádiový a radiotechnický průzkum. Proto zvláštní místo v operačním maskování zaujímají rádiové maskování a rádiová dezinformace.

Hlavní pozornost těchto druhů průzkumu nepřítele bude směřovat v tomto období především k prostorům mírové dislokace a k hlavním komunikacím. Za pře-

sunu štábů a vojsk bude proto nutné bezpodmínečně zakázat činnost silných krátkovlnných rádiových stanic a přísně omezit činnost rádiových prostředků k velení proudům. O přesuny vojsk frontu budou mít zvýšený zájem i jiné druhy průzkumu nepřítele, zejména agenturní průzkum; možné jsou i lety jeho průzkumného letectva s narušením státní hranice.

Proto štáb frontu připravuje opatření ke zjištění a likvidaci agentury, ke zničení průzkumných letounů nepřítele i k maskování vlastních vojsk. Přesuny vojsk se konají v noci, na některých úsecích pochodových os se používají protiradiolokační prostředky, dýmové clony, umělé mlhy apod.

K oklamání nepřítele o plánovaném směru soustředění hlavního úsilí frontu napomáhají

— přesun svazků a útvarů v širokém pásmu, po velkém množství os přesunu;

— vyjití do vyčkávacích prostorů nebo na čáry rozvinutí z různých směrů;

— využití nevýhodných os přesunu (z hlediska hodnocení nepřítele);

— změna směru přesunu z jedné osy na druhou.

Značný význam má i maskování vojsk ve vyčkávacích prostorech a na čarách rozvinutí s využitím přirozených maskovacích podmínek terénu i umělých prostředků, zejména ke krytí nejdůležitějších prvků (odpalovací zařízení raket, tanky, rádiové stanice aj.).

Máme-li dostatek času, budujeme klamné vyčkávací prostory, velitelská stanoviště, čáry rozvinutí atd.

Skrytý přesun a rozvinutí vojsk zabezpečuje dobře organizovaná **pořádková služba**, která kromě svých stanovených úkolů bude často bojovat s průzkumnými a agenturními skupinami nepřítele na osách přesunu, ve vyčkávacích prostorech i na čarách rozvinutí. Aby nepřítel předčasně nezjistil směny přesunů vojsk a čáry jejich rozvinutí, pořádkovou službu rozvineme bezprostředně před vyjitím vojsk na určené osy přesunu. Přesun vojsk

proto regulujeme jen v důležitých nebo nebezpečných místech, přehledné úseky ponecháváme bez orgánů pořádkové služ-

by. Přesuny vojsk na osách vedou průvodci-důstojníci, kteří předem poznali osy přesunu.

SKRYTÉ ROZVINUTÍ JEDNOTLIVÝCH PRVKŮ OPERAČNÍ SESTAVY VOJSK FRONTU

Největší důraz klademe na zabezpečení skrytého rozvinutí motostřeleckých divizí v sestavě vševojskové armády prvního sledu frontu, které jsou dislokovány v bezprostřední blízkosti hranic nebo ve vzdálenosti několik desítek kilometrů od ní. Tyto divize budou středem zájmu nepřátelského průzkumu. Proto divize prvního operačního sledu, jakož i všechna vojska frontu uvádíme do plné bojové pohotovosti skrytě, bez vyhlášení bojového poplachu, podle stanoveného pořadí. Vyjítí vojsk do prostorů jejich bojového použití po předchozím bojovém poplachu jako hlavní prvek dnešního způsobu rozvíjení neodpovídá požadavku skrytého rozvíjení. Tohoto způsobu bude ovšem používáno v případě vynucené varianty, v případě že je nutné uvést vojska do bojové pohotovosti i v nejkratší době.

Při plánování útočné operace počítáme s tím, že divize prvního sledu uvedené do zvýšené bojové pohotovosti, budeme vyvádět z mírových posádek postupně, samostatně po útvech a jednotkách, v noci nebo za omezené viditelnosti. Takovým způsobem vyvádíme raketové oddíly a dělostřelectvo, předvídáme-li jejich účast v prvním hromadném úderu nebo v palebném zabezpečení vojsk při přechodu státních hranic.

Jedním z účinných způsobů k dosažení skrytého rozvinutí divizí prvního sledu je jejich přechod do útoku přímo z mírových posádek. Přitom vojska se uvádějí do bojové pohotovosti a organizují útok v posádkách při dodržování denního režimu. Tento způsob je výhodný za situace, kdy divize prvního sledu pohraničního okruhu jsou dislokovány ve vzdálenosti od 10–15 do 30–40 km od státních hranic.

Při skrytém rozvinutí musí mít divize prvního sledu všechny potřebné materiální prostředky k zahájení bojové činnosti;

v mírových posádkách mají naloženy na vozidlech zvýšené pohyblivé zásoby PHM a munice.

Skrytou přípravu **raketových vojsk** k plnění bojových úkolů zabezpečíme především volbou nejvýhodnějších způsobů rozvinutí svazků a útvarů v palebných postaveních a organizací raketového technického zabezpečení. Budou-li místa posádek raketových a raketových technických útvarů co nejvíce skryta před nepřátelským průzkumem (ve srovnání s jinými druhy vojsk), je možné i účelně zahájit jejich bojovou činnost v těchto místech nebo v jejich blízkosti do 10–15 km. Vojska udržují v těchto prostorech stanovený režim a plní úkoly operačního maskování. Vyjítí do palebných postavení plánujeme tak, aby raketové útvary v nich nebyly příliš dlouhou dobu do zahájení bojové činnosti.

V dnešním systému raketového technického zabezpečení je demaskujícím příznakem přísun raket nebo bojových hlavic k útvarům raketových vojsk. Negativní vliv tohoto příznaku můžeme zmenšit přepravou raket a bojových hlavic ve vrtulnících. Nakládají se a vykládají ve skrytých místech a za patřičné ochrany.

Jedním z těchto skryvaných prvků operační sestavy je **frontové letectvo**. Jeho stálá letiště jsou všeobecně známa a každý jeho let lehce zjistí radiotechnický průzkum nepřítele. Start letounů z těchto letišť a jejich přistání na záložních letištích může nepřítel chápat jako přípravu útočné operace frontu, zejména tehdy, kdy takové lety nebyly pravidlem v době míru. Příprava letectva k plnění bojových úkolů probíhá tehdy na stálých letištích a z nich zahajuje první bojové lety na začátku operace. Takových způsobů však můžeme použít jen v situaci, kdy nepřítel nemá prostředky k překvapivým jaderným úderům

na naše stálá letiště do vzletu frontového letectva.

Vznikne-li nutnost změnit letiště frontového letectva, děje se to lety nevelkých skupin letounů v malých výškách. Přitom do zahájení bojové činnosti nelze zahájit práci nových naváděcích a dispečerských radiotechnických prostředků — naopak je nutné pokračovat v dřívějším režimu jejich práce na stálých letištích a udržovat neustále letový řád mírového režimu. Přemístění letectva na záložní letiště plánujeme a uskutečňujeme v takovém pořadí, aby letecké útvary se na nich nacházely jen nezbytně nutný čas, potřebný k organizaci bojové činnosti.

Radiotechnická vojska frontu se včas rozvinují a zahajují činnost se zahájením operace. K průzkumu vzdušných cílů a k velení PL raketových vojsk do zahájení operace využíváme radiotechnické pro-

středky PVOS, rozvinutých a pracujících již v době míru.

Úspěch rozvinutí vojsk frontu bude záviset i na tom, nakolik dovedně a dobře bude organizováno **velení**. Systém velení se připravuje včas a v nutné míře se rozvinuje na směrech plánované činnosti vojsk před zahájením operace. Připravená místa velení frontu a armády se zaujímají skrytě, převážně v noci. Čas od příchodu štábů na polní místa velení do zahájení bojové činnosti je krátký; v něm štáby řeší praktické úkoly organizace a prověrky velení.

K velení vojskům v období rozvinování využíváme stále spojovací kanály. Základem spojení je telefonie nosnými proudy a využití aparatury ZAS. V krajním případě mohou být využity i meziposádkové rádiové sítě a směry. Přitom je velmi důležité zachovat dřívější režim jejich práce.

V závěru uvádíme dvě důležité zásady.

1. Zvláštní místo v systému operačního maskování zaujímá **maskování vojsk a objektů před kosmickým průzkumem**. Systém maskovacích opatření může zahrnovat:

- omezení přesunů vojsk,
- obnovení maskování, které bylo zrušeno v průběhu cvičení,
- vypnutí základního nočního osvětlení v postaveních, na letištích a základnách,
- vypnutí radiotechnických prostředků, pracujících na principu záření,
- imitaci bojové činnosti na klamných postaveních raketových a radiotechnických vojsk, na letištích a jiných objektech.

Maskování před kosmickým průzkumem má dobré výsledky tehdy, jsou-li všechna opatření cílevědomě připravena a tvoří sladěný systém. Plánuje se centrálně na celém teritoriu příhraničního vojenského okruhu nebo skupiny vojsk. Ve speciální části plánu operačního maskování před

průzkumnými umělými družicemi Země jsou stanoveny

- hlavní objekty, které podléhají průzkumu,
- opatření na těchto objektech,
- klamné objekty, síly a prostředky k činnosti na nich a jejich charakter,
- pořadí informací o průletu průzkumných družic nad objekty,
- síly a prostředky kontroly nad maskovacími opatřeními na nejdůležitějších objektech.

Na základě vytvořeného systému centralizované informace o průletech nepřátelských umělých družic je účelné konat periodické návvisky (1—2 v měsíci) maskovacích opatření plánu. Štáby při nich kontrolují hodnotu jejich plnění.

2. Neméně důležitý význam k zabezpečení rozvinutí vojsk v krátké době má **včasná příprava teritoria** vojenského okruhu jako součásti válčiště.

Ve prospěch raketových vojsk zahrnuje příprava průzkum palebných postavení, topogeodetické práce, rekognoskaci, zvýšení

průchodnosti na osách přesunu do prostorů palebných postavení.

Pro frontové letectvo se budují záložní a klamná letiště, rekognoskují úseky silnic a terénu výhodných pro přistání a start letounů.

Štáby dále rekognoskují prostory soustředění vojsk, týlových útvarů a zařízení

jako výchozí prostory k zahájení operace, čáry rozvinutí (předvídá-li je plán).

K zabezpečení velení se skrytě budují chráněná místa velení, uzly spojení, rádiové ústředny. Je účelné připravit i klamná místa velení operačních štábů s provozem rádiových prostředků.

Na poukazy, že partyzánská válka dezorganizuje hnutí, je třeba pohlížet kriticky. K a ž d á nová forma boje, spojená s nebezpečími a novými obětmi, nevyhnutelně „dezorganizuje“ organizace, na tuto novou formu boje nepřipravené.

Ženijní zabezpečení raketového oddílu

Dosavadní zkušenosti z taktických cvičení raketových oddílů ukazují, že jejich ženijní zabezpečení při zaujetí postavení neudrželo krok s ostatními kladnými prvky rozvoje, např. v plnění střeleckých úkolů nebo v provádění manévru. Poněvadž ženijní zabezpečení boje právě z hlediska ochrany před účinky zbraní hromadného ničení a zápalných látek protivníka stále nabývá na významu, může toto pojednání pomoci velitelům raketových oddílů při dalším rozvíjení metodiky ženijního zabezpečení postavení raketového oddílu.

K snazšímu porozumění propočtů k plánování nasazení ženijní techniky uvedu nejdříve, jaké prvky bojové sestavy v postavení raketového oddílu budujeme, jaké množství práce to představuje a jaké prostředky raketového oddílu nebo k jeho posílení mohou nebo by měly být zasazeny.

Bojová sestava a její prvky budování

Podle našich současných bojových řádů zaujímá raketový oddíl prostor rozmístění, pohotovostní vrostor a hlavní postavení. Při přípravě útoku a v obraně volíme ještě záložní prostory. Doporučuje se hlavní postavení podle času a dosažitelných prostředků ženijně plně vybudovat. Záložní postavení je nutné předem připravit pro činnost oddílu. Chtěl bych zdůraznit, že při plánování vedle ženijně technického vybudování jednotlivých postavení a krytů, jak dále uvedu, nesmíme zanedbávat zastírání, uzavření (např. položení min v tankovém směru), jakož i zásobování vodou.

V hlavním postavení by měl raketový oddíl podle mého názoru vybudovat postavení pro všechny baterie, bojová stanoviště, technické postavení a týlové postavení. Velmi často se setkáváme s tím, že technické a týlové postavení jsou sloučena a vybudována jako jedno postavení. To je nepřijatelné, poněvadž tím dochází ke zbytečnému soustřeďování techniky a zvýšené zranitelnosti oddílu.

Postavení jedné baterie pozůstává z hlavního postavení a z 1–2 startovacích postavení. V hlavním postavení musí být vybudovány úkryty pro 5–6 vozidel, 1 kryt a asi 10–15 m krytých okopů; v každém z obou postavení je třeba vybudovat palebné stanoviště a asi 5 m krytých okopů pro obsluhu. Kryt budujeme v příznivém případě z dovezených hotových dílů (částí). Kryté okopy vzniknou z množství nejdříve jednotlivě vybudovaných okopů pro střelce a jejich pozdějším spojením. Rozsah práce pro ženijně technické vybudování postavení jedné baterie představuje asi 450 m³.

Upraveno z tisku NDR

K velitelskému stanovišti oddílu náleží úkryty pro 4—5 vozidel (štábní autobus, 1—2 nákladní vozidla, 2 rádiové stanice) a 1—2 kryty. Část z uvedených vozidel štábu oddílu umístí řidiči resp. osádky mimo velitelské stanoviště s využitím terénu. Na výkopy zbývá asi 400 m³.

Nejvíce pracovního úsilí si vyžádá technické postavení, tj. přemístění nejméně 600 m³ zeminy. Zde musí být vybudováno překládací místo (otevřené nebo kryté), úkryty pro vozidla, 1 kryt a asi 10 m krytých okopů.

V týlovém postavení musí být vybudovány úkryty pro zbylá vozidla, 1 kryt a asi 10 m krytých okopů, na což počítám asi 300 m³.

K zajištění manévru v prostoru postavení pokládám za účelné upravit spojovací cesty — pokud nejsou přirozené nebo byly zničeny — mezi palebnými postaveními, k technickému postavení a také k záložnímu prostoru.

Ženíjní práce v hlavním postavení představují asi 3100 m³ výkopů, úpravu 30—40 km cest a vybudování 5—8 krytů z hoto- vých dílů. Podle mého názoru měly by tyto práce probíhat v tomto pořadí:

Nejdříve prozkoumat terén v prostoru hlavního postavení, zda není zaminován a příp. jej odminovat. Současně s tím nebo v krátkém časovém odstupu by měl následovat průzkum a úprava cest k manévru. Potom postupně, podle toho jak bude k dispozici technika, budovat po etapách postavení nejdříve palebná stanoviště baterií a překládací místa v technickém postavení, pak úkryty pro obsluhu a techniku. V průběhu těchto prací bude nutné současně realizovat maskování.

Jak zasadit vhodně ženíjní techniku, o tom budeme rozhodovat případ od případu. Někdy bude účelné např. kompletně vybudovat jednu baterii (nebo velitelské stanoviště, příp. technické postavení) dříve než se technika přemístí do dalšího postavení.

Všechny uvedené práce mohou být s použitím strukturální ženíjní techniky dokončeny asi za 8 hodin, tj. za 1 noc.

Podle možnosti připravujeme z hlediska ženíjně technické úpravy také záložní postavení. Tím rozumím průzkum a prověření terénu a cest, zda nejsou zaminovány, popř. je odminovat, dále úpravu cest k manévru, přípravu palebných stanovišť a vybudování krytů pro odpalovací rampu a dopravní vozidla s raketami. Jedině při nedostatku času by mělo být upuštěno od uvedeného pořadí prací. Je-li naopak dostatek času, vybudujeme záložní posta-

vení ve stejném rozsahu jako hlavní postavení, přičemž využíváme především výhodné vlastnosti terénu.

Uvedené minimum ženíjních prací představuje asi 800 m³ výkopů a 15—20 km úprav cest, což může být uskutečněno během 3—4 hodin.

Pracovní možnosti a nutné prostředky k posílení

Pracovní možnosti posuzují podle dvou variant, v obou případech pro pracovní dobu 1 noci (8—10 hodin) a střední výkon.

1. varianta: Raketový oddíl bez prostředků posílení

1 BAT.	(při 5 km/h	za 5 h
	25 km úpravy cest	
1 BAT.	při 180 m ³ /h	za 3—5 h
	540 až 900 m ³ výkopů	
1 MDK-2	(při 270 m ³ /h)	za 8—10 h
	2160 až 1700 m ³ výkopů.	

Z toho je zřejmé, že oddíl může zvládnout rozsah ženíjních prací v podstatě bez posílení ženíjními prostředky. V časové kalkulaci musíme však přesto počítat s dobou na přesun strojů (techniky) na jiné pracoviště, což si vyžádá asi 10 % času. V letních nocích a při těžké půdě vyžádá to naproti tomu buď oddíl posílit ženíjními prostředky nebo omezit rozsah prací.

2. varianta: Raketový oddíl posílený ženíjními prostředky (2 E 305 W a 2 D-492-A)

1 BAT.	za 6 h
	30 km úpravy cest
1 BAT.	za 2—4 h
	360 až 720 m ³ výkopů
2 D-492 A	za 8—10 h
	800 až 1000 m ³ výkopů
2 E 305 W	za 8—10 h
	800 až 1000 m ³ výkopů (při 50 m ³ /h)
1 MDK-2	za 8—10 h
	2160 až 2700 m ³ výkopů.

Tento druhý příklad (celkem 4120 až 5420 m³ výkopů) ukazuje, že oddíl může splnit rozsah včetně maskování a přesunu strojů v podstatně kratším čase. Při této variantě je možné dokonce ve stejné noci uskutečnit i nejnutnější práce v záložním postavení.

Velký význam pro maximální využití výkonu ženíjní techniky má organizace jejího nasazení. Velitel musí proto cílevědomě plánovat pořadí a rozsah ženíjních prací tak, aby oddíl zvládl uvedené ženíjní úkoly.

Pole mého názoru je nutné vyžadovat od podřízených velitelů a osádek znalosti normy výkonů ženijní techniky a normy k výstavbě úkrytů pro vozidla. Při cvičeních, kde není možné reálně zasadit ženijní techniku v terénu (není k dispozici nebo pro omezený počet pracovních hodin), je účelné vyžadovat alespoň vyznačování prvků ženijní úpravy.

Přemísťování ženijní techniky

Poměrně jednoduché je nasazení ženijní techniky ve výchozí situaci, kdy opatření a časy můžeme spočítat velmi přesně. V boji však přináší nasazení ženijní techniky také některé problémy.

Za přemísťování můžeme přesunovat ženijní techniku v příznivém případě již s rekognoskační skupinou nebo samostatně nebo s oddílem, příp. s jednou baterií. Hloubka přemístění činí podle nových zásad 20—40 km.

Rekognoskační skupina se pohybuje rychlostí 40 km/h i větší. Přemísťuje-li se ženijní technika v její sestavě, brzdí její

tempo, tj. připravuje skupinu o pracovní čas, který nutně potřebuje k přípravě nového prostoru.

V sestavě oddílu, příp. jedné baterie může ženijní technika přesun právě tak zdržovat, vezmeme-li v úvahu, že baterie se dnes může přemísťovat vyšší rychlostí než ženijní technika.

Poněvadž se ženijní úpravou má začít před příjezdem oddílu do nového postavení nebo přinejmenším současně s jeho dosažením, bude se muset ženijní technika většinou přemísťovat samostatně a sice současně s rekognoskační skupinou. To je ale po organizační stránce obtížnější. Velitel spojené stavební skupiny oddílu (při posílení oddílu ženijními prostředky), příp. velitel stavební skupiny musí dostat zvlášť pro něho zpracovaný rozkaz k přesunu, stejně jako mapu a spojovací prostředky.

O té či oné variantě přesunu stavební skupiny rozhoduje velitel oddílu, který musí její přesun a zasazení plánovat tak, aby byla vždy a na každém místě maximálně využita.

ZKUŠENOSTI

PRAXE

MODELOVÁNÍ

vojenského informačního systému

Vojenskovědecké pracoviště VA AZ a jednotliví pracovníci z operačně taktických kateder akademie řešili v letech 1966—1968 samostatný hlavní vědecký úkol 3, nazvaný „Model systému informací na stupni vševojskové armády v útočné operaci počátečního období války“.

Jako jeden ze spoluautorů uvedu v tomto příspěvku hlavní zkušenosti a poznatky, získané během tříleté práce na úkolu, hlavně z hlediska metodického přístupu při jeho řešení a stručně shrnu hlavní výsledky práce. Uvedené poznatky mohou použít ti, kteří pracují nebo budou pracovat na podobném problému a popřípadě i ti, kteří naváží na dosažené výsledky výzkumu.

Doba řešení SHÚ-3 byla plánována na pět let, ale po třech letech výzkum zadavatel (GŠ/OS) zatím přerušil vzhledem

k jeho rozsáhlosti, náročnosti a nedostatečné kapacitě.

V průběhu tří let pracoviště vyřešilo podrobnou metodiku sestavení modelů informačních podsystémů, zpracovalo modely některých podsystémů, metodické pokyny pro jejich vyhodnocování a studie obsahující možné principy konstrukce a vyhodnocení komplexního modelu na stupni vševojskové armády. Uvedené materiály jsou uloženy jednak u zadavatele a jednak v tajné knihovně VA AZ.

V článku seznámím čtenáře s poznatkami, které jsme získali při zkoumání těchto hlavních problémů:

- stanovení a ujasnění cíle úkolu;
- stanovení obsahu a formy modelu vojenského informačního systému;
- získání podkladů pro sestavení modelu.

1. Ujasnění cíle úkolu

Vojenskovědecké pracoviště (VVP) VA AZ, jako navrhovatel a předpokládaný hlavní řešitel úkolu, vycházelo při formulaci jeho názvu a cíle z myšlenky, že jedním z možných prvních kroků směřujících k realizaci hypotézy koncepce rozvoje velení v ČSLA může být důkladné poznání a analýza současného stavu velení, a tím získání konkrétních podkladů pro vytýčení koncepce tvorby optimálního integrovaného systému. Jako způsob realizace tohoto záměru zvolilo VVP zpracování a vyhodnocení modelu současného informačního

systému, a to na tom stupni velení, který pokládalo za důležitý a který odpovídal možnostem předpokládaných zpracovatelů.

V souladu s touto základní myšlenkou byl cíl SHÚ-3 formulován takto:

„Zpracovat model současného systému informací na stupni vševojskové armády v útočné operaci počátečního období války.“

Provést popis, klasifikaci, exaktní měření informací na tomto stupni velení, jejich formalizaci, vyhodnocení četnosti a způsobů získávání, přenosu, zpracování

i uchování vzhledem k existujícím funkčním podsystemům na stupni velitelství a štábu vševojskové armády.

Získaný model současného systému informací vyhodnotit z hlediska požadavků soudobé teorie a praxe vojenského umění na systém velení a vytyčit základní koncepční linii tvorby optimálního informačního systému na stupni vševojskové armády v útočné operaci počátečního období války.

V rámci ujasňování cíle úkolu bylo především nutné vymezit obsah pojmu „**model informačního systému**“. Model byl definován jako účelově zjednodušené zobrazení specifického řídicího systému, který přijímá [získává] informuje o vojenské realitě, v souladu s konkrétním cílem je transformuje [zpracovává] v kvalitativně nové výstupní informace, které používá [vydává] za účelem řízení podřízených velitelů, štábů a vojsk, k informování sousedů, k podávání hlášení nadřízeným orgánům a ukládá je do paměti [uchovává].

Z vytyčeného cíle bylo zřejmé, že model svým obsahem a formou musí umožnit exaktní poznání skutečného stavu současného informačního systému, zjištění a odborné posouzení jako kladů a nedostatků a musí sloužit jako podklad pro vytyčení možné koncepce tvorby optimálního integrovaného systému informací.

Rozhodující pro obsah celé práce tedy bylo postihnout v modelu hlavní vojensko-odborná hlediska, která jsou určující pro fungování zkoumané vojenské reality, tj. velitelství a štábu vševojskové armády jako řídicího systému.

Cílem tedy nebylo zkoumat, zda přijatá rozhodnutí a vydávané rozkazy velitelem a ostatními funkcionáři armády jsou obsahově správné, ale postihnout a z vojensko-odborného hlediska vyhodnotit, jak současná stoupostava organizačně vymezených míst [jednotlivců, oddělení a složek] spojených mezi sebou vztahy podřízenosti, pravomoci a odpovědnosti a vybavená příslušnými

materiálními prostředky, realizuje svoji funkci jako řídicího orgánu.

Získat podklady a analyzovat funkční povinnosti jednotlivých složek velitelství a štábu armády, vyhodnotit obsah, formu a způsob získávání, přenosu, zpracování, a vydávání informací z hlediska jejich úplnosti, duplicity, návaznosti, časových proporcí, a to vzhledem k cíli a úkolům velení v soudobém boji a operaci. Zpracovat model, který by umožnil vyhodnotit účelnost dělby práce u velitelství a štábu vševojskové armády vzhledem k jeho funkci, analyzovat kapacitu jednotlivých organizačních stupňů na vlastním procesu řízení [rozlišit organizační a řídicí stupeň] a ve svém souhrnu dát podklad k analýze za účelem vytyčení koncepce tvorby optimálního systému.

Ujasnění cílů práce bylo základním východiskem ke stanovení metody výzkumu, obsahu a formy modelu informačního systému a jeho vyhodnocení z hlediska požadavků soudobé teorie a praxe vojenského umění na proces velení.

Jako nezbytný podklad pro další práci bylo nutné účelově rozdělit celou zkoumanou soustavu [velitelství a štáb vševojskové armády] na jednotlivé skupiny, oddělení a složky, které plní relativně samostatné funkce [funkční podsystemy], zobrazit je, tj. zpracovat „**organizační schéma**“ a v první fázi výzkumu zpracovat samostatně informační modely těchto podsystemů. V další fázi potom udělat jejich syntézu v komplexní model celého systému velitelství a štábu vševojskové armády. Jednotlivé podsystemy lze vyčlenit podle současných válečných organizací; je účelné vymezit i neformální složky, které se vytvářejí při zahájení a v průběhu útočné operace, jako je např. předsunuté velitelské stanoviště, některé skupiny na oddělení druhů vojsk apod.

Tímto přístupem jsme prakticky určili, že celá výzkumná práce bude mít analyticko-syntetický charakter a že bude sestavena a vyhodnocena graficko-logický model.

2. Stanovení obsahu a formy modelu

Na základě vytyčení a ujasnění cílů výzkumu bylo reálné stanovit konkrétní údaje, které by měl model obsahovat a zvolit vhodnou formu jejich zobrazení.

Údaje, které by měl model informačního systému [podsystemu] zahrnovat, lze v tomto případě rozdělit, z hlediska jejich obsahu, na tyto základní skupiny:

a) Skupina údajů o **hmotné stránce** zkoumaného podsystemu (lidé a materiální

prostředky, které se podílejí na informačním procesu).

b) Údaje postihující **proces zpracování informací** (transformační činnost).

c) Skupina údajů týkajících se **informací** (obsah a k němu přiřazené další charakteristické znaky nezbytné pro analýzu procesu získávání, uchování a vydání informací).

d) **Časové údaje** o informačním procesu

[časové údaje v návaznosti na činnost lidí — transformace a na pohyb jednotlivých informací ve zkoumaném systému].

Z hlediska **hmotné stránky** zkoumaného systému (podsystemu) je nutné do modelu zahrnout:

- celkové počty osob, které jsou k dispozici pro realizaci informačního procesu při jeho zahájení se zachycením změn, ke kterým došlo v celém průběhu. (Podle potřeby je možné jednotlivé osoby dělit na vojáky z povolání, základní služby, civilní zaměstnance, dále podle zkušeností, vzdělání apod.);

- celkové počty a druh technických prostředků, pomůcek a zařízení, které má zkoumaný podsystem k dispozici pro získávání, zpracování, uchování a vydávání informací s podchytením případných změn.

Všechny uvedené údaje, spolu s funkčními povinnostmi podle jednotlivých podsystemů, je výhodné zpracovat do zvláštních seznamů jako součást organizačního schématu — jeho **funkční, materiální a personální popis**. Možný vzor je v **příloze 1**.

Pokud jde o proces zpracování informací (dále jen **transformace**), měl by model obsahovat:

- název transformace, popřípadě pořadové číslo;

- označení formy transformace (evidence, konverze, logická operace apod.).

- počet osob (popřípadě konkrétně osoby) zúčastněných na transformaci;

- počet a druh techniky použité při určité transformaci;

- doba trvání transformace.

V této souvislosti podrobněji rozvedu, jakým způsobem přistupovat k vymezení jednotlivých transformací.

Pojem transformace vyjadřuje v tomto případě určitou dílčí činnost při zpracování informací.

Při sestavování modelu informačního podsystemu operační a plánovací skupiny operačního oddělení, v útočné operaci armády v POV, mohou být např. transformacemi:

- zakreslení poslední situace na frontě a její předběžné vyhodnocení;

- zpracování požadavků na druhý voják a služeb;

- zpracování bojových nařízení;

- sestavení plánu organizace součinnosti;

- zpracování plánu kontrol apod.

K reálnému stanovení jednotlivých transformací je nutné předem provést určitou **detailizaci** celého zkoumaného pro-

cesu. Tato detailizace může v tomto konkrétním případě spočívat v účelovém rozdělení útočné operace armády v POV na jednotlivá údobí (operačně taktické situace), kterými mohou být:

- odstraňování následků po napadení ZHN nepřitele;

- plánování přesunů k uskutečnění změn v operační sestavě;

- plánování likvidace nepřátelských vzdušných výsadků;

- plánování činnosti vojsk armády na noc a druhý den operace apod.

Transformace jsou potom vymezeny v rámci těchto jednotlivých údobí, a to pro každý vyčleněný podsystem zvlášť, podle funkce, kterou plní. Celkový sled transformací je potom určitým obsahovým přehledem časově návazných činností, který může být zpracován do **schémat algoritmů činnosti**.

Podkladem pro stanovení operačně taktických situací a pro sestavení algoritmů činnosti jsou funkční povinnosti zachycené ve funkčním popisu organizačního schématu a zpracované na základě platných řádů, předpisů, metodik práce štábů a jiných pomůcek, a také na základě osobních znalostí a zkušeností získaných při cvičeních v praxi. V případě, že bude zkoumán informační proces přímo v průběhu některého cvičení, budou hlavním podkladem konkrétní výsledky získané zjišťovacím (měřicím) na cvičeních.

Správné vymezení transformací je jedním z nejdůležitějších úkolů celého výzkumu. Pro jejich stanovení je především rozhodující **požadovaný stupeň podrobnosti vyhodnocení**, a tím i zobrazení informačního systému. **Základní princip použití graficko-logické metody modelování spočívá totiž v tomto případě právě na způsobu zobrazení návaznosti jednotlivých vstupních a výstupních informací na vyčleněné transformace.** Takto zpracovaný model umožňuje potom např. vyhodnotit, zda byla nebo nebyla určitá informace včas k dispozici pro realizaci právě probíhající činnosti, zda některé informace vůbec nechyběly nebo zase jiné nebyly zbytečné, zda jsou využívány začleněné osoby, technické a jiné materiální prostředky, které nově zařadit do procesu zpracování informací apod.

Do skupiny údajů, které by měly být součástí modelu a týkají se **informací** patří **obsah informace** — **metainformace**¹⁾ a příslušné charakteristické znaky, které se k obsahu přiřazují, např.

1) Pod pojmem **metainformace** chápeme určité pojmenování (název) informací, ve kterém je jejich informační obsah vyjádřen jen schématicky.

nosti výzkumu. Musí proto být v souladu s požadavky na vyhodnocení modelu a odpovídat konečnému cíli vědeckovýzkumné práce. V tomto smyslu má volba základních informací stejný význam a přímo navazuje na vytyčení jednotlivých transformací. **Správné vytyčení transformací a stanovení základních informací jsou jedním z rozhodujících faktorů celého výzkumu vojenských informačních procesů.**

Časové údaje jsou pro analýzu informačního systému velmi důležité a jsou vždy spojeny s určitou probíhající hmotnou nebo informační činností. Které konkrétní časové údaje je výhodné v modelu postihnout, uvádím vpředu ad b) a c).

Čtyři skupiny údajů lze zpracovat do přehledné tabulky, která byla v rámci řešení SHÚ-3 nazvána „**Model transformačního procesu.**“ Možný vzor je v příloze 2.

Tento dokument tvoří jádro modelu informačního podsystemu. Zobrazuje všechny vstupní informace, jejich zpracování (transformace) a výstupní informace včetně ukazatelů (charakteristických znaků) cílevědomě vybraných za účelem analýzy a vyhodnocení.

Ke snadnější manipulaci s modelem při jeho vyhodnocování, zvláště za použití moderních technických prostředků, je výhodné zpracovat v další fázi výzkumu **úcelovou klasifikaci operačně taktické informace (OTI) a systém kódování.**

3. Získání podkladů pro sestavení modelu

Z cíle a předmětu výzkumu vyplývalo, že nemá být sestaven jakýkoliv model, ale **model současného informačního systému.** Proto jako první jsme museli ujasnit, jak chápat pojem **současný informační systém.** Z vysvětlení a vymezení tohoto pojmu jsme mohli teprve vycházet při řešení možnosti získání požadovaných údajů o tomto současném vojenském informačním systému.

Vzhledem k tomu, že pro výzkum polního informačního systému není k dispozici originál, který by měl být modelován (skutečná válečná činnost v současných podmínkách neproběhla a není možné ji ani vyzkoušet), lze přijmout názor, že relativně nejvěrnější obraz o možném válečném informačním procesu můžeme získat buď z operační a taktické přípravy velitelů, štábů a vojsk, nebo z teoretických podkladů, doplněných osobními znalostmi a zkušenostmi lidí.

Operační a taktická příprava velitelů, štábů a vojsk poskytuje relativně nejvěrnější obraz o možném skutečném vedení boje a operace, a to vzdor tomu, že i nejlépe připravená cvičení jsou sama o sobě jen modelem skutečné válečné činnosti a

Klasifikace OTI dává návod na třídění množiny informací (metainformací) zobrazených v modelu transformačního procesu z hlediska jejich obsahu a charakteristických znaků. Na základě ní lze doplnit příslušné číselné kódy přímo k jednotlivým informacím do modelu transformačního procesu, a tím — v souladu s potřebami analýzy modelu — je dán podklad pro obsahové i formální zobrazení **úcelových repertoárů informací (matainformací) a matic informačních vazeb** modelovaného informačního procesu.

Repertoáry jsou účelově sestavené seznamy matainformací, které umožňují rychlé vyhledávání, kontrolu a provádění informací z hlediska jejich obsahu a charakteristických znaků.

Matice informačních vazeb zobrazují přechody informací (vyjádřené číselným kódem) mezi:

- zkoumaným podsystemem a ostatními podsystemy;
- transformacemi zkoumaného podsystemu a ostatními podsystemy nebo přímo jejich transformacemi;
- transformacemi uvnitř zkoumaného podsystemu apod.

Matice informačních vazeb mohou být podle potřeby sestaveny i z jiných hledisek. Závisí to na konkrétních požadavcích na vyhodnocení modelu.

že tedy zobrazení údajů získaných na cvičení je vlastně modelování modelu. Faktem však je, že v mírových podmínkách není nic lepšího, co by se více přibližovalo možné skutečnosti. Z praktického hlediska přichází v úvahu získání potřebných podkladů měření, a to při štábních nácvicích, štábních a velitelsko-štábních cvičeních a především pak při cvičeních s vojsky.

Sestavení modelu z údajů měření na jednom cvičení získáme model tohoto cvičení, ale v žádném případě to nebude model současného informačního systému. Při složitosti, variabilitě a dynamičnosti vojenského informačního systému nelze ani odhadnout kolik měření by bylo potřeba, abychom mohli konstatovat, že získané a střední hodnoty dávají pravděpodobný model současného informačního systému.

Stanovit a zdůvodnit potřebný počet měření by vyžadovalo samostatné a velmi rozsáhlé rozpracování celým týmem pracovníků, složeným z odborníků vojáků, matematiků, statistiků a možná i dalších specialistů. V každém případě však lze s jisto-

MODEL TRANSFORMAČNÍHO PROCESU

(vzor)

Odstraňování následků po napadení ZHN

Název podsystemu

údobí (operační taktické situace)

Údaje o vstupních informacích									Údaje o transformacích						Údaje o výstupních informacích								
Pořadové číslo	Zakódování	Název informace	Charakteristické znaky						Číslo transformace	Název transformace	Charakteristické znaky				Pořadové číslo	zakódování	název informace	Charakteristické znaky					
			Čas poskytnutý na přímě v min.	Odesílatel	Způsob předání	Forma	Příloha	Způsob uložení			forma	doba trvání v minutách	počet zúčastněných osob	druh a počet použité techniky				čas na předání v min.	adresát	způsob předání	forma	příloha	způsob uložení
01	02	03	04	05	06	07	08	09	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24
1	1533.	Jaderné úder nepřítel	4	NAVS	DI	Ú	WZD	O	I.	Zákre a zápis situace vojsk armády a informací o napadení ZHN nepřítel, její předběžné vyhodnocení a stanovení požadavků na doplnění.	EV	60	5	TF	1	5100.	Požadavek na upřesnění situace druhých vojsk po napadení ZHN	4	odd. dr. vojsk a týlu	DI	Ú	O	O
2	1551.	Radiační situace	5	NAVS	DI	Ú	O	O			KO			MG									
3	1552.	Chemická situace	3	NCHO	TF	Ú	O	O			LO			DI									
4	1651.	Biologická situace	2	NZO	RA	P	MP	H KM						RA									
5	1100.	Situace vševojskových svazků a jednotek	10	NIS	OS	M	O	O															
6	1350.3002	Situace RVD	5	NOSRVD	OS	Ú	O	O															
7	1400.3003	Situace vojsk PVO	3	NOOPVO	OS	Ú	O	O															
8	1550.3005	Situace chemického vojska	2	NCHO	OS	Ú	O	O															
9	1500.3006	Situace ženijního vojska	2	NŠŽV	OS	Ú	O	O															
10	1250.3011	Situace spojení	3	NOSSO	OS	Ú	O	O															
11	1104.	Situace frontových prostředků	5	NIS	OS	Ú	O	O															
12	1450.	Meteorologická situace	4	LOS	DI	Ú	O	O															

Poznámka: 1. Tabulky „charakteristické znaky“ je výhodné vyplnit ustálenými zkratkami nebo zvlášť pro tento účel stanovenými symboly:

Příklad: NAVS – náčelník armádního vyhodnoc. střediska
 NCHO – náčelník chemického oddělení
 NIS – náčelník informační skupiny oper. odd.
 NOSRVD – náčelník operační skupiny RVD apod.

DI – dispečink
 TF – telefon
 RA – rádio
 OS – osobní styk
 MG – magnetofon

Ú – ústně	O – obvyklé
P – písemně	H – hovorová tabulka
M – mapa	KM – kódová mapa
WZD – série vozů	EV – evidence
MP – mimo pořadí	KO – konverze
	LO – logická operace

2. Kolonky zakódování: vyplnit číselnými kódy podle účelové klasifikace operační taktické situace a systému kódování

tou řící, že počet měření, měl-li by odpovídat zásadám statistického zkoumání, musel by být podstatně vyšší než je počet konaných cvičení během jednoho a možná i několika výcvikových období. Uvážíme-li ještě, že by bylo nutné přihlížet i k tomu, nakolik byla jednotlivá cvičení tematicky stejná, proběhla na stejném stupni velení, u stejných velitelství a vojsk, za stejných materiálních, personálních a přírodních podmínek, vidíme, že jde o velmi složitý problém, jehož vyřešení spočívá v dlouhodobém a pokud možno permanentním statistickém zkoumání, které ale není zatím teoreticky rozpracováno a prakticky se neřeší.

Toto zhodnocení, a to je třeba zdůraznit, by ale nemělo vést k tomu, aby se v současné situaci vůbec přestalo uvažovat o získávání podkladů pro sestavení modelu informačního systému praktickým měřením na cvičeních. Vycházíme-li z toho, že operace a taktická příprava velitelů, štábů a vojsk je proces, který se nejvíc přibližuje příští možné válečné činnosti, je žádoucí teoreticky vyřešit a prakticky konat i jednorázové měření (statistická zkoumání) v takovém rozsahu, který současně podmínky umožňují a souběžně zkoumat možnosti permanentního statistického zkoumání.

Měření by měli dělat, nebo alespoň řídit, sami zpracovatelé modelu a vhodným způsobem by se měli podílet i cvičící a rozhodčí služba.

Vzhledem k velkému množství a různorodosti údajů, které by měly být měřeními získány, musí být tato činnost pečlivě připravována a materiálně zabezpečena. Musí ji předcházet teoretické rozpracování a bezprostřední praktický nácvik v rozsahu odpovídajícím druhu zaměstnání (cvičení) a konkrétním podmínkám, za kterých bude konáno.³⁾

Údaje získané jednorázově nebo při omezeném počtu měření, nejsou jediné, ze kterých mohou výzkumníci čerpat při sestavování modelu. Důležité budou také různé teoretické předpoklady, osobní zkušenosti a znalosti lidí.

Za teoretické podklady lze považovat platné řady a předpisy, metodiky práce a jiné pomůcky velitelů, štábů a vojsk, materiály uchované ze cvičení a zaměstnání, nejnovější teoretické práce ze zkoumané oblasti, jako jsou disertační, habilitační, doktorské práce, články v odborném tisku apod.

K této druhé skupině podkladů pro sestavení modelu současného informačního

systému můžeme přiřadit i osobní zkušenosti a znalosti výzkumníků, pracovníků na velitelstvích, štábech, úřadech, ústavech a zařízeních od vojsk, kteří pracují nebo pracovali v systému nebo podsystému, který je modelován.

Řady, předpisy a všechny ostatní teoretické materiály považujeme v tomto případě za vyložené teoretické podklady pro sestavení modelu současného informačního systému. Vždy ve většině písemných a jiných materiálech a zvláště v oficiálních pomůckách není nic jiného než zobecněná praxe. Jsou v nich zachyceny vyhodnocené výsledky cvičení, a to mnohdy i takových, pro jejichž konání u nás nemáme vůbec podmínky. Obsahují i údaje získané na základě výsledků zkoušek zbraní, které jsou pro naši ČSLA nedosažitelné, ale které by v průběhu skutečné bojové činnosti působily.

Přiřadíme-li k oficiálním pomůckám, především řádům a předpisům, znalosti a zkušenosti lidí, kteří delší dobu prakticky vykonávali a hlavně kteří právě vykonávají „modelované funkce“, je předpoklad, že model sestavený na základě těchto podkladů bude dokumentem, jehož vyhodnocením bude možno získat solidní znalosti o současném informačním systému.

Slabinou takto získaného modelu zřejmě bude, že nebude obsahovat některé důležité kvantitativní údaje, hlavně časové, které jsou pro vyhodnocování současného informačního systému nezbytné. Dále půjde velmi těžko zahrnout do tohoto modelu také vlivy, které budou mít na informační systém přírodní podmínky, měnící se psychologický a fyzický stav lidí, vzniklé poruchy na materiálních prostředcích a další nepředvídané zásahy do průběhu zkoumaného procesu. Je předpoklad, že důsledky působení těchto vlivů půjde alespoň v určité míře zachytit při měření na cvičeních.

Zhodnotíme-li vcelku oba možné přístupy při sestavování modelu současného polního informačního systému, je zatím účelné, a ne-li nutné, konstruovat model jak z údajů získaných měřeními, tak i z podkladů, které poskytuje současná teorie.⁴⁾

Podle zkušeností, které jsme získali při řešení SHÚ-3, je výhodné začít napřed s konstrukcí modelu na základě všech dostupných teoretických podkladů a přímých konzultací výzkumníků s pracovníky zařazenými v praxi na velitelství, složce,

3) Možný obsah a způsob provádění měření je popsán ve Vojenské myslí č. 9/68.

4) Toto tvrzení nepopírá možnost, že za určitých podmínek můžeme některé díčí poznatky o informačním procesu získat z modelu sestaveného jen z teoretických podkladů nebo jen z údajů naměřených na cvičeních.

oddělení, skupině nebo samostatné funkci, která má být modelována. V závislosti na cíli výzkumu shromáždit všechny údaje, které je možné touto cestou získat. Dílčí model, sestavený z těchto podkladů, obsahuje v podstatě jen informace, které jsou nezbytné pro fungování zkoumaného systému (podsystemu), tj. pro plnění jeho funkce ve vymezeném procesu. Lze jej pracovně nazvat „teoretickým modelem“, zobrazujícím relativně nutné informace.

Tento teoretický model se sice opírá o reálné podklady, ale je nutně poplatný subjektivnímu pojetí jeho zpracovatelů a vcelku lze říci, že současný stav odráží jen částečně. Zpracovatelé nejsou schopni podchytit v něm některé záporné stránky současného informačního systému, které chceme především poznat. Např. nadbytečné a chybné informace, neúčelné informační vazby apod. Dále postrádá tento model zpravidla velmi důležité časové údaje o informačním procesu a nepřesně zobrazuje současný stav v těch aspektech, ve kterých není informační proces jednoznačný. Je to např. ve stanovení počtu a druhu zapojených osob, použitých materiálních prostředků — zvláště pojítek, formy informací, v nepřesném označení adresáta nebo odesílatele apod.

Přesto, že teoretický model přesně neodráží současný stav a je neúplný, má jeho zpracování význam především z těchto hledisek:

V rámci SHÚ-3, který zadavatel řádně oponoval, byl podrobně rozpracován a příklady doložen postup při sestavení modelu nezbytně nutných informací. Teoreticky byla vyřešena metoda možného jednorázového statistického šetření informačního systému při cvičeních a jiných zaměstnáních velitelů a štábů. (Vyžaduje ověřit alespoň formou zpracování vzorku). Hluběji byl rozpracován určitý způsob účelové klasifikace vojenských informací a systému kódování. Ve formě metodických pokynů byl objasněn postup při analýze a vyhodnocení modelu a v závěru nastíněn způsob možné analýzy dílčích modelů v komplexní model informačního systému velitelství všovojkové armády.

Samostatný hlavní úkol 3 se zrodil v období prudkého rozmachu myšlenek a snah za rychlé řešení aktuálních problémů v oblasti velení a vcelku lze říci, že

— **Umožňuje upřesnit a prověřit použitou metodu zkoumání** v závislosti na modelovaném objektu a cíli výzkumu. To je důležité při modelování funkčně odlišných systémů, kdy je účelné a někdy i nutné upravit obsah a formu modelu při zachování základních principů použité graficko-logické metody modelování.

— **Dává podklady pro měření na cvičení** po obsahové i formální stránce. Z teoretického modelu vyplývá, jaké kvantitativní údaje a i jiné charakteristické znaky je třeba měřením získat.

— **Je jedním z cenných podkladů při vyhodnocování**, protože zachycuje jen relativně nutné informace, jejich nejvýhodnější formu a účelné informační vazby a všechny podstatné, ale přitom nezbytné vlastnosti informačního systému.

— Slouží jako jeden ze základních podkladů pro **konstrukci jednotného (syntetického) modelu**, sestaveného na základě teoretických podkladů a výsledků měření na cvičeních.

Z těchto kladů vyplývá, že podle výsledků, kterých jsme dosáhli touto fází výzkumu (sestavením teoretického modelu), je teprve účelné přikročit k rozpracování otázek spojených s praktickým měřením na cvičeních a se sestavením jednotného modelu, který je potom modelem syntetickým, zkonstruovaným jak z teoretických podkladů, tak i z údajů naměřených v praxi.

dosažené výsledky jsou — i přes nedokonalost tohoto úkolu — cenné, a to především z hlediska metodologického. Lze jich využít, jak ve sféře dalšího rozpracovávání problémů mechanizace a automatizace polního systému velení, tak i ve sféře organizačního výzkumu zaměřeného k postupné racionalizaci nejrůznějších procesů řízení.

Tento článek může být určitým „průvodcem“ pro každého, kdo má zájem na hlubším studiu jednoho z možných přístupů při modelování vojenského informačního systému. Bylo by škoda, aby kladné výsledky získané při řešení SHÚ-3 zůstaly zapomenuty. To byl hlavní důvod, který mě vedl k napsání tohoto článku, který je pokusem o stručné seznámení s obsahem SHÚ-3, se zvoleným přístupem při jeho řešení a s celkovým shrnutím získaných zkušeností.